

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

KOKEILUILLA KOHTI KOTOUTUVAA KAUPUNKIA
Yhteisölähtöiset kokeilut kotoutumisen edistämässä
Hämeenlinnassa

Ympäristöpolitiikka ja aluetiede

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

Ohjaaja: Jouni Häkli

Esa Ojala

TAMPEREEN YLIOPISTO, Johtamiskorkeakoulu

OJALA, ESA: Kokeiluilla kohti kotoutuvaa kaupunkia: Yhteisölähtöiset kokeilut kotoutumisen edistämässä Hämeenlinnassa

Pro gradu -tutkielma, ympäristöpolitiikka ja aluetiede

79 sivua, 1 liitesivu

Toukokuu 2017

Lisääntyvä maahanmuutto on lisännyt tarvetta maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiselle. Kotoutuminen on yksi kaupunkipoliittinen haaste, johon vaikuttavat viranomaisten lisäksi eri yhteisötason toimijat. Yhdeksi haasteiden uudeksi ratkaisukeinoksi ovat tulleet kokeilut, joilla pyritään synnyttämään ennakkoluulottomia innovaatioita ja muuttamaan toimintatapoja madaltamalla osallistumisen kynnystä eri tavoin.

Tutkielmassa käsitellään Hämeenlinnassa vuonna 2016 järjestettyjä kotoutuspilotti-nimellä järjestettyjä yhteisölähtöisiä kokeiluja, joiden tarkoituksena oli edistää maahanmuuttajataustaisten ja muiden hämeenlinnalaisten välistä kaksisuuntaista kotoutumista. Toimintamalli perustuu vuosina 2010-2012 Hämeenlinnan kaupungin käynnistämiin minipilottiavustuksiin.

Tutkielmassa tarkastellaan neljän eri kotoutuspilottin järjestäjien kokemuksia laadullisin menetelmin. Tutkimuksen aineistona toimii kuuden järjestäjänä toimineen henkilön teemahaastattelut. Tarkoituksena on selvittää, mitkä asiat kotoutuspilottien toimintamallissa vaikuttivat toimijoiden kokemaan kykyyn vastata toimintaympäristönsä lisääntyneeseen monikulttuurisuuteen. Lisäksi selvitetään, miten kokeiluilla voidaan mahdollistaa yhteisölähtöisiä kotoutumista edistäviä käytäntöjä. Järjestäjien kokemuksia jäsenetään kokeilujen neljän eri vaikutusmekanismin, oppimisen, osallistumisen, julkisen keskustelun herättämisen ja rakenteiden haastamisen, avulla.

Keskeiset toimintamallin vaikuttavat asiat olivat sen tuoma taloudellinen tuki ja toisaalta hallinnollinen keveys ja joustavuus sekä järjestäjien avoimuus uusien asioiden tekemiselle. Lisäksi olemassa olleet verkostot ja yhteistyön tekeminen olivat kokeilun onnistumisen kannalta tärkeitä. Kokeilut käytännönläheisyydellään ja matalalla kynnyksellään edistivät niin valtakunnallisen ja paikallisen tason tavoitteita monitoimijaisesta kotoutumisen edistämisestä. Haasteina ovat se, miten saadaan aidosti monenlaisia toimijoita mukaan sekä miten kokeiluissa opittua ja luotuja käytäntöjä voitaisiin hyödyntää laajemmin yhteiskunnassa.

Tutkielmassa ehdotetaan sekä toimintamallin että kokeilujen näkyvyyden lisäämistä ja kokeiluluonteen korostamista. Jatkopohdintana esitetään kokeilujen erilaisten levittämisen keinojen tutkimista. Sen pohjalta olisi mahdollista kehittää kokeiluissa opittujen asioiden levittämisen mekanismeja kaupungin ja järjestäjien välisessä yhteistyössä. Lisäksi esitetään, että kokeiluja ja kotouttamista tulisi tulevaisuudessa tarkastella yhteistoiminnallisen ja joustavan hallinnan näkökulmista.

Asiasanat: kotoutuminen, kokeilut, innovaatiot, kansalaisyhteiskunta, järjestöt, Hämeenlinna

SISÄLLYS

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimusaiheen taustaa	5
1.2	Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne	9
2	Maahanmuutto ja kotoutuminen	11
2.1	Muuttoliike ja maahanmuutto	11
2.2	Kotoutuminen käsitteenä	13
2.3	Kotoutumisen politiikkaa ja käytäntöjä Suomessa	16
2.4	Kotoutuminen ja kansalaisyhteiskunta	19
3	Hämeenlinna ja kotoutumispilotit	23
3.1	Minipilotit-toimintamalli	24
3.2	Kotoutumispilotit 2016	26
4	Tutkimuksen toteutus	29
4.1	Tutkimusotteena tapaustutkimus	29
4.2	Tutkimusaineistona teemahaastattelut	31
4.3	Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi	32
5	Kokeilujen vaikutusmekanismit	34
5.1	Oppiminen	34
5.2	Osallistuminen	35
5.3	Julkinen keskustelu	37
5.4	Rakenteiden haastaminen	38
6	Kotoutumispilottien ja kokeilemisen vaikutuksia	40
6.1	Oppimista tapahtuu monella tasolla	40
6.2	Toimintamalli mahdollistaa osallistumisen	44
6.3	Haasteena keskustelun herättäminen	49
6.4	Kokeileminen muuttaa toimintakulttuureja	53
7	Toimintaympäristön muutokseen vastaamassa	60
7.1	Kokeilut tukena yhteisötason uudistumisessa	60
7.2	Kokeilut osana kotoutumisen edistämistä	64
8	Johtopäätökset	69
8.1	Toimintamallin kehittäminen	70
8.2	Kotoutumiskokeiluista kotoutumisen hybridihallinnaksi	71
	Lopuksi	74
	Lähteet	75
	Haastattelumateriaali	79
	Liite	

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1 Kotoutumisen eri osa-alueet	15
--	----

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen taustaa

Maahanmuutto ja siihen liittyvä maahanmuuttajien kotoutuminen on yksi kaupunkipoliittinen, sosiaalinen haaste myös Suomessa (Akkila, 2016). Muuttoliike on lisääntynyt maailmanlaajuisesti ja myös Suomessa. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus Suomessa asuvista oli vuonna 2000 2,1% ja 6,2% vuonna 2015 (Tilastokeskus, 2016). Erityisesti vuosi 2015 kiinnitti monien huomion maahanmuuttoon, sillä sen aikana Eurooppaan ja myös Suomeen saapui aiempaa enemmän ihmisiä Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta. Monet heistä hakivat kansainvälistä suojelua. Maahanmuutto, etenkin humanitaarista syistä tapahtuva, ja siitä seuraava yhteiskunnan monikulttuurisuuden lisääntyminen, herättää paljon keskustelua ja on monilta osiltaan politisoitunutta.

Tällaisten kaupunkipoliittisten haasteiden ratkaisuun on etsitty uusia kehittämisen tapoja. Yksi kehittämisen trendeistä on kokeilullisuus ja kokeilukulttuurin edistäminen. Esimerkiksi kaupunkikehityksessä erilaiset kokeilut ovat yleistyneet ja myös tutkijoiden kiinnostus niitä kohtaan on kasvanut. Samalla kokeilukulttuurin edistämisestä on tullut yksi tämän hetkisistä poliittisista kärkitavoitteista. (Oksanen & Santaoja, 2016.) Kokeiluilla pyritään oppimisen avulla löytämään uusia ratkaisuja johonkin yhteiskunnalliseen haasteeseen, jotka voivat olla itsepintaisia ja kompleksisia. Kokeiluihin voi liittyä monia epävarmuustekijöitä. Tämä erottaa kokeilemisen muista innovaatiotoiminnan muodoista. (van den Bosch, 2010, s. 58.)

Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman mukaan Suomi aikoo kokeiluyhteiskunnaksi, jossa kokeiluilla tavoitellaan muun muassa kansalaislähtöisillä toimintatavoilla innovatiivisia ratkaisuja, omatoimisuutta ja yrittäjyyttä sekä alueellisen ja paikallisen päätöksenteon vahvistamista ja yhteistyötä. Näillä kokeiluilla pyritään nopeuttamaan reagointia ja ennakointia yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa. Kokeiluita pyritään edistämään esimerkiksi sääntelyn purkamisella. (Valtioneuvoston kanslia, 2015.) Tämä valtiollisen tason tavoite edistää kokeilukulttuuria ja kokeiluja saattaa olla ainutlaatuista maailmassa (Oksanen & Santaoja, 2016).

Hallitus on käynnistänyt eräänlaisen kokeilubuumin, jossa kokeiluja tehdään eri tasoilla. Hallitusohjelman luokittelun mukaan ylimmällä eli strategisella tasolla hallitus suorittaa omia kokeilujaan, joista käynnissä on esimerkiksi perustulokokeilu. Seuraavaa tasoa kutsutaan

kokeilukeskittymien ja kumppaneiden tasoksi, jossa tietyillä alueilla eri toimijoiden kesken toteutetaan kokeilutoimintaa, joka edistää hallitusohjelman tavoitteita. Näiden lisäksi on laajan toiminnan taso, jossa kokeiluja tehdään kansalaisyhteiskunnan piirissä. (Kokeileva Suomi, 2017.)

Tässä tutkielmassa kutsun laajalla eli kansalaisyhteiskunnan tasolla tapahtuvaa kokeilemistä *yhteisölähtöisiksi kokeiluiksi*. Kansainvälisessä kirjallisuudessa tätä tasoa kutsutaan usein ruohonjuuritasoksi (*grassroots level*), jota käytetään välillä myös suomenkielisessä kirjallisuudessa. Vastaavasti tällä tasolla tapahtuvaa innovointia kutsutaan ruohonjuuri- eli yhteisötason innovaatioiksi (*grassroots innovation*). Kielitoimiston sanakirjan (Kotimaisten kielten keskus, 2017a) mukaan ruohonjuuritasolla tarkoitetaan ”tavallista kansaa, jäsenistöä, äänestäjiä tai muita sellaisia, päättäjien, johtajien, esimiesten vastakohtana”. Pidän *yhteisötasoa* parempana suomennoksena tälle ilmiölle kuin ruohonjuuritasoa. Sanalla *yhteisö* tarkoitetaan elämänmuodon, taloudellisten, aatteellisten tai muiden sellaisten päämäärien perusteella kokonaisuuden muodostavaa ihmisryhmää tai yhteenliittymää (Kotimaisten kielten keskus, 2017b). Mielestäni se kuvaa hyvin kokeiluissa tapahtuvaa yhdessä tekemistä jonkin yhteisen haasteen ratkaisemiseksi.

Täysin uutta toimintaa ei voi vain suunnitella, vaan uuden luomista edeltää kokeilujen jakso. Kokeilujen tarkoituksena on luoda innovaatioita, jotka muuttavat pysyvästi toimintatapoja. (Tuulenmäki, 2012.) Niitä käytetään jonkin muutosprosessin osana konkreettisena ilmentymänä, jonkin uuden asian toteuttamisessa tai jonkin asian tekemisessä uudella tavalla rajatussa mittakaavassa (Berg, Hildén, & Lahti, 2014, ss. 11–13).

Kokeilut ovat erityisesti yhteisötason toimijoiden mahdollisuuksia luoda pienimuotoisia innovaatioita. Tällaiset innovaatiot voivat laajentua muille tasoille. (J. Evans, 2016.) Yhteisölähtöisillä innovaatioilla tarkoitetaan paikallisaktiivien ja organisaatioiden verkostoja, jotka luovat uudenlaisia alhaalta ylöspäin suuntautuvia ratkaisuja johonkin haasteeseen. Näille ratkaisulle ominaista on paikallisten arvojen, intressien ja tilanteiden huomiointi. Toisin kuin perinteisissä markkinalähtöisissä innovaatioissa, yhteisölähtöisissä innovaatioissa on mukana kansalaisyhteiskunta ja sen toimijat. (Seyfang & Smith, 2007.)

Perinteiselle markkinalähtöisille innovaatioille on tyypillistä se, että niillä tavoitellaan kaupallista hyötyä jollekin yritykselle. Yhteisötason innovaatiotoimijat voivat olla järjestäytyneitä eri tavoin, esimerkiksi kansalaisjärjestöihin tai epävirallisiin ryhmittymiin. Niiden resursseja voivat olla ulkopuolinen rahoitus, vähäinen kaupallinen toiminta,

vapaaehtoistyö ja vaihdossa saatavat hyödyt. Yhteisötason innovaatioita ajavat eteenpäin sosiaaliset tarpeet, joita perinteinen markkinatalous ei voi tyydyttää, sekä ideologia – halu haastaa olemassa olevat toimintatavat. Yhteisötason toimijat operoivat sosiaalisessa taloudessa, joka voi tuottaa joustavia ja paikalliseen ympäristöön sovitettuja palveluja. (Seyfang & Smith, 2007.)

Kokeiluja tapahtuu erilaisissa paikoissa. Kaupungit ovat yksi yhteisölähtöisten kokeilujen alusta ja kaupungeissa tapahtuvia kokeiluja kutsutaan kaupunkikokeiluiksi (*urban experimentation*) (Bulkeley & Castán Broto, 2013). Kaupungit ovatkin aina olleet paikkoja, joissa tehdään kokeiluja. Kaupungeissa kokeiluilla pyritään muuttamaan niiden hallintatapoja. (J. P. Evans, 2011.) Ne voidaan jakaa toimintatavoilta kolmeen eri mutta osin päällekkäiseen luokkaan. Kokeilut voivat olla hallinta- ja politiikkakokeiluja, sosio-tekniisiä kokeiluja tai *living lab*eja. (Bulkeley & Castán Broto, 2013.)

Hallinnan kokeilut (*governance experimentation*) ovat erityisesti alue- ja paikallishallinnossa tapahtuvia politiikkakokeiluja, joissa pyritään testaamaan uusia toimintapolitiikan ja hallinnan muotoja. Näillä kokeilevilla politiikkakokeiluilla pyritään vastaamaan erilaisiin ongelmiin. (Bulkeley & Castán Broto, 2013.) Esimerkki tällaisesta kokeilusta on Kainuun hallintokokeilu, jossa Kainuuseen luotiin maakuntahallinto (Berg, 2013). Toisenlaisia kokeiluja ovat *living lab*it eli ”elävät laboratoriot”. Ne ovat käyttäjäkeskeisiä avoimia innovaatioekosysteemejä, joissa tuomalla yhteen eri yhteisen motivaation omaavia toimijoita, pyritään oikeassa elämässä ratkaisemaan urbaaneja haasteita tai kehittämään urbaania ympäristöä. (Bulkeley & Castán Broto, 2013.) Suomalainen esimerkki living labista on Helsinki Living Lab, jota on käytetty muun muassa Arabianrannan uuden asuinalueen toteuttamisen yhteydessä 2000-luvulla (Arabianranta, 2017).

Kolmas kokeilutyyppe on sosio-tekniiset kokeilut. Ne liittyvät pitkälti kestävän rakennemuutokseen, jossa pyritään siirtymään kestävämpiin teknologioihin, kulutukseen ja tuotantoon (Truffer, Murphy, & Raven, 2015). Niissä pyritään luomaan paikkoja, joissa vallitsevan järjestelmän ulkopuolisia toimintatapoja voidaan kehittää ja levittää laajemmalle tasolle. Tällaisissa kokeiluprosesseissa voi muodostua pieniä ja kohdennettuja eli *niche*-innovaatioita, jotka perustuvat prosesseissa tapahtuvalle oppimiselle, verkostojen rakentamiselle, odotusten luomiselle ja konkreettiselle tekemiselle. (Bulkeley & Castán Broto, 2013.) Kokeilujen toimintapiiri on laajempi kuin vain ympäristöllisesti kestävän yhteiskunnan tavoittelussa. Sen lisäksi pyritään löytämään ratkaisuja haasteisiin, jotka liittyvät sosiaaliseen

ja taloudelliseen kehitykseen. (J. Evans, 2016.) Esimerkki tällaisesta haasteesta väestön ikääntyminen ja sen aiheuttamat kustannukset terveydenhuollolle (van den Bosch, 2010).

Tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisena ja kaupunkipoliittisena haasteena on maahanmuuttajapolitiikka. Sillä tarkoitetaan niitä toimia, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien olemiseen ja osallistumiseen uudessa asuinmaassaan. Usein maahanmuuttoon liittyvä julkinen keskustelu liittyy nimenomaan maahanmuuttopolitiikkaan, jossa käsitellään ihmisten mahdollisuuksia tulla johonkin maahan ja oleskella siellä. (Saukkonen, 2013a, s. 65.) Tästä lähtökohdasta ajatellen, että kaikilla maahanmuuttajilla joihin kotoutuminen tässä tutkimuksessa kohdistuu, on jonkintasoinen oikeus oleskella Suomessa.

Maahanmuuttajapolitiikassa yksi keskustelua herättävä aihealue on maahanmuuttajien kotoutuminen eli se, miten heistä tulee yhteiskunnan jäseniä ja miten yhteiskunta vastaanottaa heidät (Saukkonen, 2013a, s. 65). On kiinnostavaa tutkia, miten tähän muutokseen voitaisiin sopeutua niin, että kotoutuminen olisi molemmin puolin sujuva prosessi. Kotoutumisen edistämisessä on monia vastuutahoja ja yksi merkittävä toimijaryhmittymä on kansalaisyhteiskunta ja laajemmin ajateltuna yhteisötaido (ADRA Finland, 2016).

Hämeenlinnan kaupunki on lähtenyt edistämään kokeilukulttuuria ensimmäisten joukossa Suomessa, jo ennen viime vuosina ilmennyttä kokeilutrendiä. Kaupungissa on otettu vakiintuneeksi toimintamalliksi käyttöön vuosina 2010-2012 kehitetty kokeilevia toimintatapoja edistävää avustusmuotoa, minipilotit, joissa asukkaita ja järjestöjä on tuettu pienten kokeilujen järjestämisessä ja näin pyritty osallistamaan heitä uusien palvelujen ja toimintatapojen kehittämiseen kaupungissa. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012.)

Lisäksi Hämeenlinnassa on havahduttu maahanmuuttajien määrän ja siitä seuraavan kotoutumisen tarpeen lisääntymiseen. Tähän haasteeseen pyrittiin vastaamaan vuonna 2016 minipilotit-toimintamallin avulla ja minipilotit muotoutuivat vuonna 2016 kotoutumispiloteiksi. Niiden tarkoituksena oli, että Hämeenlinnan asukkaat ja muut toimijat, kuten yhdistykset, ajattelevat, suunnittelevat ja tekevät uudenlaisia asioita kotoutumiseen liittyen. Vuoden aikana toteutettiin 17 erilaista pilottia, joista jokaista oli järjestämässä vähintään kolme eri toimijaa. (Hämeenlinnan kaupunki, 2016a.) Kotoutumispilotit olivat yksi uudenlainen tapa lähestyä kotoutumista ja on mielenkiintoista tutkia miten kansalaisyhteiskunnan toimijat kokevat kokeilemisen kotoutumisen edistämisen yhteydessä.

1.2 Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne

Tutkimuksessani tarkastelen kokeiluja eli kotoutumispilotteja ja niihin liittyvää toimintamallia, siitä näkökulmasta miten ne ovat pystyneet tuomaan hämeenlinnalaisia yhteisötason toimijoita osaksi kotoutumisen edistämistä. Lisäksi kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten kotoutumispiloteissa järjestäjinä olleet suhtautuvat kokeileviin toimintatapoihin yleisesti ja oman toiminnan kehittämiseen sellaiseksi, että se edistäisi kotoutuvaa kaupunkia.

Minipilotit-toimintamallissa on kiinnostavaa sen vakiintuminen. Usein uusilla toimintamalleilla on tapana vähitellen kadota, niiden taustalla olleen hankkeen päätettyä. Hämeenlinnassa kuitenkin toimintamalli on saatu jalkautettua pysyvämmäksi osaksi kaupungin toimintaa. On perusteltua selvittää, miten toiminnan vakiintuminen osaksi kaupungin osallistamiskeinoja on vaikuttanut pilottien ja minipilotti-toimintamallin luonteeseen sekä niiden asemaan kuntalaisten ja kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksien lisääjänä ja toiminnan kehittäjänä. Toisaalta on kiinnostavaa tutkia, millaisia mahdollisuuksia piloteissa kehitetyillä toiminnalla on vakiintua laajemmin kaupunkiin ja yhteiskuntaan.

Lisäksi on mielenkiintoista tarkastella toimintamallin jatkokehitysmahdollisuuksia nyt useamman toimintavuoden jälkeen. Tutkimukseni avulla on mahdollisesti löydettävissä asioita, joiden avulla minipilottien toimintamallia voitaisiin kehittää etenkin kotoutumisen edistämisen näkökulmasta ja millaisia näkemyksiä yhteisötason toimijoilla on kotoutumisen edistämiseen liittyen.

Tarkoitukseni on selvittää, millaisia kokemuksia kotoutumispilottien järjestäjillä oli kotoutumispiloteista ja siihen liittyvästä toimintamallista. Kiinnostavaa on, miten kotoutumispilottiavustus mahdollisti heidän osallistumisensa kotoutumisen edistämisen kehittämiseen.

Tämän lisäksi yksi kokeiluihin liittyvä yhteinen kysymys on, miten niissä kehitettyjä ja opittuja asioita on mahdollista vakiinnuttaa ja levittää (Oksanen & Santaola, 2016). Kartoitan, millaista uutta toimintaa kotoutumispiloteissa luotiin ja olisiko kyseistä toimintaa mahdollista vakiinnuttaa ja levittää laajemmin yhteiskunnassa. Lisäksi pyrin selvittämään yleisemmin toimijoiden näkemyksiä kokeilevista toimintatavoista ja niiden avulla järjestöjen toiminnan kehittämisestä.

Tutkimuksellani en pysty selvittämään, ovatko kotoutumispilotit vaikuttaneet konkreettisesti yksittäisen maahanmuuttajan tai maahanmuuttajaryhmän kotoutumiseen suoraan. Sen sijaan se

tuottaa tietoa siitä, millainen potentiaali kotoutumispiloteilla on ollut vaikuttaa yhteisötason toimijoiden oman toiminnan kehittämiseen sellaiseksi, että se huomioi kotoutumisen ja näin välillisesti vaikuttaa kotoutumiseen Hämeenlinnassa ja muualla Suomessa.

Lähestyn tutkimusongelmaani kahden tutkimuskysymyksen avulla:

1. Mitkä asiat kotoutumispiloteissa ja niiden taustalla olevassa toimintamallissa vaikuttivat järjestäjien kokemaan kykyyn vastata toimintaympäristönsä lisääntyvään monikulttuurisuuteen?
2. Miten kokeiluilla voidaan mahdollistaa yhteisölähtöisiä kotoutumista edistäviä käytäntöjä?

Tutkielman rakenne

Tutkielmani etenee seuraavasti. Johdannon jälkeen luvussa 2 avaan tutkielmani kontekstia eli maahanmuuttoon, kotoutumiseen ja kansalaisyhteiskunnan rooliin siinä liittyvää keskustelua. Luvussa 3 esittelen tutkimustapaukseni eli Hämeenlinnan kaupungin, minipilotti-toimintamallin ja vuoden 2016 kotoutumispilotit. Tutkimuksen toteutustavan eli aineiston ja menetelmät esittelen luvussa 4. Luvussa 5 esittelen tutkielmani käsitteellisen taustan eli neljä kokeilujen vaikutusmekanismia. Luvussa 6 kotoutumispilotteja ja niiden järjestäjien kokemuksia kokeilemisesta kokeilujen vaikutusmekanismien käsitteiden kautta. Tämän jälkeen luvussa 7 esittelen tutkimustulokset ja käsittelen niitä suhteessa kirjallisuuteen. Lopuksi luvussa 8 esittelen tutkielmani johtopäätökset, minipilotti-toimintamallille kehitysehdotuksia sekä jatkotutkimusehdotuksia.

Ymmärtääkseni kotoutumispolittien ja siihen liittyvää yhteislähtöisen kehittämisen ja toiminnan kenttää, tarkastelen tässä luvussa maahanmuuttoa ja kotoutumisen käsitettä sekä niiden liittymäpintoja politiikkaan. Avaan lyhyesti ensiksi sitä mitä maahanmuutolla tarkoitetaan ja millaista keskustelua siihen liittyy. Sen jälkeen tarkastelen kotoutumisen käsitettä ja kotoutumisen suomalaista toimintaympäristöä. Lopuksi tarkastelen tarkemmin, sitä millaista keskustelua liittyy kansalaisyhteiskunnan ja kotoutumisen suhteeseen.

2.1 Muuttoliike ja maahanmuutto

Muuttoliike ja maahanmuutto ovat laaja ja kiistanalainen aihe monissa yhteiskunnissa. Suomi on pitkään ollut monessa suhteessa etäinen maa, johon nykymuotoista maahanmuuttoa ei ole juuri kohdistunut. Pikemminkin täältä on enemmän lähtenyt ihmisiä muihin maihin. (Martikainen, Saari, & Korkiasaari, 2013, s. 26.) Siksi maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset ovat melko uusia laajemman yhteiskunnallisen keskustelun kohteita Suomessa.

Suuria muuttoaaltoja Suomesta ovat olleet toisen maailmansodan jälkeen Ruotsiin kohdistunut muutto ja tätä ennen 1900-luvun alussa Pohjois-Amerikkaan. Maahanmuuttajat ovat pitkälti olleet suomalaistaustaisia paluumuuttajia, ulkomaalaisia Suomeen on muuttanut eniten 1900-luvun alussa sekä 1990-luvulta alkaen. (Martikainen, Saari, ym., 2013, ss. 26–27.) Suurimmat muuttoliikkeet ovat olleet maan sisäisiä, kun toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta siirrettiin noin 430 000 ihmistä kahteen otteeseen asumaan muualle Suomeen (Karjalan liitto, 2017). 1980-luvun lopulta lähtien maahanmuuttajien määrä on vähitellen lisääntynyt. Lisäksi Suomen liittyminen Euroopan unioniin 1995 vaikutti maahanmuuttajien määrään, kun vapaan liikkumisen myötä Suomeen on tullut unionin sisäisiä maahanmuuttajia aiempaa enemmän (Martikainen, Saari, ym., 2013, s. 37).

Maahanmuuton seurauksena yhteiskunnasta tulee monikulttuurisempi. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Tämän lisäksi voidaan erottaa multikulturalismi, joka on politiikkaa, jossa tunnistetaan yhteiskunnan etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus. Multikulturalismissa monikulttuurisuutta arvostetaan ja sen säilymistä pyritään tukemaan. Jotkut maat ovat monikulttuurisia, vaikka niissä ei tunnisteta multikulturalisimia. (Saukkonen, 2013a, s. 115.)

Vaikka ulkomailta tapahtuva muuttoliike on ollut suhteellisesti vähäistä, Suomi on toisaalta jo ollut etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoinen. Suomessa on esimerkiksi kaksi kansalliskieltä suomi ja ruotsi, kaksi perinteistä valtakirkkoa ja lisäksi saamelaisilla alkuperäiskansana on omia kulttuurisia oikeuksia. Tätä monimuotoisuutta ei kuitenkaan usein huomioida maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa. (Saukkonen, 2013a, ss. 113–114.) Suomessa ja monissa muissa Euroopan maissa maahanmuuttoon on reagoitu voimakkaasti ja se on synnyttänyt poliittisia kiistoja, jotka liittyvät etenkin kansainvälistä suojelua hakevien eli yleiskielessä turvapaikanhakijoiden ja sitä saavien eli pakolaisten maahanmuuttoon. Suomeen muuttavista merkittävä osa muuttaa tänne muista syistä; esimerkiksi perhesuhteiden, työn tai opiskelupaikan vuoksi. (Martikainen, Saukkonen, & Säävälä, 2013, s. 14.)

Suomessa pakolaisten vastaanotto alkoi 1970-luvulla ja ensimmäiset pakotetun siirtymisen kokeneet maahanmuuttajat olivat kotoisin Chilestä ja Vietnamista. 1990-luvulla Suomen saapui runsaasti Somalian ja Jugoslavian sotia paenneita. (Martikainen, Saari, ym., 2013, s. 37.) Vuosina 2015 ja 2016 kansainvälistä suojelua hakevia on saapunut eniten Afganistanista, Irakista, Somaliasta ja Syyriasta (Maahanmuuttovirasto, 2017).

Maahanmuutolla ja siitä aiheutuvalla monikulttuurisuudella on todettu olevan monenlaisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Useasti siteeratun yhdysvaltalaisen sosiologi Robert Putnamin (2007) mukaan positiiviset vaikutukset voivat kohdistua esimerkiksi talouteen, ja vaikutukset näkyvät niin maissa johon maahanmuutto kohdistuu kuin maissa joista muutetaan. Lyhyellä aikavälillä maahanmuutolla saattaa olla myös negatiivisia vaikutuksia eri etnisten ryhmien välisen luottamuksen puutteen vuoksi, joka heikentää yhteisön sosiaalista pääomaa.

Nämä negatiiviset vaikutukset ilmenevät yhteisöllisen toiminnan ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen vähenemisenä ja sosiaalisina ongelmina. Ihmiset vetäytyvät etnisesti moninaisissa yhteisöissä esimerkiksi vapaaehtois- ja harrastustoiminnasta sekä monista ystävyys- ja muista sosiaalisista suhteista. Lisäksi luottamus päätöksentekijöitä kohtaan heikkenee. Vaikutuksia on niin eri ryhmien välisiin, että ryhmien sisäisiin suhteisiin – naapureihin tai poliitikkoihin ei luoteta olivat he sitten etnisesti samanlaisia tai erilaisia kuin itse. Etnisesti moninaisissa yhteisöissä on usein enemmän rikollisuutta ja ne ovat vähemmän tasa-arvoisia. Nämä ongelmat johtuvat Putnamin (em.) mukaan etnisten ryhmien välisen ja niiden sisäisen luottamuksen heikkenemisestä. Jotta luottamus ja sosiaalinen pääoma kasvaisivat, yhteisöjen ei tulisi olla jakaantuneita *meihin* ja *muihin*, vaan tulisi luoda yhteinen uusi käsitys *meistä*. (Putnam, 2007.)

Monimuotoisuuden hyötyjen realisoituminen edellyttää monien toimijoiden, kuten julkishallinnon, järjestöjen ja yksittäisten ihmisten, kehittymistä sekä kaupunkipolitiikan muutosta. Muutosta voidaan tukea eri tavoilla. Esimerkiksi ihmisille voidaan mahdollisuuksia muodostaa näkökulmia uudistuneesta käsityksestä *meistä* ja lisäksi yhteiskunnan rakenteita ja käytäntöjä kehittää muuttaa vuorovaikutusta edistäväksi (ADRA Finland, 2016, s. 42).

Keskustelua herättää ja luottamusta vähentää maahanmuuttajien kotoutuminen uuteen asuinmaahan, sillä se ei aina tapahdu odotusten mukaan tai nopeasti ja kivuttomasti. (Martikainen, Saukkonen, ym., 2013, s. 14.) Putnam (2007) esittää, että luottamukseen liittyviä ongelmia voidaan ratkaista esimerkiksi luomalla mahdollisuuksia mielekkääseen kanssa käymiseen eri ryhmien välillä ja tukemalla maahanmuuttajien kotoutumista. Lisäksi koska maahanmuuton hyödyt näkyvät usein kansallisella tasolla ja haitat paikallisella, tulisi kansallisen tason tukea paikallisyhteisöä näissä asioissa. Myös paikalliset tukiohjelmat, jotka kohdentuvat maahanmuuttajayhteisöihin mahdollistavat keskinäisen oppimisen. Putnamin (em.) mukaan ihmisten tulee sopeutua muutokseen.

Tätä voidaan tukea julkisen vallan toimilla, jolla sujuvoitetaan sitä, että maahanmuuttaja tulee osaksi yhteiskuntaa. Sitä kutsutaan integraatio- eli kotouttamispolitiikaksi, joka on keskeinen maahanmuuttajapolitiikan osa-alue. (Saukkonen, 2013b, s. 82.). Tieteellistä tietoa tarvitaan kotoutumisen ja sen edistämisen tueksi (Martikainen, Saukkonen, ym., 2013, s. 14).

2.2 Kotoutuminen käsitteenä

Kotoutuminen on moniulotteinen käsite, jolla ei ole yksiselitteistä määritelmää. Se on poikkeuksellinen termi siinä mielessä, sillä suoraan sitä vastaavaa termiä ei ole muissa kielissä käytössä. Suomen lainsäädännössä nykyisen kotouttamislain (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010) mukaan kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen”. Vastaavasti kotouttaminen on lain mukaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista, johon liittyvät erilaiset viranomaisten ja muiden toimijoiden toimenpiteet ja näiden tarjoamat palvelut.

Kansainvälisessä kirjallisuudessa ja käytännössä kotoutumista kutsutaan yleensä integraatioksi, englanniksi *integration* (esim. Ager & Strang, 2008). Myös ruotsiksi käytetään samaa termiä

integration, joka on vakiintunut myös Suomen ruotsinkieliseen lainsäädäntöön; kotouttamislakia kutsutaan ruotsiksi *Lag om främjande av integration* (1386/2010).

Ensimmäinen kotoutumiseen liittyvä laki säädettiin 1990-luvulla ja tällöin päädyttiin käyttämään termiä kotoutuminen. Muissa kielissä käytössä olevaan integraatio-termiin liitettiin tällöin negatiivisia sulautumisen ja oman identiteetin menettämisen mielikuvia ja lisäksi integraatio-sana yhdistettiin Euroopan yhdentymisprosessiin (Saukkonen, 2013a). Sanaa käytettiin ensimmäisen kerran Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ehdotuksesta maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan mietinnössä ”Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotiutuminen” vuonna 1996. Mietinnöstä sana siirtyi ensimmäiseen kotouttamislakiin (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999) ja edelleen median käyttöön. (Moilanen, 2004.) Nykyinen laajempi käsitys kotoutumisesta tuli voimaan uuden kotouttamislain (1386/2010) myötä, jolloin sitä laajennettiin koskemaan kaikki maahanmuuttajat asemasta riippumatta sekä ympäröivä yhteiskunta.

Vaikka sanana kotoutuminen on suomen kielen erikoisuus, suomalaisen lainsäädännön nykyinen määritelmä pohjautuu kuitenkin kansainväliseen näkemykseen integraatiosta. Eurooppalaisten pakolaisjärjestöjen yhteistyöorganisaatio ECRE (2002, s. 4) määrittää kotoutumisen dynaamiseksi ja kaksisuuntaiseksi muutosprosessiksi, joka perustuu vastaanottavan yhteiskunnan sekä kotoutuvan yksilön tai yhteisön tarpeisiin. Maahanmuuttajan näkökulmasta kotoutuminen vaati valmiutta sopeutua uuden yhteiskunnan tapoihin menettämättä omaa kulttuurista identiteettiä. Vastaanottavan yhteiskunnan tulee hyväksyä muutos väestöprofiilissa, ottaa muuttajat yhteisön jäseniksi ja mahdollistaa heidän pääsynsä yhteiskunnallisiin resursseihin ja päätöksentekoon.

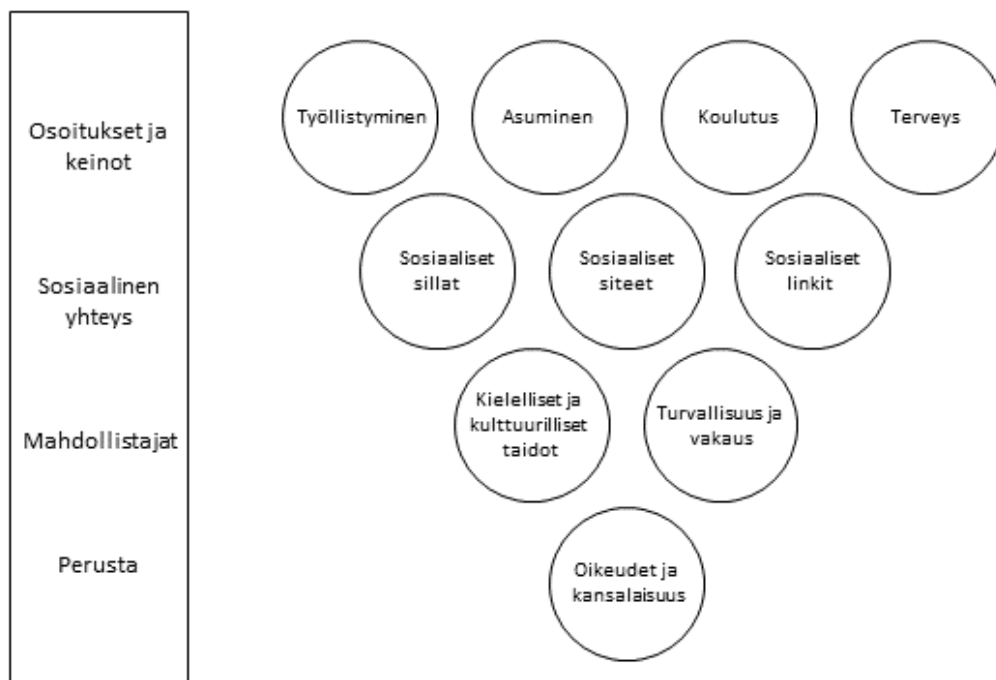
Myös Saukkonen (2013a) käyttää vastaavaa määritelmää. Hänen mukaansa akateemisessa ja julkisessa keskustelussa kotoutumisella tarkoitetaan ensinnäkin maahanmuuttajan oman paikkansa löytämisen prosessia. Toisaalta sitä pidetään kehityksenä, jossa maahanmuuttaja sopeutuu tai jopa sulautuu yhteiskuntaansa ja sen käytäntöihin säilyttäen oman etnisen tai kulttuurisen identiteettinsä sekä siihen liittyvät käytännöt, kuten uskonnon.

Maahanmuuttajan näkökulmasta kotoutumisen ei voida olettaa tapahtuvan hetkessä. Se kestää aina vastaanottomaaahan saapumisesta siihen asti, kunnes ihminen on aktiivinen yhteiskunnan jäsen, niin sosiaalisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Kotoutuminen ei kata ainoastaan yhteiskuntaan osallistumista ja yhteiskunnan muiden jäsenten taholta tapahtuvaa hyväksymistä sen jäseneksi, vaan lisäksi ihmisen oman kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta.

(European Council on Refugees and Exiles ECRE, 2002, s. 4.) Tässä esittelemääni ECRE:n määritelmää kotoutumisesta käytetään usein kansainvälisessä kirjallisuudessa (esim. Ager & Strang, 2008).

Kotoutuminen on siis muutosprosessi, joka on pitkäaikainen ja kohdistuu moniin elämän osa-alueisiin. Ager ja Strang (2008) jaottelevat kotoutumisen eli integraation kymmeneen eri osa-alueeseen ja neljään eri tasoon. Osoitukset ja keinot ovat indikaattoreita, jotka kertovat yksilön aktiivisuudesta yhteiskunnassa ja niitä ovat esimerkiksi työllistyminen, asunto, koulutus ja terveys. Nämä asiat ovat yleensä tekijöitä, johon kotoutumisen edistäminen liitetään.

Kotoutuminen on kuitenkin laaja-alaisempi kehityskulku, jossa on kiinnitettävä näiden osoitusten taustalla oleviin tekijöihin. Kotoutuminen eri osa-alueet muodostavat tasoja (Kuvio 1), jossa perustan muodostavat oikeudet ja kansalaisuus, kuten pakolaisaseman ja oleskeluluvan saaminen. Sen yläpuolella ovat mahdollistajat, jotka ovat kielellisiä ja kulttuurisia taitoja sekä turvallisuus ja vakaus.

Kuvio 1 Kotoutumisen eri osa-alueet, jotka ovat jaettavissa neljään eri tasoon: perustaan, mahdollistajiin, sosiaaliseen yhteyteen sekä osoituksiin ja keinoihin (Ager & Strang, 2008, suomennos kirjoittajan).

Lisäksi kotoutumisen kannalta olennaista on sosiaalisen yhteyden rakentuminen, jolla merkitystä etenkin paikallisen taso kotoutumiselle. Eri ryhmien ja ihmisten välisen sosiaalisen yhteyden on todettu olevan yksi kotoutuneen yhteisön merkki. Sosiaalinen yhteys korostaa kotoutumisen kaksisuuntaisuutta ja se on peruste tutkia vuorovaikutussuhteita maahanmuuttajien ja muiden yhteisön jäsenten välillä. (Ager & Strang, 2008.)

Edelleen sosiaalisen yhteyden voi jakaa sosiaalisiin siteisiin, jolla tarkoitetaan samaan ryhmään kuuluvien ihmisten välisiä suhteita, sosiaalisiin siltoihin, jotka ovat näiden ryhmien välisiä siteitä (Putnam, 1993, muk. Ager & Strang, 2008) ja sosiaalisiin linkkeihin, joilla tarkoitetaan ihmisten ja yhteiskunnan organisaatioiden välisiä suhteita (Woolcock, 1998, muk. Ager & Strang, 2008). Yhteisötasolla kotoutumiseen voidaan vaikuttaa eniten sosiaalisen yhteyden muodostumiseen ja mahdollistajien tukemiseen (ADRA Finland, 2016).

Tutkielmassani käytän jatkossa termiä *kotoutuminen*, koska se on vakiintunut maahanmuuttajien integraatiota kuvaavaksi suomenkieliseksi sanaksi. Kotoutumisella tarkoitan edellä mainittujen ERCE:n ja kotouttamislain kuvaamaa kaksisuuntaista prosessia, jossa sekä yksilö eli yksittäinen maahanmuuttaja että ympäröivä yhteiskunta luovat uutta käsitystä itsestään eli kotoutuvat.

2.3 Kotoutumisen politiikkaa ja käytäntöjä Suomessa

Suomessa kotouttamisen valtakunnallinen koordinaatio on pirstaleista ja vastuu siitä on vaihdellut useasti eri ministeriöiden välillä. Nykyään kotoutumisen edistäminen kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan. (Saukkonen, 2013b, s. 93.) Kotoutuminen on monitoimijaista ja osallistuvat yksilön lisäksi niin paikalliset viranomaiset, kansalaisyhteiskunta ja asukkaat. Etenkin paikallisen tason merkitys kotoutumisen edistämisessä on korostunut. Kuitenkin esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa keskushallinto on ottanut viime aikoina keskeisemmän aseman paikallisessa kotoutumispolitiikassa. (Emilsson, 2015.)

Maahanmuuttaja- ja kotoutumispolitiikka ja niiden toimeenpano alkoivat kehittyä vasta 1990-luvulla ja ensimmäinen kotouttamislaki laki tuli voimaan 1999. Suomalainen kotoutumispolitiikka on saanut vaikutteita Alankomaiden multikulturalistisen kauden sekä Ruotsin ja Norjan integraatiopolitiikasta, joissa korostuvat integroituminen yhteiskuntaan ja samalla maahanmuuttajan oman identiteetin säilyttäminen. Lisäksi kotoutumisen kaksisuuntaisuutta on korostettu ja maahanmuuttajien ja suomalaisen yhteiskunnan

kotoutumisprosessi on siis periaatteessa koskenut kaikkia Suomessa asuvia. (Saukkonen, 2013a)

Vaikka niin valtakunnallisessa kuin paikallisessa politiikassa korostetaan kotoutumisen kaksisuuntaisuutta, käytännössä kaksisuuntaisuus ei ole toteutunut yhtä vahvasti. Esimerkiksi Holmin ja Londenin (2010, ss. 116–117) mukaan kouluissa tarjotaan opetusta maahanmuuttajien monikulttuurisuuden tukemiseksi, mutta suomalaistaustaisia oppilaita ei opeteta kunnioittamaan monikielistä ja -kulttuurista yhteiskuntaa. Monikulttuurisuuden vaatimus on ainoastaan maahanmuuttajilla, eikä kouluissa vaadita suomalaistaustaisilta oppilailta tai opettajilta vastaavaa muuttumista tai sopeutumista, jota kaksisuuntainen kotoutuminen edellyttäisi. Monikulttuurinen opetus on läsnä vain kouluissa, joissa on selvästi etnisesti moninainen oppilaskanta, eikä sitä koeta tarpeelliseksi suomen- tai ruotsinkielisille oppilaille. Toisaalta vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa asetetaan suomalainen koulu osaksi kulttuurisesti muuntuvaan ja monimuotoista yhteiskuntaa (Opetushallitus, 2014). Vielä ei ole saatavilla tietoa siitä, onko uusi opetussuunnitelma vaikuttanut käytäntöihin.

Saukkosen (2013a, s. 145) mukaan Suomessa voidaan puhua näennäismonikulttuurisuudesta, jossa poliittiset tavoitteet ja linjaukset eivät ole konkretisoituneet päätöksenteossa ja julkisissa palveluissa. Toisaalta joissain kunnissa on ryhdytty käytännön toimiin, mutta resurssit ovat yleensä riittämättömiä asetettuihin tavoitteisiin ja tarpeisiin verrattuina. Suuri osa maahanmuuttajien kotoutumista edistävästä työstä tehdään siihen erikoistuneissa organisaatioissa, ja monet muut toimijat jäävät ulkopuolisiksi ja jatkavat toimintaansa niin kuin Suomi ei olisi monikulttuurinen.

Lisäksi suomalainen identiteetti on vahva ja suomalaisuutta kuvataan perinteisesti kielen, perinteiden ja etnisen alkuperän avulla. Suomalaiset ovat stereotyyppisissä käsityksissä muun muassa hiljaisia, tunnollisia ja ahkeria. Tällainen käsitys rajaa yhteiskunnan uudet jäsenet suomalaisuuden määritelmän ulkopuolelle. Monikulttuurisuus ei ole tällä hetkellä osa suomalaista identiteettiä, vaan pyritään siihen, että maahanmuutto ei muuttaisi käsitystä suomalaisuudesta – ”maassa maan tavalla”, niin kuin sanonta kuuluu. (Saukkonen, 2013a, ss. 144–145.)

Kotouttamislain lisäksi tärkeä ohjauksen keino on kotouttamislain mukainen valtion kotouttamisohjelma, jonka valtioneuvosto laatii neljän vuoden välein. Nykyisen pääministeri Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan perustuvassa kotouttamisohjelmassa vuosille 2016–2019

määritellään neljä tavoitealuetta: ensimmäiseksi tavoitteena on Suomen innovaatiokyvyn vahvistaminen maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuuksien avulla, toiseksi kotouttamista tehostetaan poikkihallinnollisesti, kolmanneksi lisätään valtion ja kuntien välistä yhteistoimintaa kansainvälistä suojelua saavien vastaanotossa sekä neljänneksi kannustetaan avointa keskustelua maahanmuuttopolitiikkaan liittyen ja vastustetaan rasismia. Ohjelmassa asetetaan tavoitteiden saavuttamiseksi 67 erilaista toimenpide-ehdotusta. (Valtion kotouttamisohjelma, 2016.)

Kotouttamisohjelmassa tuodaan esille selvästi kotoutumisen kaksisuuntaisuus ja sen rakentuminen arkisiin kohtaamisiin perustuvaan vuorovaikutukseen. Tämän edistämiseksi työ- ja elinkeinoministeriö on laatinut erillisen kotoutumisen kumppanuusohjelman. Kotouttamisohjelman mukaan kumppanuuksien tukemisella pyritään saavuttamaan uudenlaisia toimintamalleja ja uusia toimijoita sekä tehostamaan kotouttamistyön vaikuttavuutta. (Valtion kotouttamisohjelma, 2016.)

Kumppanuusohjelmassa tunnistetaan kotoutumisen edistämisen monet toimijat, kuten kunnat, kansalaisjärjestöt, naapurustot ja yritykset, sekä näiden välisen yhteistyön tarve. Ohjelman mukaan työ- ja elinkeinoministeriön on tarkoitus edistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ohjelman avulla ja koordinoi toimintaa toteuttamalla rakenteet, jotka mahdollistavat uusien kotoutumista edistävien kumppanuuksien, ideoiden ja toimintamallien synnyn. Yhteistyön mahdollistamiseksi tarvitaan ohjelman mukaan yhteen tuovia ja sitovia rakenteita ja prosesseja, jotka ovat kevyitä ja toimijoiden kannalta hyödyllisiä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2016.)

Vaikka valtio ohjaa kansallisella tasolla kotoutumisen edistämistä, niin monet kotouttamisen käytännön palvelut kuuluvat tällä hetkellä kuntien vastuulle. Ne saavat järjestää palvelut parhaaksi katsomallaan tavalla kunnallisen itsehallinnon puitteissa. Palveluissa ja käytännöissä on runsaasti eroja kuntien välillä. Osaltaan tämä kertoo erilaisten resurssien ja olosuhteiden lisäksi erilaista asenteista ja arvoista eri kunnissa. Suomalaisen integraatiopolitiikan ongelmiksi mainitaan eroavat käytännöt ja taloudellisten voimavarojen riittämättömyys. (Saukkonen, 2013a)

Paikallistason kotoutumispolitiikka kiteytyy kunnan kotouttamisohjelmaan. Kotouttamislain (1386/2010) mukaan jokaisen kunnan tulee laatia itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa ohjelma ”kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi”. Hämeenlinnan kotouttamisohjelmaa ja kotoutumisen toimijakenttää käsittelemme tarkemmin luvussa 3.

Kunta ei ole kuitenkaan ainoa paikallistason toimija kotoutumisen edistämisessä, vaan erilaiset järjestöt ja muut yhteistason toimijat, eli laajemmin ajateltuna kansalaisyhteiskunta, ovat mukana kotoutumisessa ja sen edistämisessä. Vuorovaikutusta ja yhteistyötä erilaisten ihmisten välille ei voi luoda ylhäältä käsin hallinnosta, koska ihmisiä ei voi pakottaa toimimaan keskenään, vaan muutos tapahtuu yhteisötasolla (ADRA Finland, 2016, s. 47). Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on merkittävä rooli eri kulttuurien välisen vuorovaikutuksen rakentajana ja kotoutumisen mahdollistajana.

2.4 Kotoutuminen ja kansalaisyhteiskunta

Kansalaisyhteiskunta käsittää Suomessa laajan vapaamuotoisen kansalaistoiminnan sekä erilaisen järjestötoiminnan, johon lukeutuu yli 70 000 aktiivisessa toiminnassa olevaa rekisteröityä yhdistystä. Rekisteröityneet yhdistykset muodostavat yhteiskunnan kolmannen sektorin. Sen voi erottaa julkisesta sektorista, joka käsittää valtion ja paikallishallinnon toiminnot sekä yksityisestä sektorista, jonka muodostavat yritykset. Yhdistysten lisäksi kolmanteen sektoriin voidaan laskea kuuluvan myös säätiöt ja osuuskunnat. Uudempana kansalaisyhteiskunnan ilmiönä on sosiaalinen media. (Harju, 2010, ss. 12–13.) Seppo (2013, s. 8) luokittelee kansalaisyhteiskunnan toimijat kolmeen eri ryhmään: palveluntuottajiin, edunvalvojiin ja poliittista muutosta hakeviin. Rekisteröityneet yhdistykset ovat niin urheilu- ja harrastusseuroja, kansanterveystoimijoita, ympäristöjärjestöjä kuin kyläyhdistyksiä.

Kolmannen sektorin rekisteröityneet yhdistykset eivät kuitenkaan ole ainoita aktiivisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita, vaan siihen liittyy kiinteästi nykyään myös neljäs sektori. Harju (2010, ss. 12–13) määrittää neljännen sektorin yksityisten ihmisten väliseksi perhe- ja ystävyys-suhteiksi. Uudempaan määritelmään neljännestä sektorista lukeutuu ihmisten vapaasti esimerkiksi sosiaalisessa mediassa organisoimat ryhmät. Tällaiset ryhmät mielletään eräänlaiseksi proaktiiviseksi kaupunkiaktivismiksi, jossa kansalaiset ottavat edustuksellisen päätöksenteon, julkisvallan ja kolmannen sektorin tehtäviä itselleen. (Mäenpää & Faehnie, 2016.) Tällaisen toiminnan nousu johtuu siitä, että monet ihmiset haluavat keskittyä nykyään itse toimintaan, eivätkä katso tarvitsevansa muodollista organisaatiota ja sen ylläpitämiseen liittyvää prosessia toimimiseen (Harju, 2010, ss. 168–169). Kaupunkiaktivismi edustaa kaupungin itseorganisoitumista, jossa yhteisöt itse pyrkivät esimerkiksi parantamaan julkisia palveluita, tuottavat jakamispalveluita sekä vaikuttavat ja tuottavat omaehtoista kaupunkitilaa (Mäenpää & Faehnie, 2016).

Neljannen sektorin toimijoilla on oma roolinsa kotoutumisen edistämisessä. Tällaisesta ryhmittymästä esimerkkinä voi toimia Refugees Welcome Finland -kotimajoitusverkosto, joka perustettiin Facebook-ryhmänä syksyllä 2015 ja se loi suomalaisen mallin turvapaikanhakijoiden kotimajoitukseen (ADRA Finland, 2016, s. 55). Neljannen sektorin ryhmittymät voivat lisätä kaupungin resilienssiä, koska ne pystyvät reagoimaan nopeasti yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Esimerkiksi Espoossa perustettiin alaikäisten turvapaikanhakijoiden tukiryhmä, joka alkoi viranomaisten kanssa yhdessä koordinoita alaikäisten vastaanottoa. Kaupunki halusi turvata toiminnan jatkumisen ja palkkasi kyseisen ryhmän perustaneen aktivistin jatkamaan työtä. (Mäenpää & Faehnie, 2016.)

Kansalaisyhteiskunnassa, oli kyse sitten rekisteröidystä yhdistyksestä tai vapaamuotoisesta ryhmittymästä, kiinnostus jotakin asiaa kohtaan saa ihmiset toimimaan. Nämä toimijat järjestävät tältä pohjalta toimintaa ja palveluja itselleen sekä muille. Toimintaa luonnehtivat omaehtoisuus sekä ihmisten halu toimia ja osallistua. Ulkopuolelta tulevat toimijat eivät voi esittää toiminnalle vaateita, vaikka viime vuosina toiminnan rahoittajat ovat pyrkineet vaikuttamaan toiminnan sisältöön. (Harju, 2010, s. 14.)

Kansalaisyhteiskunta ei ole irrallaan muusta yhteiskunnasta ja niinpä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan tai välillisesti myös siihen. Tällaisista muutoksista esimerkkejä ovat tekniikan kehitys, globalisaatio, ympäristö- ja ilmastonmuutos, yhteiskunnan monikulttuurisuus ja yhteiskunnallisen osallistumisen muuttuminen (Harju, 2010, ss. 22–43). Tutkielmani ilmentää suomalaisen yhteiskunnan muuttumista monikulttuurisemmaksi kansainvälisen muuttoliikkeen seurauksena. Harjun (2010, ss. 32–34) mukaan aiempi yhtenäiskulttuuri on hävinnyt tai häviämässä Suomesta. Tilalle on tullut monikulttuurisuus, kulttuurinen eriytyminen ja alakulttuurit. Yksilöllisyys on noussut tärkeäksi arvoksi ja valintojen määrä sekä vaihtoehdot ovat lisääntyneet. Kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat osaltaan tarjoamassa vaihtoehtoja. Maahanmuuttajat ovat tuoneet Suomeen omat kulttuurinsa, arvonsa ja tapansa ja he ovat tulleet näkyväksi osaksi kansalaisyhteiskuntaa, jossa he voivat toteuttaa itseään ja kokea osallisuutta. Harju (em.) sanoo, että tämä on kouluopetuksen lisäksi parasta ja luontevinta monikulttuurisuustyötä.

Käyttämäni kotoutumisen määritelmään liittyy selkeästi maahanmuuttajan oman kehityksen lisäksi ympäröivän yhteiskunnan kehitys. Kansalaisyhteiskunnankin tulisi muuttua, jotta kaksisuuntainen kotoutuminen mahdollistuu. Mielenkiintoista on pohtia, miten maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus vaikuttavat eri järjestöihin ja näiden toimintaan. Yleensä tässä keskustelussa korostuu maahanmuuttajien omat järjestöt, eikä olemassa olevien

järjestöjen muuttuminen monikulttuurisuuden huomioivaksi. Harjun (2010, s. 34) väittää, että on epätodennäköistä, että kantaväestö omaksuisi maahanmuuttajien arvoja tai kulttuuria eikä maahanmuuttajien eristäytymistä omiin yhteisöihinsä ole helppo estää, vaikka kotoutumista tapahtuu.

Kansalaisyhteiskunnan eri toimijoilla on tästä huolimatta jo tärkeä rooli kotoutumisen edistämässä ja eri yhdistysten rooli todetaan valtakunnallisessa kotoutumisen ohjaamisessa (Valtion kotouttamisohjelma, 2016). ADRA Finland (2016, ss. 18, 24) on selvittänyt kansalaisyhteiskunnan ja järjestötoimijoiden asemaa kotoutumisessa. Kansalaisyhteiskunnan rooli kotoutumisen edistämässä liittyy etenkin sen piirissä tapahtuvaan arkiseen vuorovaikutukseen ja sen luomiin sosiaalisiin innovaatioihin. Toisaalta järjestöjen työ koetaan julkishallinnossa usein päällekkäisenä ja koordinoimattomana niiden järjestöjen monimuotoisuuden vuoksi, eikä yhteistyötä ole yrityksistä huolimatta kehittynyt.

Järjestöjen roolin kotoutumisen edistämässä voidaan jakaa perus- ja palvelutoimintoihin. Perustoiminnalla tarkoitetaan yhdistyksen omille jäsenille tarkoitettua arkista ja konkreettista toimintaa, johon osallistumalla maahanmuuttajilla on mahdollisuus oppia kieltä ja arkitaitoja sekä tutustua kantaväestöön. Palvelutoiminta on taas järjestöjen vastikkeellista, markkinoilla tapahtumaa toimintaa eli esimerkiksi koulutusta, joka on suunnattu laajemmalle joukolle. (ADRA Finland, 2016, ss. 19–20.)

Etenkin järjestöjen perustoiminta koetaan arvokkaaksi, sillä viranomaisilla ei ole mahdollisuutta järjestää tällaista arkisiin asioihin liittyvää toimintaa. Arkisen tekemisen paikkojen lisäksi järjestöt ovat erilaisista asioista kiinnostuneiden ihmisten vertaisryhmiä ja ne mahdollistavat kollektiivisen identiteetin rakentamisen sekä yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä olemisen. Ne muodostavat paikallistason verkostoja ja toimivat näin yksittäisten ihmisten ja viranomaisorganisaatioiden välimaastossa. (ADRA Finland, 2016, s. 19.)

Maahanmuuttajat ovat pyrkineet tuomaan omia yhdistyksiään osaksi suomalaista kansalaisyhteiskuntaa. Suomen eri etniset vähemmistöt ovat pyrkineet tuomaan julki, jatkamaan ja määrittelemään omia perinteitään kulttuurin, politiikan ja uskonnon aloilta omien yhdistystensä avulla. Näihin lukeutuvat niin perinteiset vähemmistöt, kuten saamelaiset, kuin 1970-luvun jälkeen muodostuneet maahanmuuttajayhteisöt. Yhdistysten toimikenttä ei rajoitu vain oman yhteisön sisälle, vaan ne pyrkivät käymään julkista keskustelua vähemmistöjen asemasta ja oikeuksista sekä etnisistä suhteista laajemmin yhteiskunnassa sekä levittävät omia perinteitään ja kulttuuriaan. Maahanmuuttajayhdistykset ovat esimerkki siitä, miten yhteisöjen

sisälle muodostuu sosiaalisia siteitä. Yhdistykset ovat usein eri identiteetteihin ja intresseihin liittyvien konfliktien ja kiistojen näyttämöitä. Tämä piirre on näkynyt erityisesti maahanmuuttajayhdistyksissä. (Pyykkönen & Martikainen, 2013, ss. 283–284.)

Vaikka Putnam (2007) on tehnyt havaintoja Yhdysvalloissa kansalaistoiminnan vähentymisestä etnisen monimuotoisuuden lisääntyessä, ei ainakaan Harjun (2010) tai Sepon (2013) teosten perusteella ole toistaiseksi nähtävissä vastaavaa kehitystä Suomessa. Aktiivisia yhdistyksiä on edelleen paljon, mutta kansalaistoiminta on toisaalta organisoitumassa yhä enemmän vapaamuotoisten verkostojen varaan. Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla lienee tulevaisuudessa yhä vahvempi rooli kotoutumisessa ja sen edistämisessä.

3 HÄMEENLINNA JA KOTOUTUMISPILOTIT

Hämeenlinna on kaupunki Kanta-Hämeessä, joka on perustettu jo vuonna 1639 keskiajalla perustetun Hämeen linnan yhteyteen. Nykyinen Hämeenlinna muodostui vuonna 2009 kun Hauho, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos yhdistyivät Hämeenlinnan kaupunkiin. Hämeenlinnassa on noin 67000 asukasta. Jo aiemmin Hämeenlinna oli alueen kunnista suurin ja liitoshetkellä siellä asui noin 50000 asukasta. Muut kunnat olivat Hämeenlinnaan verrattuna pinta-alaltaan suurempia, mutta väestömäärältään huomattavasti pienempiä, maaseutumaisia kuntia. Lähialueen kunnista Hattula ja Janakkala jäivät liitoksen ulkopuolelle. (Hämeenlinnan kaupunki, 2017a.)

Hämeenlinnan, kuten muunkin Suomen, väestö on muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana etnisesti monimuotoisemmaksi. Vuonna 2015 hämeenlinnalaisista 3,4% oli ulkomaan kansalaisia ja ulkomaalaistaustaisia oli 4,5%. Vielä vuonna 2005 Hämeenlinnassa (liitoskunnat huomioiden) ulkomaan kansalaisia oli vain 1,4% ja ulkomaalaistaustaisia 1,8%. Vastaavasti koko Suomen väestöstä 4,2% prosenttia oli vuonna 2015 ulkomaan kansalaisia ja 6,2% ulkomaalaistaustaisia. Turvapaikanhakijoita ei huomioida väestötilastoissa, vaan henkilö merkitään Suomen ja kunnan asukkaiksi vasta, kun hän on saanut oleskeluluvan. (Tilastokeskus, 2016.)

Vuoden 2016 tammi-lokakuussa Hämeenlinnaan muutti 160 oleskeluluvan saanutta kansainvälistä suojelua saavaa henkilöä eli pakolaista. Vuonna 2015 määrä oli sama. Syksyllä 2016 Hämeenlinnassa oli turvapaikanhakijoiden vastaanottoyksiköitä Lammilla (2 kpl), Rengossa ja Harvialassa, joissa oli tällöin noin 700 päätöstä odottavaa turvapaikanhakijaa. Näistä Lammin Mainiemen ja Rengon yksiköt lakkautettiin keväällä 2017. Hämeenlinna on ottanut vuodesta 1990 alkaen vastaan niin kutsuttuja kiintiöpakolaisia. Lisäksi Hämeenlinnaan on muutettu muista maista töihin ja opiskelemaan. (Hämeenlinnan kaupunki, 2016b.) Syksyllä 2015 perustettiin Hämeenlinnaan muitakin vastaanottokeskuksia aiemmin mainittujen lisäksi, muun muassa entisen Kalvolan Iittalaan. Nämä kuitenkin lakkautettiin jo vuoden 2016 aikana turvapaikanhakijoiden määrän vähennyttä. (Maahanmuuttovirasto, 2016.)

Hämeenlinnan kotoutumispolitiikka kiteytyy sen kotouttamislain perusteella laadittuun kotouttamisohjelmaan. Nykyinen kotouttamisohjelma koskee vuosia 2016-2020 ja se on hyväksytty alkuvuodesta 2017. Hämeenlinnan kotouttamisohjelmassa tunnistetaan kotoutumisen laajat verkostot ja monitoimijaisuus. Viranomaisten lisäksi Hämeenlinnan

kotoutumisen toimijakenttään kuuluvat niin järjestöt, oppilaitokset, yritykset kuin asuinyhteisöt. Lisäksi Hämeenlinnassa toimii kotouttamisen alueella erilaisia yhteistyöryhmiä. Esimerkiksi eri palvelualueiden työntekijöistä koostuva kotoryhmä toimii kaupungin johdon suorassa ohjauksessa ja sen tavoitteena on edistää monialaista yhteistyötä kuntatasolla. Muita ryhmiä ovat Kanta-Hämeen yhteistyöryhmä, maahanmuuttajakoulutuksen asiantuntijaryhmä sekä kunnan ja järjestöjen välistä yhteistyötä koordinoiva Silta-ryhmä. Järjestöjen ja viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi on pidetty Kotofoorumi-tilaisuuksia. (Hämeenlinnan kaupunki, 2017b.)

Kotoutumisohjelmassa esitetään uusi toimintamalli, jonka tavoitteena on tehdä Hämeenlinnasta *Suomen paras kotouttaja*. Toimintamalli jakaantuu kolmeen kehitettävään osa-alueeseen, joita ovat palveluintegraatio, koulutus ja työllisyys sekä elinvoimainen kulttuurikaupunki. Kotouttaminen on tarkoitus kytkeä Hämeenlinnassa suoraan konsernijohdon alaisuuteen, jotta siihen voidaan kytkeä myös elinkeinopoliittinen näkökulma. (Hämeenlinnan kaupunki, 2017b.) Käytännön toimenpiteitä toimintamalliin käyttöönottamiseksi ei ollut vielä aloitettu kirjoittaessani tutkielmaa keväällä 2017. (A1, 26.2.2017.)

3.1 Minipilotit-toimintamalli

Kotoutumispilotti ja sen taustalla oleva minipilotti-toimintamalli on peräisin vuosina 2010-2012 Hämeenlinnan kaupungin toteuttamasta ja Sitran rahoittamasta Uudistuva kylä kaupungissa -hankkeesta. Sen tavoitteena oli löytää uusia tapoja lasten ja nuorten palveluiden kehittämiseen käyttäjälähtöisesti ja perinteisiä sektorirajoja ylittäen, tilanteessa jossa oli juuri tapahtunut monikuntaliitos. Hankkeen tarkoituksena oli tuottaa malli, joka lisää palvelujen tuloksellisuutta sekä asukas- ja asiakaslähtöisyyttä. Minipilotit ovat olleet yksi tapa tuoda kuntalaisia lähemmäksi kuntaa ja näin kunta on saanut tietoa kuntalaisten tarpeista. Niiden tarkoituksena on ollut herättää eloon kuntalaisten yhteistoiminnan muotoja. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, ss. 6, 11.)

Hanke perustui kokeilevan kehittämisen toimintamalliin, jossa asukkaat pääsivät toteuttamaan matalalla kynnyksellä erilaisia palvelukokeiluja. Kaupunki on mahdollistanut kokeilun toteuttamisen antamalla toimijoille 500 euron toimintarahan, jota on voinut käyttää vapaasti kokeilun aikana syntyviin kustannuksiin. Rahoituksen saamiseksi on muodostettava kolmesta eri toimijasta koostuva ryhmä, joka toteuttaa hankkeen. Vähintään yhden toimijan on oltava aina asukas tai näiden muodostama järjestö. Kokeilevalla kehittämisellä pyrittiin siihen, että

ihmiset lähtisivät kokeilemaan ja muuttaisivat omia toimintatapojaan. Tällä on tavoiteltu systeemistä muutosta ja radikaaleja innovaatioita. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, s. 9.)

Aluksi toimintamallia kokeiltiin kahdella eri alueella, entisellä Kalvolan kunnan alueella sekä entisen Hämeenlinnan Jukolan alueella. Myöhemmin toimintamalli on laajentunut muille maantieteellisille ja palvelualueille Hämeenlinnassa. Itse hakuprosessi on pyritty tekemään vähätöiseksi; hakijoiden on täytettävä vain kevyt verkkolomake, jossa pilotin tarkoitus kuvataan kevyesti. Lisäksi pilotin jälkeen on toimitettava vapaamuotoinen raportti pilotin toiminnasta. Hankkeen aikana sen projektipäällikkö toimi asukasagenttina, joka seurasi minipiloteissa tapahtuvaa toimintaa ja toimi asukkaiden innostajana. Hänen kauttaan piloteista välittyi tietoa ja tuloksia niin formaalisti kuin epäformaalisti kunnan hallinnon eri toimijoille. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, ss. 6–11.)

Hankkeen päättymisen jälkeen toiminta vakiinnutettiin osaksi Hämeenlinnan kaupungin toimintaa. Minipilottiavustuksista päättäminen siirrettiin projektipäälliköltä tilaajapäälliköille, jotka vastaavat oman maantieteellisen vastuualueensa piloteista (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, s. 48). Näin toimittiin vuosina 2013–2015. Vuonna 2016 minipilotit kohdistettiin kotoutumisen edistämiseen ja niitä kutsuttiin kotoutumispiloteiksi (Hämeenlinnan kaupunki, 2016a). Vuoden 2017 minipilotit on kohdistettu nuorten ideoimiin kokeiluihin ja niitä haetaan nuoriso- ja lastenkulttuuripalveluista (Hämeenlinnan kaupunki, 2017c).

Toimintamalli itsessään ei siis enää ole kokeilu, vaan toimintatapa, jolla pyritään vahvistamaan asukkaiden mahdollisuuksia osallistua kaupungin ja sen palvelujen kehittämiseen Hämeenlinnassa. Asukkaat toteuttavat itse pienimuotoisia kokeiluja, joiden avulla kaupunki kehittyisi ja kunta saisi uutta tietoa asukkailta. Hämeenlinnan kaupungin rooli on mahdollistaa kokeilut tarjoamalla mikrorahoitus kokeilusta aiheutuviin kuluihin. Uusi asia toimintamallissa vuonna 2016 on ollut juuri sen kohdentaminen kotoutumisen edistämiseen.

Minipilotti-toimintamallista on tehty tukimusta jo toimintamallin muotouduttua Uudistuva kylä kaupungissa -hankkeen aikana vuosina 2010–2012. Hankkeen loppuraportin mukaan hankkeen aikana todettiin, että minipilotit loivat yhteisöllisyyden ja yhteen kuulumisen tunnetta sekä tuoneet yhteen eri ryhmiä ja ihmisiä. Koska kustannukset ovat olleet pieniä niin toimijoille kuin kaupungille, on avustuksilla mahdollistettu rohkeita kokeiluja. Kokeiluihin on sisältynyt myös epäonnistumisia. Minipilotit ovat tuoneet uusia ideoita, joita ei muuten olisi tullut välttämättä kokeiltua. Hankkeen aikana havaittiin, että itse kehittämisen ja yhdessä tekemisen prosessilla

on ollut suurempi merkitys tekijöilleen ja hankkeen tavoitteen kannalta kuin itse kokeilujen lopputuloksilla. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, s. 11.)

Hankkeen aikana tehdyssä tutkimuksessa korostettiin, että kunnan tulee aktiivisesti kerätä tietoa minipilottien toiminnasta. Tämä voidaan toteuttaa niin, että jokin kunnan toimija osallistuu minipilotin toimintaan tai niin, että kokemukset kerätään jälkeen päin toteuttajilta. Kunta voisi tämän jälkeen pohtia onko toiminnalle tarvetta tulevaisuudessa ja miten se voitaisiin järjestää. (Hämeenlinnan kaupunki, 2012, s. 11.) Esimerkiksi minipilotista lähtenyt elämäntapaohjelma on vakiintunut toimintamuoto Hämeenlinnassa ja sen toiminnasta on tehty tutkimusta (Jokinen, 2012). Lisäksi minipilotteja on tarkasteltu yhteistuotettuina innovaatioina, joiden avulla julkinen hallinto pyrkii löytämään uusia palvelumuotoja (Kallio, Lappalainen, & Tammela, 2013).

Lehtola (2014, ss. 45–46) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että minipilottiaavustusta on käytetty onnistuneesti joidenkin Hämeenlinnan reuna-alueiden asukkaiden aktivoinnissa. Tämä on kuitenkin osittain ristiriidassa tutkielmassa haastatellun tilaajapäällikön lausunnon kanssa. Hänen mukaansa mukaan toimintamalli tarjoaa tärkeää lisätietoa valmistelun ja päätöksenteon tueksi. Toisaalta hän odottaa toiminnan kehittymistä tulevaisuudessa, sillä minipiloteissa on ollut haasteita osallistumisessa sekä konkreettisten tulosten aikaansaamisessa.

Toiminnan laajuutta ja suuntaa on määritellyt kyseisen alueen asukkaiden, muiden toimijoiden ja itse tilaajapäällikön aktiivisuus (Lehtola, 2014, ss. 45–46). Vuoden 2016 kotoutumispilotit poikkeavat Lehtolan tutkielman aikaisista piloteista, sillä kotoutumispilottia haettiin koko kaupungin tasolla maahanmuuttajapalveluista, eikä enää tilaajapäälliköiden aluevastuiden mukaan.

3.2 Kotoutumispilotit 2016

Varsinainen tapaukseni on vuoden 2016 minipilottiaavustukset, joita kutsuttiin kotoutumispiloteiksi. Kotoutumispiloteista ei päätetty enää alueellisesti, mutta se oli poikkihallinnollista. Kaupungin maahanmuuttajapalveluiden työllisyyden ja osallisuuden palvelupäällikkö käsitteli hakemukset. Tämän jälkeen palvelupäällikkö esitteli ne kaupungin kehittämispalveluille, joka päätti avustuksen myöntämisestä. Pilotin jälkeen hakijoiden tuli toimittaa raportti kehittämispalveluille. Kehittämispalveluiden lisäksi kotoutumispilotteja on käsitelty kaupungin koto-ryhmässä. (A1, 26.2.2017.)

Vuoden 2016 kotoutuspilotit koostuivat hyvin erilaisista tavoista lähestyä kotoutumisen edistämistä. Jaoin pilotit neljään eri ryhmään niiden sisällön perusteella. Ensimmäisen ryhmän piloteissa (5 kpl) järjestettiin muun muassa erilaisia monikulttuurisia juhlia. Ne liittyivät esimerkiksi vappuun, islamilaisen kulttuurin juhliin id al-Adhaan ja ramadaniin. Niissä maahanmuuttajat ja muut paikalliset asukkaat osallistuivat yhdessä juhlaan ja sen järjestelyihin. Lisäksi yksi tapahtuma järjestettiin kaupunginosan yhteisöllisyyden kehittämiseksi.

Toisen ryhmän (6 kpl) muodostavat luonto-, urheilu- ja vapaa-ajan kokeilut, joissa osallistujat pääsivät liikkumaan jonkin liikuntaharrastuksen parissa, osallistumaan muuhun vapaa-ajantoimintaan tai näihin liittyvän tapahtuman järjestelyihin. Kolmannen ryhmän pilotteja (2 kpl) voidaan kutsua käytännön arjen helpottamisen kokeiluiksi. Näissä piloteissa oli tavoitteena mahdollistaa integroituminen arjen helpottamisen avulla. Ryhmään kuuluvissa piloteissa aloitettiin vertaistulkkitointia ja järjestettiin tilaisuus suun terveyden merkityksestä. Neljännen ryhmän pilotteja (4 kpl) voidaan kutsua yhdessä tekemisen kokeiluiksi. Niissä toimittiin yhdessä liittyen esimerkiksi eri kasvien kasvattamiseen ja puutarhanhoitoon sekä tehtiin yhteisötaideteoksia.

Kotoutuspilottien taustalla on hyvin erilaisia toimijoita. Kahdessa pilotissa päähakijana toimi kaupungin organisaatio. Useimmiten päähakijana toimi jokin yhdistys. Urheiluseuroja päähakijana oli kahdessa pilotissa. Kolmessa pilotissa päähakijana oli maahanmuuttajayhdistys ja seitsemässä pilotissa hakijana toimi muu yhdistys. Yksityishenkilö haki yhtä pilottia, kuten myös yksi yritys. Osa mainituista toimi hakijana useammassa pilotissa ja lisäksi osa hakijoista osallistui myös muihin pilotteihin.

Valitsin neljä pilottia tutkimukseen lähemmin tarkasteltavaksi:

Pilotti A kuului luonto- urheilu- ja vapaa-ajanteemaan. Päähakijana oli urheiluseura. Pilotissa järjestettiin perhesuunnistusta, jossa opetettiin kartanluvun alkeet ja suunnistettiin taajamassa ja metsässä turvallisesti. Lisäksi tehtiin pientä purtavaa nuotion äärellä ja tarkoituksena oli tutustuttaa perheitä toisiinsa.

Pilotti B oli monikulttuuristen juhlien tapahtuma. Päähakijana oli paikallinen kansalaisjärjestö. Asuinalueella järjestettiin monikulttuurinen lähiöpäivä, jossa oli eri järjestöjen infopisteitä, musiikkia, liikuntaa, kierrätyspiste sekä monikulttuurisia pop-up-ravintoloita.

Pilotti C oli yhdessä tekemisen kokeilu. Päähakijana oli paikallinen kansalaisjärjestö. Pilotissa järjestettiin kaikille avoin puutarhapäivä, jossa esiteltiin erilaisia mahdollisuuksia pienimuotoiselle puutarhanhoidolle kaupunkiolosuhteissa ja lisäksi kierrätys oli mukana

vahvana teemana. Tapahtuma järjestettiin monialaisena yhteistyönä eri kulttuurista tulevien ihmisten kesken.

Pilotti D liittyi myös yhdessä tekemisen teemaan. Päähakijana oli paikallinen omaistyötä tekevä järjestö. Pilotissa toteutettiin usealla Hämeenlinnan asuinalueella yhteisötaideteos asukkaiden kesken, jonka teemana oli unelmat. Samalla oli tarkoitus saada erilaiset ihmiset keskustelemaan toistensa kanssa taiteilun lomassa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus. Tutkimusprosessi alkoi yhteydenotollani Hämeenlinnan kaupunkiin lokakuussa 2016. Kaupungin maahanmuuttajapalveluissa suhtauduttiin tutkimusaiheeseeni myönteisesti ja oltiin kiinnostuneita tutkimustiedosta. Rajasin lähestymistapaa omiin kiinnostuksiini ja kirjallisuuteen perustuen, joten tutkielma ei ole varsinainen tilaustyö. Tutkimusaiheen rajautumisen jälkeen hankin työlleni tutkimusluvan Hämeenlinnan kaupungilta, joka myönnettiin joulukuussa 2016.

Tutkimusaihe ei ollut minulle aiemmin kovinkaan tuttu, vaan se valikoitui erityisesti sen ajankohtaisuuden vuoksi. Maahanmuuttajat ja heidän kotoutumisensa, kun on noussut laajaan julkiseen keskusteluun viime vuosien aikana. Olin perehtynyt erilaisiin kehittämisen ja osallistumisen menetelmiin opintojeni aikana ja tutkimus osoittautui sopivaksi tilaisuudeksi yhdistää sekä oma kiinnostukseni että ajankohtainen, tutkimustietoa vaativa ilmiö.

Rajasin tutkimusaiheen käytännön syistä pilottien järjestäjien kokemusten tutkimiseen, sillä suurin osa piloteista oli jo päättynyt tutkimuksen alettua, eikä esimerkiksi piloteissa kokeiltuun toimintaan osallistuneita olisi ollut enää mahdollista tavoittaa. Päätin jättää minipilotti-toimintamallin taustalla olevien kaupungin työntekijöiden varsinaiset haastattelut pois, sillä kiinnostukseni on nimenomaan kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kokemuksissa. Käsitteelliseksi näkökulmaksi muotoutui kokeilulliset toimintatavat ja tämän viitekehyksen avulla käytin haastatteluanalyysissä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

4.1 Tutkimusotteena tapaustutkimus

Tapaustutkimus on tutkimustapa, jossa tutkimuksen kohteena on yksi tai pieni joukko tapauksia, jotka ovat joko tapahtumakulkuja tai ilmiöitä johonkin aiheeseen liittyen (Laine, Bamberg, & Jokinen, 2007). Tapaustutkimus tuottaa yksityiskohtaista tietoa eri toimijoista, tapahtumista ja prosesseista (Häikiö & Niemenmaa, 2007).

Tapaustutkimuksessa on erotettava tapaus ja tutkimuksen kohde. Se ei ole pelkkä kuvaus tapahtumien kulusta tai ilmiön sisällöstä, vaan tapauksen voi aina liittää johonkin laajempaan tieteelliseen keskusteluun. Tapaus toimii yhtenä esimerkkinä tutkimuskohteesta, joka on laajempi ilmiö. (Laine ym., 2007.)

Alun perin tutkimuksellisenä kiinnostuskohteenani oli maahanmuuttajien osallistumismahdollisuudet uudessa yhteiskunnassa. Löydettyäni tämän tapauksen tutkimuskohteeni on tarkentunut. Tässä tutkimuksessa tapauksenani on Hämeenlinnan kotoutuspilotti vuonna 2016 ja tutkimuskohteenani on yhteisölähtöiset kokeilut kotoutumisen edistämiseksi. Tapaus toiminee esimerkkinä sekä kaupunkikokeiluista että kaksisuuntaisesta kotoutumisesta yhteisötasolla.

Tapaustutkimukset voi jaotella yhden tapauksen ja kontekstin tutkimuksiin sekä useamman tapauksen tutkimuksiin. Lisäksi yhden tapauksen sisällä tutkimusta voi laajentaa useamman analyysiyksikön tutkimiseen saman kontekstin sisällä. (Yin, 2014, s. 50.) Tutkimuksessani käsittelen vain yhtä tapausta, mutta yksittäiset pilotit toimivat erillisinä analyysiyksikköinä tapauksen sisällä.

Myös tilastollisessa tutkimuksessa tutkitaan tapauksia. Tapaustutkimukseen verrattuna tilastollisessa tutkimuksessa tutkitaan huomattavasti suurempaa joukkoa tapauksia, jotka ovat edustava otos populaatiosta ja tutkimuksen päämääränä on yleistäminen liittyen ennalta valittuun tutkimuskohteeseen. Tapaustutkimuksessa tapauksen suhdetta tutkimuskohteeseen ei ole määriteltä etukäteen, vaan se rajautuu tutkimusprosessin aikana. (Laine ym., 2007.)

Tapaustutkimukseen liittyy kysymys siitä, miten yksittäinen tapaus on yleistettävissä niin kuin tilastollisessa tutkimuksessa on tarkoituksena. Yinin (2014, s. 21) mukaan tapaustutkimusta ei voi eikä ole tarkoitus kuitenkaan yleistää populaatioon tai muuhun laajempaan joukkoon, vaan suhteessa teoreettiseen keskusteluun. Tarkoituksena on laajentaa ja yleistää teoreettisia näkökulmia (analyyttinen yleistäminen) eikä yleistää todennäköisyyksiä (tilastollinen yleistäminen).

Laine ym. (2007) kirjoittavat, että tapaustutkimuksen päällimmäisenä tarkoituksena on tehdä tapauksesta ymmärrettävä. Lisäksi sen avulla voidaan pyrkiä selittämään ja kuvaamaan jotain ilmiötä sekä yleistää tuloksia muihin vastaaviin tapauksiin tai akateemiseen keskusteluun. Lisäksi Häikiön ja Niemenmaan (2007) mukaan tapaustutkimuksen avulla voidaan ymmärtää tarkasteltava ilmiö kokonaisuutena, joka sisältää erilaisia näkökulmia ja yhteiskunnallisia prosesseja. Paikallisuuteen ja ainutkertaisuuteen perustuva tutkimus voi auttaa ymmärtämään moniulotteisia kysymyksiä, kuten tässä tapauksessa kotoutumisen edistämisen käytäntöjä ja politiikkaa.

4.2 Tutkimusaineistona teemahaastattelut

Työni aineistona toimii haastattelut, jotka toteutin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Haastattelin toimijoita, jotka olivat yhteyshenkilöinä ja tai muuten mukana kotoutuspilottien järjestämisessä. Valitsin haastattelut aineiston hankintakeinoksi, sillä niiden avulla minun oli mahdollista kysyä suoraan haastateltavilta itseltään heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan kotoutuspilotteihin liittyen.

Haastattelussa tutkija on suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, joka mahdollistaa kysymysten kohdennuksen ja järjestyksen muuttamisen itse tilanteessa ja on mahdollista saada selville vastausten taustalla olevia motiiveja. Lisäksi haastattelutilanteessa tutkija voi tulkita eikielellisiä vihjeitä, jotka voivat auttaa ymmärtää tutkijan saamia vastauksia. Haastattelu on tutkijan kannalta vaativampi toteuttaa kuin esimerkiksi lomaketutkimus. Niiden ongelmaksi voidaan mainita esimerkiksi se, että etenkin vähemmän strukturoiduissa haastatteluissa tutkija saa paljon myös vähemmän relevanttia aineistoa. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, ss. 34, 36.)

Haastattelutyypit voidaan jakaa erilaisiin niiden strukturoituneisuuden eli sen, miten tarkkaan kysymykset on asetettu ja kuinka paljon tilaa haastattelutilanteessa on haastattelijan omalle jäsennykselle, perusteella. Lomakehaastattelussa kysymykset on lyöty täysin lukkoon ennakkoon ja strukturoimattomassa kysymykset ovat lähes tai täysin avoimia. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, ss. 43–45.)

Tässä tutkimuksessa käyttämäni teemahaastattelu on kahden edellä mainitun haastattelutyypin väliin sijoittuva puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa haastattelun aihepiirit, eli teemat, ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten muoto, määrä ja asettelu vaihtelevat tilanteen mukaan. Se ole täysin vapaa keskustelu, kuten strukturoimaton syvähaastattelu, vaan teemat ohjaavat keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, ss. 47–48.)

Haastatteluja varten laadin haastattelurungon (Liite 1), joka jakaantuu kolmeen eri teemaan ja lisäksi jokaisen teeman alle koostin varsinaisia haastattelukysymyksiä. En kysynyt jokaiselta haastateltavalta kaikkia kysymyksiä, vaan vaihtelin niitä ja niiden asettelua tilanteen mukaan. Lisäksi haastattelutilanteissa nousi esiin sellaisia asioita, joita en ollut huomionnut haastattelurunkoa laatiessani. Näissä tilanteissa keskustelu jatkui kyseisten asioiden pohjalta.

Toteutin haastattelut tammi- ja helmikuussa 2017. Koska resurssi- ja aikataulusyistä minun ei ollut mahdollista tarkastella kaikkia toteutettuja kotoutuspilotteja, valitsin aluksi pilottien joukosta lopulta neljä pilottia niin, että ne edustaisivat tyypeiltään ja järjestäjiltään erilaisia

toteutustapoja. Pyrin huomioimaan Hämeenlinnan eri maantieteelliset osa-alueet pilottien valinnassa, sillä monet niistä oli suunnattu nimenomaan lähialueen maahanmuuttajille ja muille asukkaille. Tarkoitukseni oli ottaa alun perin kolme muutakin pilottia tarkasteltavaksi, mutta kyseisten pilottien yhteyshenkilöt eivät lopulta olleet käytettävissä haastattelua varten. Tämä rajoittaa jonkin verran tutkimuksen yleistettävyyttä kaikkia kotoutumispilotteja koskevaksi, sillä muilta toimijoilta olisi saattanut nousta jotain sellaisia asioita esille, mitä nyt haastateltujen toimijoiden piloteissa ei tapahtunut. Kaikki haastateltavat olivat niin sanottuja kantasuomalaisia. Alkuperäisenä tarkoitukseni oli haastatella myös maahanmuuttajataustaisia järjestäjiä, mutta tutkimuskohteiksi valikoituneissa piloteissa heitä ei ollut.

Olin aluksi yhteydessä Hämeenlinnan kaupungilta saamieni tietojen perusteella valikoitujen pilottien yhteyshenkilöihin. Haastattelin kaikista valituista piloteista niiden yhteyshenkilöitä ja lisäksi kahdesta pilotista yhteyshenkilön ehdottamaa toista henkilöä. Haastateltavien kokonaismääräksi muodostui kuusi ja haastattelujen määräksi viisi, sillä yksi haastattelu toteutettiin parihaastatteluna. Haastattelujen kesto vaihteli noin 50 minuutista 80 minuuttiin, ollen keskimäärin 56 minuuttia. Litteroin haastattelut kirjalliseen muotoon, jota on yhteensä 95 sivua. Hävitin tutkimusaineiston ja sen litteraatit tutkielmani valmistumisen jälkeen Hämeenlinnan kaupungin myöntämän tutkimusluvan ehtojen mukaisesti.

Näiden haastattelujen lisäksi toteutin Hämeenlinnan maahanmuuttajapalvelujen palvelupäällikön kanssa haastattelun, jonka sain jotain tarkentavia tietoja toimintamallista. Kyseinen haastattelu ei kuitenkaan ole tutkielmani varsinaista aineistoa, eikä sitä tallennettu.

Tarkoitukseni oli myös analysoida toimijoiden tuottamia raportteja piloteistaan, jotka he olivat toimittaneet Hämeenlinnan kaupungille. Osa toimijoista ei kuitenkaan antanut lupaa hyödyntää niitä tutkimuksessani, joten jouduin rajaamaan raportit tutkimusaineiston ulkopuolelle.

4.3 Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi

Käytin menetelmänä haastattelumateriaalin käsittelyssä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä pyritään selvittämään kokonaisvaltaisesti ja systemaattisesti tekstin merkityksiä. Sitä voidaan käyttää lähes kaiken tekstimuotoisen tai sellaiseksi muutettavissa olevan aineiston analyysiin. (Schreier, 2012, ss. 1–5.)

Sisällönanalyysin voi jakaa aineistolähtöiseen ja teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan ajattelu pohjautuu aiempaan viitekehykseen eli tutkijan päättely on deduktiivista ja aineistoa koodataan ja luokitellaan aiemman ajattelun perusteella. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa sisällönanalyysissä luokittelu luodaan aineiston perusteella. (Schreier, 2012, ss. 84–88.)

Teoriaohjaava sisällönanalyysi on ikään kuin kahden edellä mainitun analyysimenetelmän yhdistelmä. Siinä analyysi pohjautuu pääosin aineistoon eikä suoraan mihinkään yksittäiseen teoriaan, mutta siinä voidaan käyttää hyväksi teoreettisia kytkentöjä, joiden avulla analyysi etenee. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on kyse abduktiivisesta päättelystä, jossa tutkija yhdistelee aineistolähtöisyyttä ja olemassa olevaa teoriaa omassa ajattelussaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 96–97.)

Schreier (2012, ss. 89–90) ei puhu teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä, vaan teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin yhdistämisestä. Hänen mukaansa tyypillistä eri tapojen yhdistämiselle on se, että ensin tutkija luokittelee aineistoa pääkategorioihin aiemman tietämyksensä eli teorian perusteella ja tämän jälkeen luokittelu alakategorioihin tapahtuu aineistolähtöisesti. On mahdollista edetä myös ensin aineistolähtöisesti ja sen jälkeen yhdistää tämä ajattelu teoriaan. Tuomen ja Sarajärven (2009, s. 100) näkemyksissä teoriaohjaava analyysi pohjautuu induktiiviseen päättelyyn, johon tutkija tuo jossain analyysin vaiheessa teorian ohjaamaan lopputulosta. Mitä lähempänä analyysin alkua tutkija ottaa teorian mukaan sitä deduktiivisemmaksi päättely muodostuu ja vastaavasti toisin päin. Kummankaan mukaan ei ole oikeassa oikeaa yhdistelmää teorialähtöisen ja aineistolähtöisen välillä, vaan kyse on tutkijan omasta valinnasta (Schreier, 2012, s. 90; Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 100).

Tutkimukseni analyysi lähti liikkeelle teorian pohjalta ja aloitin prosessin luokittelemalla haastateltavien kokemuksia kokeiluistaan Bergin, Hildénin ja Lahden (2014) kokeilujen neljän eri vaikutusmekanismin mukaan. Vastaavaa jaottelua ovat käyttäneet Albrecht ja Åkerman (2016) heidän tutkiessaan soidensuojelun osallistumisprosessia kokeilevien käytäntöjen näkökulmasta. Tutkielmassani tarkastelen, miten kotoutumispilotit mahdollistivat järjestäjien näkökulmasta oppimisen ja osallistumisen sekä loivat julkista keskustelua ja haastoivat rakenteita ja käytäntöjä kokeiluita järjestämässä olleiden toimijoiden näkökulmasta. Teoriaan pohjautuvan luokittelun jälkeen käsittelin aineistoa enemmän aineistolähtöisesti ja jaoin sitä alaluokkiin aineiston samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella.

5 KOKEILUJEN VAIKUTUSMEKANISMIT

Kokeiluja voidaan tarkastella eri näkökulmista. Berg ym. (2014) tarkastelevat kokeiluja sen perusteella, miten ne vaikuttavat toiminnallaan muutokseen. He tunnistavat neljä erilaista vaikutusmekanismia: oppimisen, osallistamisen, julkisen keskustelun herättämisen ja rakenteiden haastamisen. Tässä luvussa tarkastelen lyhyesti, miten eri vaikutusmekanismeja käsitellään kirjallisuudessa.

5.1 Oppiminen

Ensimmäisenä, yksi kokeilujen vaikutusmekanismi on niiden tuottama *oppiminen*. Se määritellään usein tärkeimmäksi mekanismiksi (Berg ym., 2014; Seyfang & Haxeltine, 2012; van den Bosch, 2010). Bergin ym. (2014, s. 23) mukaan kokeilujen avulla ideoita voidaan helposti konkretisoida ja näin tuottaa henkilökohtaisia kokemuksia kokeiluihin osallistuville. Tästä on etua etenkin, jos osallistujajoukko on laaja. Nämä kokemukset voi osallistuja yhdistää aiempaan tieto- ja kokemusvarantonsa (Berg, 2013). Ominaispiirre kokeiluissa tapahtuvalle oppimiselle on se, että kokeilu ei tapahdu kontrolloidussa laboratorioympäristössä vaan niin sanotusti oikeassa elämässä. Tämä mahdollistaa korkealaatuisen oppimisen (van den Bosch, 2010, s. 61).

Selkein merkitys kokeiluista oppimiseen liittyen on niiden mahdollistama uusien asioiden testaaminen. Testaamisen avulla voidaan vastata kehittämisen käytännön tiedon tarpeisiin eli idean toimivuuden arviointiin ja siihen millaisia muutoksia pitäisi tehdä, että kokeilu muodostuisi myöhemmin onnistuneeksi. (Berg ym., 2014, s. 23.)

Jos kokeilut ajatellaan osana laajempaa muutosprosessia, tulisi oppimisen olla osa laajempaa kontekstia pelkän idean testaamisen sijaan. Oppimisen avulla voidaan esimerkiksi havainnollistaa kokeiluun liittyvää laajempaa käsitettä (Berg ym., 2014, s. 24). Tällaisesta käsitteestä esimerkkinä voi toimia juuri kotoutuminen.

Kokeiluissa tapahtuvaa oppimista luonnehtii prosessi, jossa useat toimijat kehittävät uusia ajattelutapoja eli kulttuuria, tekemisen tapoja eli käytäntöjä ja organisoinnin tapoja eli rakenteita. Oppimisprosessit ovat laajoja. Niiden pyrkimyksenä on ymmärtää ongelman eri ulottuvuuksia. Ne ovat refleksiivisiä eli niissä kyseenalaistetaan nykyisiä oletuksia ja muuttavat sen mukaisesti suuntaa sekä ne mahdollistavat sosiaalisen oppimisen, jossa useat toimijat ovat vuorovaikutuksessa ja tuottavat eri näkökulmia. (van den Bosch, 2010, s. 61.)

Keskeinen asia kokeiluiden avulla oppimisessa on se, että niillä voidaan luoda monipuolista näyttöä jonkin idean toimivuudesta. Tämä tuo idean keskusteltavaksi laajemmin yhteiskuntaan. Kokeiluiden avulla voidaan avata uusien ideoiden ja toimintatapojen mahdollisuuksia ja niihin liittyviä haasteita. Niiden avulla voidaan vähentää uusiin toimintatapoihin liittyviä pelkoja ja osoittaa riskejä. Kokeilut ovat konkreettisia osoituksia ideoiden toimivuudesta ja niistä saatavia tuloksia voidaan käyttää helpommin osana yhteiskunnallista keskustelua kuin laajempia, mutta ihmisille kaukaisempia ja abstrakteja tutkimuksia. (Berg ym., 2014, s. 24)

Haasteena kokeilujen avulla oppimisessa on se, että yksittäisen kokeilun tuloksia ei tulisi kuitenkaan ylitulkita. Yksittäisen kokeilun onnistuminen ei välttämättä takaa sitä, että vastaava toiminta onnistuisi muussa yhteydessä. Toisaalta epäonnistuminen ei tarkoita sitä, että idea ei jollain muulla tavalla toteutettuna toimisi. Jotta kokeiluja voitaisiin käyttää oppimisen välineenä, on toimintakulttuurin oltava sellainen, että epäonnistumisetkin ovat hyväksyttyjä. (Berg ym., 2014, ss. 24–25.)

5.2 Osallistuminen

Toinen kokeilujen merkittävä piirre on niiden potentiaali tehdä erilaisten toimijoiden *osallistuminen* muutosprosessiin ja uuden tekemiseen mahdolliseksi (Bulkeley & Castán Broto, 2013; Seyfang & Smith, 2007). Kokeilut ovat kehittämisen välineitä, joissa niiden vaikutuspiirissä ihmiset voivat itse osallistua kehittämiseen. Osallistumisen avulla ihmiset voivat kokea asian omakseen. Useiden toimijoiden osallistamisen kannalta voidaan nähdä keskeiseksi se, että kokeiluiden avulla voidaan yhdistää erilaisia näkökulmia ja temaattisia kokonaisuuksia kokeiltavana olevaan asiaan. Esimerkiksi ympäristön tilaa edistävässä kokeiluissa voidaan ottaa myös taloudelliset ja sosiaaliset ulottuvuudet huomioon. (Berg ym., 2014, s. 25.)

Kokeiluiden onnistumisen kannalta merkityksellistä on, että prosessin aikana rakennetaan yhteistyötä eri toimijoiden välille ja kaikki näistä toimijoista pääsee mukaan toteuttamiseen. Joskus kokeilut saattavat nojata jo aiemmin kehitettyihin verkostoihin ja yhteistyöhön, joka mahdollistaa uuden asian kokeilemisen tutuissa ympäristöissä. Jäykät hallintorakenteet ja osallistumiskulttuurit sitä vastoin saattavat vaikeuttaa yhteistyötä. Esimerkiksi jos jokin toimija ei voi osallistua hallinnollisesta syystä kokeilusta saatavaan hyötyyn, se saattaa aiheuttaa negatiivisia reaktioita. (Berg ym., 2014, s. 25.)

Bergin ym. (2014, s. 26) mukaan kokeiluista saattaa olla hyötyä yhteiskunnallisesti polarisoituneiden tai muiden haastavien kysymysten ratkaisuisissa. Kokeilut saattavat auttaa yhteisen kielen löytymisessä eri toimijoiden välillä ja jaettu ymmärrys mahdollistaa yhteisen tulevaisuuden rakentamisen (Tuulenmäki, 2012). On mielenkiintoista pohtia, miten kokeiluilla voidaan lähestyä asioita tai teemoja, joihin liittyy vahvoja ristiriitaisiakin intressejä.

Vahvat taustatahot, kuten julkisen hallinnon toimijat, voivat olla merkityksellisiä kokeilujen onnistumisen kannalta. Taustatahojen muodostama tuki mahdollistaa erilaisten toimijoiden osallistumisen tekemiseen. Taustatahot voivat luoda pienelle kokeilulle uskottavuutta yleisön ja median keskuudessa. Pienet kokeilut voivat tarvita taloudellisen tuen lisäksi muun muassa tukea verkostojen hallintaan ja yleisön osallistamiseen. Kokeilut voidaan kytkeä laajemmin myös lisääntyvään asukasosallistumiseen, niitä voidaan käynnistää esimerkiksi kuntalaisaloitteiden pohjalta. (Berg ym., 2014, s. 25). Vaikka kokeiluilla olisi jonkin taustatahon tuki, ei se automaattisesti helpota kokeilujen toteutumista, sillä usein esimerkiksi julkiset toimijat eivät pysty sopeutumaan yhteisötason kokeilujen joustavaan toimintatapaan. Taustatahojen määrittämät tiukat tulostavoitteet, rahoituksen lyhytaikaisuus ja erilaiset hallinnolliset vaatimukset voivat rajoittaa kokeiluissa tapahtuvaa toimintaa ja sen laajentamista. (Seyfang & Smith, 2007.)

Kokeilujen mahdollistamaa osallistamisen potentiaalia voidaan tarkastella myös kriittisesti. Ongelmaksi voi muodostua se, että kokeileva menetelmä aktivoi vain sellaisia ryhmiä osallistumaan, jotka muutenkin osallistuvat politiikan muotoutumiseen tai toteutumiseen. Tämä piirre myös edesauttaa kokeilujen toteutumista, sillä rajallinen toimijoukko mahdollistaa raskaiden neuvotteluprosessien ohittamisen. (Albrecht & Åkerman, 2016.) Yhteisötason toimijoille ongelmaksi saattaa muodostua toiminnan jatkaminen, sillä rahoitus ei ole taattua ja toiminnan ylläpitäminen vaatii paljon resursseja toimijoilta. Toiminnan päättyessä opitut asiat eivät jää välttämättä mihinkään yhteiskunnalliseen muistiin, jos tuloksia ei ole seurattu. (Seyfang & Smith, 2007.)

Tämän vuoksi Albrecht ja Åkerman (2016) toteavat, että kokeilujen yhteiskunnalliset oppimistavoitteet tulisi suunnitella huolellisesti, jotteivat kokeilut ainoastaan edistäisi ennestään vahvojen toimijoiden tavoitteita. Lisäksi kokeiluja ja niiden vaikutuksia tulisi heidän mukaansa seurata huolellisesti.

5.3 Julkinen keskustelu

Kolmas kokeilujen vaikutusmekanismi on niiden herättämä eri toimijoiden välinen *julkinen keskustelu*. Julkisen keskustelun herättämisen potentiaali liittyy kokeilujen luomaan matalaan kynnykseen lähestyä jotain asiaa. Bergin ym. (2014, s. 27) mukaan kokeiluiden arkisuuden, pienimuotoisuuden ja konkreettisuuden avulla niitä on helpompi yhdistää johonkin laajempaan tematiikkaan kuin esimerkiksi laajoja ja korkealentoisia kehittämisprosesseja, -ohjelmia tai julistuksia. Kokeilut voivat toimia linkkinä ylätasoon tavoitteiden ja strategioiden sekä yhteisötasolla ilmenevien haasteiden välillä. Niiden avulla voidaan saada tietoa ylätasolle siitä, miten yhteiskunnalliset tavoitteet voidaan toteuttaa yhteisötasolla.

Julkisella keskustelulla on erilaisia rooleja kokeilujen eri vaiheissa. Se auttaa huomion saamisessa ja välittävät tietoa kokeilusta. Keskustelu voi tukea kokeilussa tapahtuvan vakiintumista ja lisätä kokeilun yhteiskunnallista merkitystä. (Berg ym., 2014, s. 27.) Kokeilujen laajemman yhteiskunnallisen merkityksen kannalta on tärkeää, että niissä syntynyttä toimintaa laajennetaan ja opittuja asioita levitetään muualle yhteiskuntaan (van den Bosch, 2010). Yhteisötason kokeilut ovat kuitenkin usein pienimuotoisia ja paikkasidonnaisia, joka saattaa tehdä niiden laajentamisesta haastavaa (Seyfang & Smith, 2007).

Berg ym. (2014, s. 27) korostavat keskustelun areenana nimenomaan perinteistä mediaa. Nykyään keskustelu ei kuitenkaan välttämättä tapahdu ainoastaan perinteisessä mediassa. Esimerkiksi internet ja sosiaalinen media ovat muodostuneet tärkeiksi tiedonvälityksen, osallistumisen ja keskustelun kanaviksi (Harju, 2010, ss. 146–151). Tätä näkökulmaa tukee myös se, että keskustelun herättäminen perinteisessä mediassa on todettu vaativan kokeilijoilta ajankäyttöä, sitoutumista ja osaamista sekä vaikuttavien taustatahojen olemassaoloa, jotka liittävät pienen kokeilun suurempaan kokonaisuuteen (Berg ym., 2014, s. 27).

Toisaalta on mahdollista, että kokeilujen synnyttämä julkinen keskustelu saattaa rajoittaa niistä koituvaa oppimista. Poliittisesti konfliktierkissä ja keskustelua herättävissä aiheita käsittelevissä kokeilussa, voivat jotkut pitää niitä vain jonkin tahon omien intressien ajamisena. (Albrecht & Åkerman, 2016.) Julkinen keskustelu saattaa olla negatiivissävytteistä, jos kokeilussa tapahtunut toiminta ei ole sujunut odotelulla tavalla. Ongelmallista on, jos yksittäisen kokeilun epäonnistuminen leimaa koko teemaan liittyvää keskustelua ja tämän perusteella tehdään johtopäätöksiä. Vastaavasti yksittäisen onnistuneen kokeilun perusteella ei pitäisi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska etenkin yhteisötason kokeilut ovat paikkaan ja aikaan sidottuja. (Berg ym., 2014, s. 28.)

5.4 Rakenteiden haastaminen

Kokeilujen neljäs vaikutusmekanismi, *rakenteiden haastaminen*, kuvaa edellä mainittujen vaikutusmekanismien yhteistoimintaa. Kokeilujen tuottama oppiminen, osallistumisen laajentaminen ja julkisen keskustelun herättäminen voivat mahdollistaa olemassa olevien yhteiskunnallisten rakenteiden, kuten sääntöjen, normien ja toimintatapojen haastamisen. Nämä mekanismit voivat mahdollistaa muutoksen esimerkiksi muuten pysähtyneessä tilassa. Lisäksi konkreettinen, suora toiminta, joka kuuluu osana kokeilemisen prosessiin voi luoda muutoksen mahdollisuuksia ja haastaa nykytilaa, jopa tehokkaammin kuin aiemmin mainitut toimintamekanismit yksittäin. (Berg ym., 2014, s. 28.)

Kokeileminen on uudenlainen toimintatapa, joka poikkeaa merkittävästi muista perinteisemmistä kehittämisen muodoista ja erilainen tekemisen prosessi haastaa rakenteita itsessään. Kokeilemiseksi ei luokitella valmiin ratkaisun pilotointia, vaan se on kehittämisprosessi, jossa kehitettävä toiminta tuodaan prosessin hyvin aikaisessa vaiheessa kokeiltavaksi. Kokeilun perusteella saadaan nopeasti tietoa idean toimivuudesta tai toimimattomuudesta ja sen perusteella voidaan tehdä tarvittavia muutoksia. Perinteisessä kehittämisessä ratkaisu saatetaan kehittää liian pitkälle ja vasta sen käyttöönottovaiheessa huomataan ratkaisun sopimattomuus. Tähän nähden kokeiluissa voidaan tehdä nopeasti muutoksia, koska prosessissa ei olla sitouduttu mihinkään ratkaisuun etukäteen. (Poskela, Kutinlahti, Hanhike, Martikainen, & Urjankangas, 2015.)

Kokeilut vähentävät uuden mahdottomaksi leimaamista pienimuotoisuuden ja epäonnistumisen sallimisen avulla ja lisäksi niiden salliminen madaltavat kynnystä uuden kokeilemiseen. Uusi toiminta voi luoda innostumista, joka saattaa levitä muualle. Onnistuneet kokeilut saattavat kannustaa toimijoita jatkamaan kehittämistyötä eteenpäin. Toisaalta, jos kokeilu on epäonnistunut rakenteellisista syistä, esimerkiksi lainsäädännön vuoksi, voidaan kokeilujen konkreettisuuden avulla luoda perusteita nykyisten rakenteiden haastamiselle. (Berg ym., 2014, s. 29.)

Bergin ym. (2014, s. 29) mukaan konkreettisilla kokeiluilla voidaan vaikuttaa suuremmin itse toimintatapoihin, joka voi mahdollistaa laajemman asennemuutoksen. Näin vaikutukset eivät jää pelkän asennevaikuttamisen tasolle, vaikka asenneilmapiirin vaikuttaminen on myös keskeistä muutoksen luomisessa. Kokeiluiden avulla voidaan ottaa ensimmäinen askel laajemmassa muutoksessa käyttäytymisessä ja asenteissa.

Yhteenveto, siitä miten kokeilujen eri toimintamekanismit toimivat työkaluina muutosprosesseissa on se, että niissä toimitaan konkreettisesti ja nopeasti, niiden suunnittelu on kevyttä ja epäonnistumisen salliminen mahdollistaa rohkeat yritykset muutokselle. (Berg ym., 2014, s. 30)

6 KOTOUTUMISPILOTTIEN JA KOKEILEMISEN VAIKUTUKSIA

Tässä luvussa tarkastelen järjestäjien kokemuksia kokeilemisesta ja kotoutumispiloteista kokeilujen vaikutusmekanismien lähtökohdista. En rajoita tarkasteluani vain yksittäisiin kotoutumispilotteihin, sillä järjestäjät liittivät kokemuksensa kokeilemisestä nyt järjestetyn kotoutumispilotin lisäksi minipilotti-toimintamalliin, mahdollisiin aiempiin minipilotteihin, joissa he olivat olleet mukana sekä järjestön toiminnan yleiseen kehittämiseen kokeilullisuuden näkökulmasta.

Berg ym. (2014) tarkastelevat työssään kokeiluja rakenteellisten muutosprosessien, kuten kyseisessä tapauksessa resurssiviisauden, edistämisen keinona. Mielestäni yhteiskunnan etninen monimuotoistuminen edellyttää vastaavaa rakenteellista muutosprosessia, jolla tavoitellaan sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa. Tämän vuoksi hyödynnän kotoutumispilottien vaikutusmekanismien tarkastelussa vastaavaa kehikkoa kuin edellä mainitut.

6.1 Oppimista tapahtuu monella tasolla

Kokeilujen tuottamat oppimisen kokemukset voidaan jakaa niiden kohteen mukaan. Kokeilijoiden kertoman perusteella kotoutumispilotit tuottivat oppimista niin järjestäjille kuin toimintaan osallistuneille. Oppiminen oli monissa tapauksissa kaksisuuntaista, sillä sitä muodostui niin kantasuomalaisille kuin maahanmuuttajataustaisille. Järjestäjille oppimisella oli merkitystä toiminnan mukauttamisessa maahanmuuttajat huomioivaksi ja sillä havainnollistettiin sitä, mitä kotoutumisella voidaan tarkoittaa kyseisessä toiminnassa.

Toiminnan ja käytäntöjen oppiminen

Ideoiden testaamisen kannalta kotoutumispilotit olivat pääasiassa onnistuneet hyvin. Kokeilujen avulla järjestäjät olivat pystyneet testaamaan ideoitaan hyvin monipuolisesti ja löytäneet toimivia ratkaisuja. Kaikki järjestäjät pitivät omia kokeilujaan pääsääntöisesti onnistuneina.

Osa järjestäjistä oli lähtenyt toteuttamaan toimintaa, jollaista he eivät olleet lainkaan aiemmin toteuttaneet. Toisaalta osa järjestäjistä oli toteuttanut vastaavan tyyppistä toimintaa aiemmin, mutta he olivat pilotin avulla pystyneet kehittämään toimintaansa uudesta näkökulmasta. Vaikka usealla kokeilussa mukana olleista oli ollut jo jotain kokemusta liittyen maahanmuuttajien kanssa toimimiseen, ei idea ollut saanut alkua nimenomaan kotoutumisen

edistämisestä, vaan kokeilijat olivat usein lähteneet mukauttamaan toimintaa tai laajentaneet ajatusmaailmaansa, niin että toiminnalla pystyisi tukemaan myös kotoutumista.

Yhden kokeilun järjestäminen (Pilotti A) oli saanut alkunsa ideasta toteuttaa suunnistukseen liittyvä tapahtuma kaikenikäisille- ja tasoille. Yleensä suunnistusseurojen toimintaan pääsee mukaan vasta esikouluikäiset, mutta järjestäjät olivat huomanneet, että myös pienemmille lapsille voi olla olennaista päästä tutustumaan metsäympäristöön. Koska vuoden 2016 pilottiaivustukset oli suunnattu kotoutumisen edistämiseen, olivat kyseiset järjestäjät päättäneet laajentaa tapahtuman kohderyhmää myös maahanmuuttajataustaisiin. Näin heillä olisi ollut mahdollisuus päästä liikkumaan luonnossa ja tutustua suunnistamiseen.

Tää ei periaatteessa lähtenyt kotouttamispilottina, mutta se kuitenkin oli, kun vaan ajateltiin, et /Hei, täähän on./ Et vaan sitten painotettiin sitä, että tule tutustumaan suomalaisen luontoon turvallisessa ympäristössä saattajien kanssa ja tälläi. Et suomalaisille se oli enemmänkin suunnistus. Et sai kartan ja opastusta suunnistamiseen. Mut näille se oli tarkoitus, että se oli luonto. Vaikka ihan täsmälleen sama asia kuitenkin, siinä oli kaks vähän eri asiaa. Suomalaiset ei huomanneet sitä, että ne vei lapset luontoon tutustumaan. (H2)

Kyseinen idea oli osoittanut järjestäjille, että alueella oli tarve järjestää perhesuunnistusta ja kokeilun jälkeen järjestäjät olivat päättäneet jatkaa toimintaa perhesuunnistuskurssin muodossa. Vastaavanlainen matalan kynnyksen mahdollisuus lähteä suunnistamaan oli tarkoitus järjestää myös seuraavana vuonna.

Toisaalta kyseisille järjestäjille oli koitunut haasteita, eikä alkuperäinen tavoite maahanmuuttajataustaisten viemisestä tutustumaan luontoon onnistunut. Tapahtuma oli kerännyt alueen kantasuomalaisista asukkaista suuren osallistujajoukon. Järjestäjät eivät olleet saaneet paikalle kuin yhden maahanmuuttajataustaisen perheen, vaikka olivat pyrkineet lähestymään ihmisiä myös alueella sijainneessa vastaanottokeskuksessa.

Myös toinen järjestäjäryhmä (Pilotti D) oli kehittänyt täysin uuden idean, jollaista he eivät olleet aiemmin toteuttaneet. Kyseinen järjestäjäryhmä oli toteuttanut yhteisötaideteoksen aiheena unelmat. Tämä oli osoittautunut helposti lähestyttäväksi ja siksi se oli houkutellut osallistujia runsaasti. Järjestäjät olivat päättäneet toteuttaa alkuperäistä suunnitelmaa useampia tilaisuuksia, koska idea oli ollut toimiva ja he aikoivat käyttää yhteisötaidetta myös muussa toiminnassaan.

Kolmas kokeiluista (Pilotti B) oli tapahtuma, jota oli järjestetty jo yli 15 vuoden ajan ja alkuperäinen idea oli osoittautunut toimivaksi. Avustuksen kohdentaminen kotoutumisen edistämiseen oli saanut järjestäjät pohtimaan, miten maahanmuuttajataustaiset osallistujat

pystyttäisiin huomiomaan paremmin. Järjestäjät olivatkin päättäneet kokeilla arjen tulkkausta eli oli pyritty siihen, että jokaisessa toimintapisteessä oli henkilö kertomassa maahanmuuttajataustaisille omalla kielellä siitä, mitä on tapahtumassa. Tätä oli päätetty kokeilla, sillä järjestäjät olivat huomanneet, että usein kielellisistä syistä johtuen maahanmuuttajataustaiset voivat kokea epämiellyttäväksi osallistua tapahtumiin. Suomalaisia käytäntöjä ei ole välttämättä ollut helppo ymmärtää, jos niitä ei ole selitetty omalla kielellä.

Koska me suomalaiset, tai kantasuomalaiset pidetään monta kerta hirveen itsestään selvyytinä. Vaikka olis kyse jostain vaikka perhekerhosta, tai jostakin miesten ryhmästä, niin me pidetään liian itsestään selvyytinä monia asioita. (H3)

Myös tästä kokeilusta oli syntynyt eräällä tavalla jatkumoa, sillä paikalliseen lähiökeskukseen oli syntynyt tapahtuman jälkeen maahanmuuttajanaaisille suunnattu naisten ryhmä. Toisaalta kyseisille järjestäjille oli viimeistään tämän kertaisen tapahtuman myötä syntynyt kuva siitä, että nykyisessä muodossaan tapahtuma on liian raskas järjestettäväksi. Vastuu tapahtuman koordinoinnista on ollut pitkälti yhdellä henkilöllä.

Neljäs tapahtuma (Pilotti C) pohjautui myös yhden järjestäjän aiempaan osaamiseen ja tämän havaintoon siitä, että puutarhahoito on noussut kiinnostavaksi aiheeksi julkisessa keskustelussa. Uusi järjestöjen välinen yhteistyö oli kuitenkin mahdollistanut tapahtuman liittämisen kotoutumisen edistämiseen, sillä tapahtumaan saatiin järjestäjiksi myös maahanmuuttajataustaisia henkilöitä yhden järjestön kautta. Tapahtumalla saatiin lisäksi testattua, miten Hämeenlinnassa olevan eri järjestöjen käytössä olevan Kumppanuustalon pihapiiri toimii tapahtuman järjestämisen paikkana, sillä pari vuotta kyseisessä käytössä ollut talo ei ole vielä suurelle yleisölle tuttu.

Käsitteellisen tason oppiminen

Kotoutumisen käsitteen havainnollistamisen kannalta järjestäjät olivat jo ennen toiminnan järjestämistä ajatelleet ymmärtäneet kotoutumisen käsitteen jo hyvin laajasti. Halu edistää kotoutumista oli yksi keskeisimmistä motivaatioista kotoutuspilotin järjestämiselle, eivätkä järjestäjät kokeneet, että asia olisi jollain tavalla vaikeasti lähestyttävä.

Järjestäjät eivät mieltäneet, että kotoutuminen tarkoittaisi vain esimerkiksi työllistymistä tai että sen edistäminen olisi viranomaisten toimintaa tai esimerkiksi jotain erityisesti suunniteltua kotoutumiskoulutusta. Osa toimijoista korosti kotoutumisessa sen kaksisuuntaisuutta eli, että sen toteutumiseksi tarvitaan niin suomalaisten kuin maahanmuuttajien muuttumista, eikä mitään tutkituista piloteista ollutkaan suunnattu ainoastaan maahanmuuttajille.

Ja tota, tää kahdensuuntainen kotoutuminen on niinku jatkuvasti meidän työssä läsnä. Ja sitä työtä tarvitaan. Todella paljon. Ja erityisesti niin, että ei tehdä vain maahanmuuttajataustaisille jotain, vaan siinä pitää olla myös kantaväestöä mukana, jotta mekin, jotta kantaväestö oppii, että minkälaista on tämä meidän nykyinen monikulttuurinen yhteiskunta. Et se on yhtä tärkeää. (H4)

Tähän liittyen haastatellut järjestäjät korostivat etenkin sosiaalisen yhteyden rakentumista (Ager & Strang, 2008) osana kotoutumista ja tätä oli pyritty edistämään kaikissa kokeiluihin liittyneessä toiminnassa. Toinen vahva kotoutumisen osa-alue, jotka järjestäjät olivat ottaneet osaksi omia kokeilujaan, oli kielellisten ja kulttuuristen taitojen vahvistaminen (em.).

Järjestäjien näkemyksissä sosiaalisen yhteyden rakentumisessa korostui eniten siltaavien eli eri etnisten ryhmien välisten suhteiden rakentaminen piloteissa tapahtuvan toiminnan tukemana. Kaikissa piloteissa pyrittiin tuomaan esille sitä, että kantasuomalaiset hämeenlinnalaiset ja etnisesti muun taustaiset asukkaat tekisivät jotain yhdessä ja näin mahdollisesti tutustuisivat toisiinsa ja epäluulot niin kantasuomalaisten kuin maahanmuuttajien tahoilta vähenisivät. Tämä luonnollisesti toteutui parhaiten piloteissa, joihin oli saatu osallistumaan sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttajataustaisia.

Mun mielestä se olis lähinnä aika paljon sitäkin, että oppis tuntemaan ihmisiä ja olis matala kynnyksilleen että pystys lähteen ventovieraiden kanssa ryhmäytyyn vähäsen, että. Oppis tunteen sitä, niin ihmisten kautta se semmonen kotoutuminen ja sit vähän niin kuin maantapoja, että meillä mennään mettään ja siellä osataan liikkua. (H1)

Kulttuuristen ja kielellisten taitojen osalta yhden pilotin järjestäjät pitivät kotoutumisen kannalta olennaisena suomalaisten tapojen, kuten luonnossa liikkumisen oppimista tai tuntemista. Lisäksi kahdessa muussa pilotissa tuotiin esille suomalaista kulttuuria ja tapoja puutarhahoidon ja erilaisten suomalaisten käytäntöjen, kuten esimerkiksi kalastussääntöjen, oppimisen kautta. Järjestäjät kokivat, että he olivat pystyneet auttamaan maahanmuuttajia kulttuuristen taitojen kehittämisessä. Järjestäjien mielestä kokeiluissa oli myös antoisaa se, että niissä oli mahdollisuus yhdistää erilaisia teemoja. Esimerkiksi Pilotti C:n järjestäjät olivat puutarhahoidon lisäksi ottaneet kokeilunsa kantavaksi teemaksi materiaalien kierrätyksen, joka ei ole heidän havaintojensa mukaan tuttu idea monelle maahanmuuttajataustaiselle.

Toisaalta tutkittavana olleista kokeiluissa ei ollut nostettu maahanmuuttajien omaa kulttuuria tai sen vahvistamista esille kovinkaan vahvasti. Tämä saattaa johtua siitä, että tutkituissa piloteissa tai niiden järjestävissä tahoissa ei ollut maahanmuuttajataustaisia järjestöjä tai henkilöitä. Yksi toimijoista toi esiin, että maahanmuuttajien oman kulttuurin tuominen edellyttäisi järjestöiltä enemmän resursseja kuin on käytettävissä.

Kokeilujen ei voida katsoa vaikuttaneen järjestäjien näkemyksiin siitä, mitä tarkoitetaan kotoutumisella. Järjestäjät näkivät jo ennakolta kotoutumisen hyvin laajana asiana, johon kuuluu paitsi viranomaisten järjestämiä palveluja kuin arjessa tapahtuvaa kohtaamista ja arkisten taitojen kehittymistä. Koska järjestäjät olivat ottaneet lähtökohdaksi nimenomaan sosiaalisen yhteyden rakentumisen sekä kielellisten ja kulttuuristen taitojen vahvistamisen, oli osassa kokeiluista pystytty havainnollistamaan kotoutumista myös osallistujille.

Monet toimijat korostivat, että toiminnan konkreettisuus nousi kotoutumisen havainnollistamisen osallistujille kannalta keskeiseksi. Toiminnan konkreettisuus loi henkilökohtaisia kokemuksia osallistujille ja he näin pääsivät kokemaan mitä on esimerkiksi sosiaalisten siltojen rakentuminen käytännössä.

Joka paikassa oli, et voin sanoo monesta eri, monta eri kansallisuutta, niin ne teki siinä yhdessä ja sit et kukaan ei ollut sen tuntunen, että /en mä niinku voi tulla/. Se oli kauheen luontevaa, et miten ne ihmiset tuli. Et siinä tultiin siihen tekemisen äärelle. Et siinä ei tarvinnutkaan väkisin keskustella, mutta sai. Ja keskusteluahan se herätti ja sitten kun ne ihaili toistensa töitä ja pohti eri asioita. Et kaikkihan ei tietysti päässyt kuuntelemaan, kun sitä ihmistä oli välillä vähän enemmän ja vähemmän. Niin se oli niinku upeeta. Et se oli se tekeminen, niin sitten unohtu ennakkokuulot.
(H6)

Yhteenvedon oppimisen kannalta voi sanoa, että järjestäjien näkemyksissä keskeisimpiä asioita olivat, että kotoutumispiloteilla pystyttiin testaamaan järjestäjillä ollutta ideaa joko kokonaan uudesta toiminnasta tai aiemman toiminnan kehittämisestä. Lisäksi kokeiluilla saatiin havainnollistettua, mitä kotoutuminen tarkoittaa, vaikka järjestäjillä oli jo ennestään hyvin laaja näkemys kotoutumisesta. Osassa kotoutumispiloteissa onnistuttiin havainnollistamaan kotoutumista toimintaan osallistuneille.

6.2 Toimintamalli mahdollistaa osallistumisen

Osallistumisen edistämisen näkökulmasta kotoutumispilottien merkitys liittyi järjestäjien kannalta yhteistyön rakentamiseen eri toimijoiden välille ja taustatahon eli kaupungin tukeen toimintamallin avulla. Bergin ym. (2014) kokeiluiden yksi vahvuus on se, että niiden avulla voidaan saada erilaisia toimijoita mukaan kehittämiseen.

Järjestöyhteistyö toi uusia osallistujia

Kaikki järjestäjät olivat olleet jo jonkin tasoisessa yhteydessä ennen kokeilun järjestelyä, joten täysin uusia kumppanuuksia ei syntynyt. Järjestäjien mukaan Hämeenlinnan eri järjestötoimijat ovat jo nykyisellään hyvin aktiivisia, joten yhteistyökumppaneiden löytäminen oli ollut lähes

kaikille järjestäjille helppoa, mutta toisaalta täysin uusien kumppanuuksien synnyttämistä pidettiin aikaa vievänä prosessina.

Aiemmat hyvät kokemukset yhteistyöstä olivat kannustaneet jatkamaan yhteistä toimintaa kotoutuspilottin muodossa ja kokeilujen aikana yhteistyö oli vahvistunut entisestään. Osa kokeilijoista oli mielestään oppinut paljon yhteistyön tekemisestä ja eri järjestöjen toimintakulttuureista. Erilaisia toimintakulttuureja ei pidetty toiminnan toteuttamisen esteenä, vaan eri järjestöjen toiminnasta oppimista pidettiin jopa antoisana.

Normaalissa järjestötyössä verkostoituminen ja uusien yhteistyökumppaneiden löytäminen koettiin resursseja vieväksi. Yhteistyötä eri toimijoiden välille ei synny välttämättä helposti, vaikka yhteistyökumppaneita olisi saatavilla. Kaikki järjestäjät pitivät vaatimusta yhteistyön virittämisestä eri toimijoiden välillä yhtenä tärkeimmistä minipilotti-toimintamallin ansioista. Rahoituksen saamisen edellytyksenä on, että sitä hakee yhdessä kolme eri toimijaa. Järjestäjien mielestä tämä motivoi yhteistyön rakentamiseen, koska kotoutuspilottien tapauksessa yhteistyö muiden toimijoiden kanssa toi yhdistykselle lisää voimavaroja.

[K]un tuli mahdolliseksi hakea kotouttamispilottia, niin me nähtiin siinä mahdollisuus jatkaa sitä yhteistyötä mitä oltiin jo aloitettu. Ja siinä tulee näiden pilottien erityisyys hienosti esille, et ilman tällaista tukimuotoa, olis aika vaikea lähteä, tai se olis haastavampaa lähteä tekemään eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Että se kyllä, se motivoi kyllä sen yhteistyön tekemiseen ja jatkamiseen, kun se tuo hyviä tuloksia ja sitten se, et me eri toimijat voidaan sitä omaa osaamista pistää yhteen. Niin se taas kantaa niin paljon enemmän, et meillä on omat asiakasryhmät esimerkiksi omat kontaktiryhmät, ja sit me tuodaan ne kaikki yhteen, niin kaikki hyötyy siitä yhdessä tekemisestä, ja siit tulee aika laajaa. (H4)

Osa järjestäjistä koki, että yhteistyöllä oli merkitystä etenkin uusien ihmisryhmien saamisessa mukaan järjestön toimintaan ja näin osalliseksi kokeiluiden vaikutuksiin. Kun kokeilu toteutettiin toisen järjestön kanssa yhdessä, niin mukaan ei saatu ainoastaan oman järjestön vaan myös kumppanijärjestön toiminnasta kiinnostuneita. Lisäksi yhteistyön avulla pystyttiin joissain kokeiluissa saamaan järjestämiseen sellaista tietotaitoa, jota omassa järjestössä ei ollut.

Yksi järjestäjistä koki, että maahanmuuttajataustaisten ihmisten saaminen osallistumaan kokeiluun ei olisi ollut mahdollista, jos sitä ei olisi toteutettu järjestön kanssa, jolla oli jo maahanmuuttaja-asiakkaita. Hän toi esiin, että etenkin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa toimittaessa on tärkeää synnyttää luottamus. Haastateltavan mukaan sen syntymisessä saattaa kestää pidemmän aikaa, eikä se ole välttämättä synnyttävissä ilman aiempia kontakteja.

Et sä voi vain mennä sinne ja pöläyttää, et /nyt tehdään tämmöstä/, vaan sun pitää käydä siellä ja ne näkee et sä oot tuttu ja jokainen voi hahmottaa päässään. Koska jos sulle annetaan yhtäkkiä maalipensseli käteen ja ala tästä maalaamaan, etkä yhtään tiedä minkä takia, eikä se kuva oo ehtinyt muodostuun. Niin ei se oo mitenkään antoisaa kenellekään, sehän on vaan semmosta työn tekemistä ilman, että sä hahmotat sitä kokonaiskuvaa. (H5)

Yhteistyö eri toimijoiden välillä ei kuitenkaan ole aina mutkatonta, vaikka yleensä ottaen siinä nähtiin enemmän positiivisia kuin negatiivisia puolia. Yhden pilotin järjestäjät pitivät ongelmallisena vaatimusta kolmesta eri toimijasta. Heidän mukaansa kaksikin eri toimijaa olisi riittävä, sillä pienemmillä asuinalueilla voi olla vaikeaa saada kasaan kolmen eri toimijan ryhmää. Lisäksi yhteistyön rakentaminen kolmen eri tahon kanssa on jo huomattavasti haastavampaa, koska tällöin on useamman toimijan toimintakulttuurit yhdistettävä. Esimerkiksi voi tapahtua niin, että vain kaksi toimijoista on järjestänyt kokeilun tosiallisesti keskenään ja kolmas on ollut mukana nimellisesti.

Osa järjestäjistä on sitä mieltä, että monikulttuurisuustyössä ja kotouttamista edistävässä toiminnassa mukana olevien järjestöjen tulisi aktiivisemmin pyrkiä hankkimaan yhteistyökumppaneiksi sellaisia toimijoita, joilla ei ole entuudestaan vastaavaa kokemusta. Tämä voisi alentaa tällaisten toimijoiden kynnystä toteuttaa toimintaa joka edistää kotoutumista.

Siinä vois haastaa yhdistyksetkin itseään, että houkuttelee sellaisia yhteistyökumppaneita, jotka ei oo tehnyt ollenkaan, ollenkaan kotouttamistyötä, niin sellaisia mukaan. (H4)

Yhteistyön rakentamisen haasteena kotoutumispilottien tapauksessa oli se, miten eri toimijat ymmärtävät kotoutumisen. Järjestäjät toivat esiin, että kotoutuminen voi olla käsitteenä sellainen, että se saattaa olla vaikeasti ymmärrettävissä esimerkiksi toimijoille, jotka eivät ole olleet aiemmin mukana kotoutumisen edistämisessä. Monet muut toimijat saattavat ajatella, että kotoutuminen kohdistuu vain maahanmuuttajiin tai, että se on jotain yhdistysten normaalista toiminnasta poikkeavaa esimerkiksi erityistä koulutusta. Yksi järjestäjistä kuvasi tätä niin, että yhdistysten tulisi yksinkertaisesti pyrkiä ottamaan maahanmuuttajia mukaan toimintaan.

Kotoutumispiloteilla oli tarkoitus luoda toimintaa, joka mahdollistaa kanssakäymisen eri kulttuurien välillä ja näin kotouttaa myös kantasuomalaisia asukkaita. Yksi järjestäjistä toi esiin sen, että yhteistyökumppanille oli ollut hankalaa selittää, että pilottirahalla toteutettavaa toimintaa ei ole tarkoitettu ainoastaan maahanmuuttajille, vaan ne ovat avoimia kaikille.

Kaupungin merkitys taustatahona

Taustatoimijoiden luoma tuki on nostettu yhdeksi tärkeäksi elementiksi kokeilujen onnistumisessa (Berg ym., 2014). Kotoutumispiloteissa taustatahona toimi Hämeenlinnan kaupunki. Järjestäjät kokivat taustatahon tärkeimmäksi merkitykseksi rahoituksen tarjoamisen. Myös kaupungin ohjaus johonkin aihealueeseen, tässä tapauksessa kotoutumiseen, koettiin rohkaisevaksi tekijäksi. Toisaalta järjestäjien mielestä toimintamallia voitaisiin markkinoida aktiivisemmin, jotta se saavuttaisi muitakin toimijoita kuin niitä, jotka ovat aktiivisia toimintansa kehittämisessä.

Kaikki toimijat nostivat järjestöjen rajalliset resurssit yhdeksi esteeksi kokeilujen omaehtoiselle toteuttamiselle. Kaikki järjestäjistä totesivat, että kokeilua ei olisi järjestetty tai toiminta olisi jäänyt oleellisesti toteutunutta pienimuotoisemmaksi, jos kotoutumispilotti-avustusta ei olisi ollut haettavana. Pienikin rahoitus taustataholta eli kaupungilta mahdollisti kokeilun toteuttamisen muuten tiukkojen taloudellisten resurssien toimintaympäristössä. Yhden toimijan mukaan Hämeenlinnan kaupunki on vähentänyt yhdistysavustuksia viime vuosina oleellisesti, joten pilottiraha tuntui osin korvaavan muuten vähentynyttä rahoitusta. Yksi järjestäjistä totesi, että heidän kokeilunsa olisi saatettu järjestää, mutta tällöin ei olisi ollut mahdollisista ottaa huomioon kotoutumisen edistämistä.

Kokonaan uuden toiminnan kokeileminen on haastavaa, koska silloin kokeiluun käytettävät taloudelliset resurssit olisivat pois aina jostain muusta toiminnasta. Yhdessä kokeilussa oli mukana ainoastaan vapaaehtois pohjalta toimivia järjestöjä. Nämä toimijat nostivat esille sen, että tällä hetkellä jo yhdistyksen rutiinien, kuten kirjanpidon, ylläpitäminen kuluttaa yhdistyksen resursseja toimijoiden mielestä kohtuuttomasti. Resursseja ei kuitenkaan ole merkittävästi enempää yhdistyksissä, joissa on myös palkattua henkilökuntaa, vaikka hallinnolliset rutiinit eivät aiheuttaisi ongelmia muulle toiminnalle.

[N]ykyään on noi kaikkien seurojen ja yhdistysten rahatilanteet on mitä ne on, kun koko ajan vaan pienenee ja pienenee nää avustukset. Niin sitten, sieltä sellasen rahan löytäminen semmoseen riskikokeiluun, niin sanotusti, niin se voi olla, se syy, että /No, ei viitti, että kun jos tää menee ja tulee takkiin/. (H2)

Kaikki järjestäjät pitivät kotoutumispilottiin saatua 500 euron rahoitusta kaupungilta sopivana. Kokeiluja toteutettiin 17, joten Hämeenlinnan kaupunki käytti kotoutumispilottien tukemiseen yhteensä 8500 euroa, jota voidaan pitää varsin pienenä summana kaupungin kokonaisbudjetissa.

Koska kokeilut ovat olleet varsin pieniä, on saatu rahasumma ollut riittävä toiminnan laajuuteen nähden. Jos tukisumma olisi suurempi, se saattaisi joidenkin järjestäjien mukaan kasvattaa kynnystä hakea toteuttaa kokeilua, koska silloin paineet toiminnan laajuudesta tai onnistumisesta kasvaisivat. Yksi toimija epäili, että tällöin hakemiseen liittyvä byrokratia lisääntyisi. Tämä toimija toi esiin sen, että jos avustussumma olisi suurempi, olisi todennäköisesti pienemmällä määrällä toimijoita mahdollisuus saada se. Hän epäili, että kokonaissumma ei olettavasti kuitenkaan kasvaisi.

Suurin osa toimijoista ei kaivannut merkittävästi rahoituksen lisäksi muuta tukea kaupungilta omien kokeilujensa toteuttamiselle. Yksi toimija mainitsi, että jotkut kokeilut saattaisivat vaatia tiloja toiminnan toteuttamiseen, eikä pienellä avustuksella ole välttämättä mahdollista hankkia sellaisia. Lisäksi jotkut järjestäjät kokivat, että kaupunki voisi avustaa kokeiluista tiedottamisessa, jotta ne tavoittaisivat suuremman yleisön. Osa toimijoista painotti yhdistysten omaa roolia resurssien hankkimisessa. He pitivät itsestään selvänä sitä, että yhdistyksen pitää käyttää myös omia resurssejaan toimintaan tai pyrkiä hankkimaan sitä kaupungin lisäksi muualta.

Kaikki toimijat olivat tienneet minipilottivastuksista ennakkoon aiemman kokemuksen perusteella ja lähes kaikki olivat ajatelleet, että idean toteutumisen voisi mahdollistaa juuri minipilotti-avustuksen hakeminen. Yksi toimija ei olisi osannut hakea rahoitusta, jos ei olisi kuullut siitä yhteistyökumppaniltaan.

No en mä olis täs, en mä olis siinä kohden, en mä olis varmaan osannut ettiä. Et kyl tää tarvitti sellasen yhteisen idean, että tämmönen mahdollisuus olis, et mitäs me voitais tehdä. Tai mulle heitettiin tällainen idea, ja sit mä olin, että /No joo/. Niinku. En mä olis varmaan itte siinä kohtaa justiin, töitä kun oli sen verran enemmän. Ja kouluakin siinä samalla. Et ei mulla olis ollut aikaan niinku lähtee. Et en olis erikseen lähteny ettiin. (H6)

Kotouttamispilottien erityisyys verrattuna aiempien vuosien minipilotteihin oli niiden kohdentaminen kotoutumisen edistämiseen, sillä kaupunki päätti reagoida maahanmuuttajien nopeasti kasvaneeseen määrään. Järjestäjät pitivät kohdentamista hyvänä asiana, sillä se toi toteuttajille tietoa siitä, millaisia tarpeita kaupungissa on ja mihin kansalaisyhteiskunnan panosta vaaditaan. Kun kaupunki päätti kohdistaa minipilotit kotoutumisen edistämiseen, sai se järjestäjät ajattelemaan omaa toimintaansa ja järjestön kehitysideoita kotoutumisen näkökulmasta.

[J]os aatellaan toimijoita, ketkä hakee, niin meillekin tulee se tunne, et /ahaa, tähän asiaan siis pitää nyt/, et koska kaupunki on sen jostain syystä valinnut juuri tämän

teeman. Niin kyllä mä itte koen, että se tulee myös semmonen viesti myös tänne päin, että /aa, tää on siis asia johon pitää keskittyä vielä napakammin/. (H3)

Yhteenvedona voi todeta, että järjestäjät kokivat tärkeäksi sen, että minimipiloteissa vaaditaan yhteistyötä eri järjestöjen välille ja toimintamalli kannustaa rakentamaan erilaisia kumppanuuksia sekä etsimään uusia toimijoita mukaan. Toimijat pohtivat mahdollisuuksia laajentaa yhteistyötä nykyisestä. Kaupungin rahallinen tuki on järjestöjen rajallisten voimavarojen vuoksi tärkeää. Minimipilottien kohdentaminen kotoutumisen edistämiseen oli toimijoiden mielestä perusteltua ja sai heidät aidosti miettimään omaa toimintaa kyseistä näkökulmasta.

6.3 Haasteena keskustelun herättäminen

Berg ym. (2014) korostavat kokeilujen roolia keskustelun herättäjinä ja näkevät potentiaalia etenkin median hyödyntämisessä. He näkevät keskustelun herättämisellä eri rooleja kokeilujen toiminnan aikana. Niitä ovat huomion saaminen, kokeilussa aloitetun toiminnan vakiinnuttaminen ja kokeilun yhteiskunnallisen merkityksen lisääminen.

Myös kotoutumisпилottien kohdalla voidaan todeta, että keskustelun luominen ei ole kuitenkaan pelkkä tiedottamista ja huomion saamista, vaan sillä voi olla erilaisia rooleja. Keskustelua ei herätetty juurikaan mediassa, vaan tietoa levitettiin omien verkostojen sisällä. Toisaalta monet toimijat tunnistavat suuremmankin potentiaalin keskustelun herättämisessä, etenkin kokeiluissa käynnistetyn toiminnan vakiinnuttamisen ja levittämisen kannalta.

Huomion saaminen

Järjestävät olivat pääsääntöisesti itse vastanneet kokeilun tiedottamisesta ja hyödyntäneet erilaisia viestinnän keinoja, kuten sosiaalista mediaa ja tiedotteiden lähettämistä perinteisiin tiedotusvälineisiin. Etenkin yhden kokeilun järjestäjät korostivat sosiaalisen median roolia pilottin toiminnasta viestimisessä ja levittämisessä. Tutkitut kotouttamispilotit eivät kuitenkaan olleet herättäneet suurta perinteisen median huomiota. Ainoastaan yhden kokeilun tapauksessa Ylen paikallistoimitus oli tullut tekemään jutun kokeilussa järjestetystä toiminnasta.

Tiedottaminen järjestäjien mielestä haaste, koska yhdistysten markkinointi joutuu kilpailemaan suurempien toimijoiden kanssa mediahuomiosta. Tämän vuoksi massiivisempi panostaminen ei välttämättä tuo järjestäjien mielestä parempaa lopputulosta. Osa toimijoista piti rajallisia taloudellisia ja henkilöresursseja esteenä laajemmalle tiedottamiselle, sillä viestiminen vie runsaasti voimavaroja. Tiedottamisen ja huomion herättämisen kannalta osa toimijoista piti

hyvänä asiana sitä, jos kaupunki pystyisi tukemaan tätä puolta enemmän ja tuomaan minipilotteja esiin esimerkiksi mediassa. Toisaalta koettiin, että samalla tavalla kaupunki joutuu organisaationa kilpailemaan mediahuomiosta muiden toimijoiden kanssa. Myös järjestöjen välisen yhteistyön vahvistamisen avulla voisi järjestäjien mielestä vahvistaa tiedottamista, koska resursseja siihen on käytettävissä silloin enemmän.

Se [tiedottaminen] on aina haaste. Meidän aikasempi järjestön tiedottaja sano, että sit vasta kun kyllästyy tiedottaa, niin sit ihmiset herää. Et mä uskon, kun meillä on taas uus [vastaava tapahtuma] keväällä tuolla ja muuta, että mä uskon että se edellinen tapahtuma toimii markkinointina sille. Et se on hidasta tälle, kun sulla ei oo rahaa laittaa siihen tiedottamiseen. Ja sit se, kun se ihminen kokee, et se on oikeesti saanut, et siellä oli jotain kivaa. Niin se kertoo siitä niin monelle, et sit se puskaradiotiedotus ja tavallaan se huomiotaan. Et kyllähän meillä oli lehtipuffi ja kaikkee, mut siinä tulee juuri se, et sitä ei noteerata tai huomata, jos sulla ei oo ollu aikasempaa kokemusta tai jollain sun lähipiirilläsi siitä asiasta. (H5)

Medianäkyvyyden vähyys ei kuitenkaan estänyt kokeiluja tavoittamasta yleisöä, eivätkä järjestäneet pitäneet sitä kokeilun onnistumisen esteenä. Tutkituista pilotista yksi järjestäjäröhmä olisi toivonut, että paikalle olisi tullut enemmänkin osallistujia, mutta muut pitivät osallistujamäärää sopivana. Osa toimijoista korosti sitä, miten yksi onnistunut tapahtuma voi luoda positiivista tietoutta kokeilussa käynnistetystä toiminnasta ja sana toiminnasta leviää puskaradion avustuksella. Näin mahdollisesti tulevaisuudessa toimintaan on mahdollista saada lisää uusia osallistujia. Yksi kotoutumispiloteista oli järjestetty useampana vuonna aiemmin eri muodossa, joten se oli jo toiminta-alueella tunnettu. Toisaalta osa toimijoista ajatteli, että mediahuomiota olisi voinut saada enemmän ja mahdollisesti tulevaisuudessa mediaa voisi käyttää laajemmin huomion herättämisessä.

Ehkä me tänä keväänä, kun me pidetään [vastaavaa toimintaa] taas, niin ehkä me tänä vuonna sitten kutsutaan lehdistö paikalle. (H2)

Käytäntöjen levittäminen ja vakiinnuttaminen

Vaikka kokeilut olivat järjestäjien näkökulmasta onnistuneita, eivät kokeilijat olleet kokeneet tarpeelliseksi levittää laajamittaisesti tietoa onnistuneesta kokeilusta. Tällä hetkellä osa järjestäjistä oli kertonut onnistuneesta toiminnasta omien verkostojen sisällä, esimerkiksi muille vastaaville järjestöille muualla Suomessa. Verkostojen sisällä tieto oli levinnyt puskaradion ja sekä tapaamisten yhteydessä. Esimerkiksi erään yhdistyksen työntekijä osallistui muiden vastaavien yhdistysten yhteisille työntekijäpäiville, jossa hyviä käytäntöjä oli mahdollista levittää.

Kaikki kokeilijat pitivät mahdollisena sitä, että omista kokemuksista voisi kertoa laajemmalle yleisölle. Yksi toimija toi esiin, että parempi viestintä toteutuneista kokeiluista voisi kasvattaa minipilotti-avustusten legimitettä ja jopa kaupungin yleistä imagoa asukkaiden silmissä. Vaikka kokeiluissa järjestetyssä toiminnassa olisi ollut runsaasti osallistujia, eivät he välttämättä tiedä, että sitä on tuettu minipilotti-avustuksella.

Kiva olis olla sellanen vuosikooste, et mitä tänä vuonna kaupunki, tai onkohan semmonen, voi ollakin, että mitähän se oli tukemassa. [...] Sit se tulis kuntalaisillekin selväksi, et mihinkä näitä rahoja laitetaan, et minkälaisiin juttuihin. Niin sittenhän sä voit bongata sieltä, et /No okei mä osallistu tohon/. Et välillä voi olla sellainen tunne, että kaupunki ei anna mulle mitään. Niin helpottaisko se sitäkin puolta. (H6)

Järjestäjillä oli eriäviä näkemyksiä siitä, miten kotoutumispilottien kaltaisista kokeiluista nousevia ideoita voisi levittää laajemmalle. Toisten mielestä Hämeenlinnan kaupungilla tulisi ottaa enemmän vastuuta hyvien ja toimivien ideoin keräämisestä sekä niiden vakiinnuttamisesta ja levittämisestä. Yksinkertaisena esimerkkinä tällaisesta ideoiden keräämisestä olisi vuosiraportti tai vastaava. Yhden toimijan mielestä, jos ideoiden levittäminen on ainoastaan kokeilun järjestäjien vastuulla, ei sitä tapahdu riittävästi, sillä järjestötoimijoiden resurssit eivät välttämättä riitä levittämiseen. Toisen järjestäjän mielestä kaupunki voisi vähintäänkin hakemisvaiheessa kannustaa levittämään mahdollista onnistunutta toimintaa muillekin toimijoille, sillä kaikille järjestäjille ei välttämättä tule edes mieleen levittää edes onnistunutta ideaa.

Enemmän kaupunki voi olla siinä lähdössä, kun hakee niitä, et kannustaa siihen, et markkinoikaa tätä omia väyliä pitkin, niin kun laajemmalle, jos se onnistuu, niin sillon se leviää. Koska kyllähän pelkästään Hämeenlinnan sisälläkin. Ei se leviä mihinkään, jos me täällä tehdään se ja se on kyläläisillä tiedossa ja muuta. Ehkä semmonen kannustus siihen, et jos hyvin menee, niin vinkatkaa vastaavia seuroja esimerkiksi tai jotain muuta. (H1)

Osa toimijoista esitti vastakkaisia näkemyksiä. He eivät kokeneet luontevana sitä, että jokin kaupungin toimielin pyrkisi keräämään kokeiluissa syntyneitä ideoita ja levittämään niitä, vaan tarpeen mukaan järjestöt voivat hyödyntää omia kanaviaan. Yksi toimija, joka kannatti ideoiden levittämistä yleisellä tasolla, toi esiin sen, että jokin toiminta ei välttämättä onnistu jossain muussa paikassa tai tilanteessa, vaikka se kotoutumispilotin aikana olisi osoittautunut toimivaksi.

Eräs järjestäjästä piti kokeiluita hyvin yhteisötasoon sidottuna ja ajatteli, että niissä tehtyjen toiminnan levittäminen ei ole ehkä oleellistakaan. Yhteisötasolla onnistunut toiminta voi olla

yhteisölle hyvin merkityksellinen, vaikka sitä ei pystyttäisi soveltamaan laajemmassa mittakaavassa.

Mut sit taas toisaalta, et mikä sen minipilotin tarkoitus on, että jos sen on just tarkoitus nostaa sitä ruohonjuuritoimintaa sieltä alueellisesti jostakin, niin eihän se suuruus oo aina se mitä tavoitellaan, vaan voi olla, että pieni asia jossain lähiössä on tosi tärkeä juttu, eikä se tarvii enempää näkyvyyttä. (H5)

Kokeiluiden ja kokeilijoiden yhdistäminen

Suurin osa järjestäjistä ei ollut merkittävästi seurannut, millaisia muita kotoutumispilotteja vuoden 2016 aikana järjestettiin. Suurin osa toimijoista pohti, että voisi olla kyllä kiinnostavaa perehtyä tarkemmin muihin kotoutumispilotteihin, mutta toistaiseksi siihen ei olla laajemmin ryhdytty. Muista kokeiluista olisi näiden järjestäjien mielestä mahdollista löytää onnistuneita toimintatapoja, joita voisi hyödyntää omassa toiminnassa. Lisäksi muista piloteista voisi löytyä uusia toimijoita, joiden kanssa järjestäjät näkivät yhteistyömahdollisuuksia. Yksi toimijoista pohti sitä, että liiallinen muiden pilottien tarkastelu voi rajoittaa omaa ajattelua, jos tehdään vain jotain mikä on aiemmin osoittautunut toimivaksi, eikä uskalleta kokeilla silloin jotain aidosti uutta.

Osa järjestäjistä ehdotti, että kokeilijoita voisi tuoda paremmin yhteen. Esimerkiksi jonkinlaiset kokeilijat yhdistävät työpajat nähtiin mahdollisuutena verkostoitua täysin uusien toimijoiden kesken ja näin kokeiluita voitaisiin mahdollisesti yhdistellä. Yksi toimija toi esiin, että kokeilujen paremmalla yhdistämisellä voitaisiin yksittäisestä pienestä kokeilusta saada enemmän hyötyä ja minipilotit voisivat saada enemmän näkyvyyttä sen avulla.

Et semmosia just, et voiko niitä minipilotteja sillee yhdistää, että, et ajallisesti tai jotenki ketjuttaa tai jotain semmosia. Et sillen se varmaan toisi osallistujia ja näkyvyyttä enemmän. Et nyt kun on yks tapahtuma jossakin, niin se ei aina saavuta sitä hyötyä, mitä se vois saavuttaa. Et jos joku meinaa tehdä jotakin ja toinen meinaa tehdä, niin joku kattois että kannattasikohan näiden jotenkin viedä näitä kimppaan tai ainakin markkinoida toisiaan. Niin semmosia synergiaetuja sieltä varmasti löytys. (H5)

Toisaalta osalle kokeilijoille ei ollut esimerkiksi selvää onko muiden kotoutumispilottien raportteja saatavilla julkisesti, esimerkiksi internetissä. Järjestäjät eivät myöskään tiedäneet käyttäkö kaupunki raporteista saatuja tietoja johonkin tai seurataanko kotoutumispilottien tuloksia jollain tavalla kaupungin organisaatiossa. Heillä ei ollut myöskään näkemystä siitä, että saako kaupunki nykyisellään tarpeeksi tietoa pilottien tuloksista.

Yhteenvetona keskustelun herättämisestä voi todeta, että huomion saamisessa kokeilijat eivät hyödyntäneet juurikaan mediaa, vaan muita kanavia. Kokeiluista opitun levittäminen ja niiden

yhdistäminen olivat kotouttamispilottien tapauksessa vähäistä, mutta järjestäjät suhtautuivat melko avoimesti sen lisäämiseen. Osa toimijoista piti tätä ensisijaisesti toimijoiden omana tehtävänä ja osa kaipasi kaupungilta tukea siihen.

6.4 Kokeileminen muuttaa toimintakulttuureja

Kokeilujen yleisenä tavoitteena on mahdollistaa muutos ja tämä rakenteiden haastaminen syntyy edellä mainittujen oppimisen, osallistamisen ja keskustelun herättämisen avulla (Berg ym., 2014). Kotoutumispiloteissa ja siihen liittyvässä minipilotit-toimintamallissa rakenteiden muuttumista on havaittavissa hallinnollissa toimintatavoissa, järjestöjen toimintakulttuurissa ja näistä sekä yleisestä yhteiskunnan kehityksestä kokeilevammaksi johdettavissa olevasta kokeilukulttuurin muodostumisesta.

Rakenteiden muuttumisen ei voi todeta johtuvan ainoastaan yksittäisen kotoutumispilotin seurauksena, vaan toimijat yhdistivät muutoksen myös laajempaan kokeilujen yleistymiseen ja ajattelutapojen muuttumiseen, joista kotoutumispilotit ja minipilotit-toimintamalli ovat ilmentymiä.

Minipilotit esimerkkinä kevyestä hallinnosta

Kotoutumispilotteihin ja minipilotti-avustuksiin toimintamallina kaikki järjestäjät suhtautuivat positiivisesti, eikä siitä löydetty juuri negatiivisia puolia. Kaiken kaikkiaan kokeilujen tekemisen prosessia luonnehdittiin sopivan kokoiseksi suhteessa taloudelliseen tukeen, etenkin hallinnollisesta näkökulmasta. Tärkeimmäksi muusta tukimuodoista poikkeavaksi ominaisuudeksi kotoutumispiloteissa kokeilijat nostivat esiin juuri sen hallinnollisen keveyden. Yleensä liian monimutkaista hakemus- ja raportointiprosessia pidettiin yhtenä ongelmana erilaisten avustusten hakemisessa ja uuteen toimintaan mukaan lähtemisessä.

Kaikki toimijat nostivat esiin, että minipilottiavustus on helppo hakea eikä edellytä monimutkaista hakemusprosessia tai tarkkaa selvitystä siitä mitä ollaan tekemässä. Osa toimijoista korosti sitä, että hakemusprosessin keveys on erityisen tärkeää, kun hakijana on täysin vapaaehtoisvoimin toimiva yhdistys. Hakemuksen jättäminen ei edellytä erityistä kokemusta hakemuslomakkeiden täyttämisestä tai lisää olennaisesti toimijoiden hallinnollista takkaa, jota saattaa olla vapaaehtoisvoimin toimivissa yhdistyksissä runsaasti suhteessa yhdistyksellä käytettävissä oleviin resursseihin. Yksi järjestäjästä toi esiin, että ainoa ongelma on se, ettei internetissä täytettävästä hakemuslomakkeesta saa kopiota itselle, ellei sitä tajua itse ottaa ennen hakemuksen lähettämistä.

Mut kyllä pilotit on rakennettu mun mielestä todella hienosti. Ne ei oo jäykkiä ja tukee niinku uuden tekemistä ja uusia toimintamalleja. [...] Se on niinku hienoa, että se on hyvin semmonen, sanotaan, että se on minusta hyvin matalan byrokraattista. Mikä madaltaa sitä kynnystä tällaiseen monialaiseen yhteistyöhön, että toimijoiden ei tarvi aatella, että /Aa, se on niin hankalaa. / Et sitä se ei oo. Mä oon todella kiitollinen, et Hämeenlinnassa on tällaisia pilotteja ja on meillä niistä hyvä kokemus. (H4)

Muista avustuksista poikkeava ominaisuus hakemusprosessi on se, että kotoutumispilotteja pystyi hakemaan koko vuoden 2016 ajan. Yhden toimijan mukaan yleensä yhdistysten avustusten hakeminen ja myöntäminen on keskittynyt johonkin tiettyyn ajankohtaan, usein alkuvuoteen. Kyseisen toimijan mukaan tarpeita uudentilaiselle toiminnalle nousee pitkin vuotta ja minipilotti-avustusten avulla tapahtuvilla kokeiluilla pystyy vastaamaan näihin nopeallakin aikataululla sekä esiin nousseet ideat voidaan hyödyntää heti.

Hakemusprosessin keveyden lisäksi kaikki toimijat pitivät kotoutumispiloteista raportoinnin keveyttä ja vapaamuotoisuutta hyvänä asiana sekä tekemiseen innostavana tekijänä. Raportoinnin vapaamuotoisuuden etuna nähtiin se, että tällöin järjestäjät pystyivät mukauttamaan raportoinnin kokeilussa tapahtuneen toiminnan luonteeseen sopivaksi. Esimerkkejä kotoutumispilottien tai mahdollisten järjestäjien aiempien minipilotti-kokeiluiden raportointimuodoista ovat blogikirjoitukset ja videoraportit, joita ei mielletä perinteisten avustusten raportointimuodoiksi. Toisaalta yksi toimijoista toi esiin valvonnan tärkeyden. Kevyelläkin raportoinnilla kaupunki voi varmistua siitä, että kokeilut tulevat oikeasti järjestetyksi eikä veronmaksajien rahaa kulu olemattomaan tai epäasialliseen toimintaan.

Kokeilujen pienimuotoisuus oli järjestäjien mielestä olennaista, sillä etenkin pienten tai vapaaehtoisuudelta toimivien yhdistysten on hankalaa sitoutua johonkin toimintaan pitkäksi aikaa. Vuodenkin sitoutumista johonkin uuteen toimintaan pidettiin pitkänä. Järjestäjien näkökulmasta tärkeää oli myös, että tekemisen muotoa tai kohdetta ei ollut tarkasti rajattu, vaikka kotoutumispilotit olivat nimensä mukaisesti kohdennettu kotoutumisen edistämiseen Hämeenlinnassa. Kokeilujen etuina useammat järjestäjät mainitsivat myös sen, että toimintaa oli helppo mukauttaa sen edetessä hakemusehtojen sitä rajoittamatta. Esimerkiksi kaksi toimijaryhmää oli järjestänyt toimintaa useamman kerran kuin he olivat alun perin suunnitelleet ja esittäneet hakemuksessaan, koska heidän ideansa olivat osoittautuneet toimiviksi ja pilottiavustusta oli ollut jäljellä useampaan toimintakertaan.

Useampien toimijoiden mielestä pienimuotoisuus ja rajaamattomuus mahdollistivat ennakkoluulottoman kehittämisen ja kotoutumispilotit synnyttivät aidosti uusia ideoita. Yksi toimijoista kertoi, että toimijoiden kesken syntyi liiankin villejä ideoita, mutta käytännön

realiteetit ja kokeilujen pienimuotoisuus auttoivat rajaamaan tekemisen kohdetta. Lisäksi kokeilujen käytännönläheisyys on tärkeää järjestäjien mielestä. Esimerkiksi tekeminen ja konkreettisuus ja mahdolliset onnistumisen kokemukset loivat innostusta haastatellulle järjestäjälle ja hän koki, että innostuneisuus levisi myös muihin mukana olleisiin järjestäjiin ja osallistujiin.

Oikeesti kun ne antaa ne vapaat kädet, niin se on tärkeä. Et jos siinä olis hirveesti rajoitteita, niin ei tästä tulis mitään. Mä en muistakaan et mitä kaikkee, meillähän lähti ihan lapasesta, oltiin jossain avaruudessa, sitten tuotiin se taas tänne tasolle, että miten se vois oikeesti toimia ja miten tää ihan oikeesti käytännössä, että ehitään ja pystytään. Että ei siitä voi tehdä liiankaan massiivista. Jos siinä olis vielä jotkut reunaehdot, että tätä ja tätä et saa, niin se menee jo sit niin vaikeeks, et se vie sen ilon siitä toteutuksesta. (H6)

Kahden toimijan mielestä hakemusprosessissa tulisi ottaa huomioon myös aiemmin pilottiaavustuksen saanut toiminta, eikä evätä avustusta vain sen vuoksi, että samanlainen pilotti on jo järjestetty. Kyseisen toimijan mukaan aiemmin järjestetyt pilotit tuovat aina jotain uutta, jos niitä järjestetään uudelleen. Hyvät ideat jalostuvat ajan kuluessa ja toimintaan on aina tuotava jotain uutta, jotta suuri yleisö kiinnostuu niistä ja osallistuu. Saman tyyppisiä tapahtumia on helpompi markkinoida, jos yleisö on kokenut ne aiemmin onnistuneiksi ja toiminta on helpompi vakiinnuttaa.

Järjestöjen toimintakulttuuri muuttuu

Kotoutumispiloteilla ja muulla kokeilevalla toiminnalla on vaikutusta järjestöjen omaan toimintakulttuuriin. Järjestäjät suhtautuivat kokeilemiseen itse hyvin positiivisesti ja heidän mielestään kokeileminen on jo nyt ja tulevaisuudessa yhä tärkeämpi osa järjestöjen toiminnan kehittämistä.

Uuden kehittäminen ei ole välttämättä merkityksellistä ainoastaan järjestöjen toiminnalle itsessään, vaan kokeilun tuottamat yksilölliset kokemukset toiminnan järjestäjille saattavat olla ratkaisevia kokeilun aloittamisessa. Useat toimijoista kokivat, että uuden kokeileminen antaa heille itselleen lisäarvoa yhdistyksen toimintaan osallistumiselle luomalla uusia tekemisen kokemuksia sekä tarjoamalla vaihtelua yhdistyksen muuhun toimintaan.

On se sellanen spesiaalihomma sitten, että ei oo vaan aina sitä samaa. Samaa tasaista vanhaa, vaan kyl se tarvii nykyään olla vähän sellasta, muutoksia ja räiskyntää. (H2)

Kotoutumispilottien käynnistämisessä korostuivat yksilöiden avoimuus uusille ideoille ja uuden kehittämiselle. Osa kokeilijoista toi esiin, että toimintaa ei olisi välttämättä toteutettu,

jos nimenomaan he eivät olisi olleet sitä käynnistämässä. Näillä toimijoilla oli kiinnostusta kehittää edustamansa järjestön toimintaa ja mahdollisuus käyttää siihen aikaa. Avoimuus uusille ideoille voi riippua esimerkiksi toimintaympäristöstä. Yksi toimijoista toi esiin, että ainakin heidän yhdistyksensä sisällä on ilmapiiri, joka kannustaa uuden kehittämiseen.

Vaikka kokeilijat nostivat kokeilujen tuottamat henkilökohtaiset kokemukset tärkeiksi kokeilujen aloittamisen kannalta, pidettiin kokeiluja tärkeinä yhdistysten toiminnan kehityksessä muun yhteiskunnan mukana. Kaikki toimijat pitivät luonnollisena sitä, että järjestöjen toimintakulttuuri ja järjestöt muuttuvat yhteiskunnan muutoksen mukana. He suhtautuivat järjestöissä tapahtuvaan muutokseen positiivisesti. Esimerkiksi digitaalinen viestintä ja sosiaalinen media ovat nopeuttaneet yhteiskunnan rytmiä ja näin vaikuttaneet järjestöjen toimintaympäristöön. Toisaalta on tapahtunut rakenteellisia yhteiskunnallisia muutoksia esimerkiksi ikärakenteessa, joka on vaikuttanut palvelujen tarpeisiin. Myös lisääntyvä maahanmuutto ja sen tuoma yhteiskunnan kasvava etninen monimuotoisuus tunnistettiin kaikkien järjestäjien toimesta yhdeksi tällaiseksi muutokseksi, johon yhdistysten tulee jollain tavalla sopeutua.

[K]aikki ei toimi enää tässä yhteiskunnassa, mikä toimi joskus hyvin kauan sitten. Eli meidän yhteiskunta muuttuu. Me ikärakenteeltaan muututaan. Meidän haasteet on muuttuneet, mihin haasteisiin pitää vastata. Ja meidän palvelujärjestelmä muuttuu koko ajan. Meidän on harrastettava vahvemmin kokeilukulttuuria sen takia, että ei kukaan voi tietää ennen kuin kokeillaan. (H3)

Kaikki järjestäjistä pitivät kokeiluja merkityksellisinä yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin vastaamisessa. Koska muutosten seurauksia yhdistystoiminnalle ei voi tietää etukäteen, uudenlaisten toimintamallien kokeilemista pidettiin tärkeänä. Toimijoiden asenteissa korostui näkökulma, että jonkin uuden toimintamallin tai toiminnan toimivuutta ei voida tietää ennen kuin sitä on kokeiltu. Uudenlaisen toiminnan käynnistämisessä ei suurimman osan toimijoista keskuudessa oletettu, että sitä pitäisi suunnitella pitkään ennen kuin sen voisi käynnistää.

Toisaalta kotoutuminen on käsitteenä sellainen, että joidenkin yhdistysten voi olla vaikea tarttua siihen. Esimerkiksi yhden kokeilun toimijat kokivat, että heidän asualueellaan ei tarvita kotoutumisen tukemista, koska alueella ollut vastaanottokeskus suljettiin eikä alueella muuten asu maahanmuuttajia. Toisaalta osa toimijoista omasi vastakkaisen käsityksen ja heidän mielestään kotoutumisen edistämistä tarvitaan kaikkialla, eikä sitä tulisi yhdistää vastaanottokeskuksiin, sillä Suomi muuttuu muutenkin jatkuvasti etnisesti monimuotoisemmaksi.

Jos ajatus on se, että meillä ei ole täällä vastaanottokeskusta tai ei se tarkoita sitä. Eihän tässäkään oo ollu mitään vastaanottokeskusta. Et ihmiset ajattelee liian monimutkaisesti. (H3)

Yksi järjestäjäistä toi esiin, miten yhdistysten toimintaympäristö on muuttunut erityisesti internetin ja digitaalisen median vaikutuksesta. Monella yhdistyksellä on ollut asiantuntijarooli edustamansa toimialan kentällä (Harju, 2010). Kyseinen toimija kertoi, että asetelma on muuttunut. Yhdistykset eivät ole enää edustamansa alan ainoita asiantuntijoita, koska tietoa on saatavilla niin monista lähteistä ja kuka tahansa pystyy levittämään sitä. Tämän vuoksi yhdistystoimijoiden tulee opetella uutta roolia keskustelevana toimijana.

[L]ähtökohta tiedosta on jo muuttunut niin paljon, et sä et oo enää mikään tiedonjakaja joka kertoo, miten tää asia on. Vaan sun pitää osata se oma tietosi tuoda sillee yhdessä tekemisen ja semmosen kautta, että se ihminen itte keksii asioita ja keksii kysyä ja on mukana siinä tapahtumassa se asiakaskin. Et se on ihan erilaista. (H5)

Kokeileva kehittäminen on vielä uusi asia, mutta yhdistykset ovat alkaneet toimia ketterämmin. Esimerkiksi kaksi toimijoista toi esille, että heidän edustamissaan yhdistyksissä on alettu reagoimaan muuttuviin tilanteisiin laatimalla toimintasuunnitelma puolivuositaiseksi, eikä enää koko vuoden ajalle, kuten aiemmin yleensä on ollut tapana. Lisäksi yhdistyksillä on potentiaalia vastata muutoksiin ketterämmin kuin monilla toimijoilla, kuten esimerkiksi julkishallinnolla. Kansalaisyhteiskuntaa ja yhdistyksiä eivät rajoita esimerkiksi lainsäädäntö tai markkinarealiteetit vastaavasti kuin muita. Usein aikaisemmin mainitut rajalliset resurssit rajoittavat yhdistysten mahdollisuuksia lähteä toimimaan jonkin uuden asian puolesta.

Haastatellut toimijat suhtautuivat itse myönteisesti järjestöjen toiminnan kehittämiseen ja kokeilemiseen. He olivat kohdanneet vastakkaisia mielipiteitä tulevaisuuden kehittämisen suunnasta. Yksi toimija toi ilmi, että yhdistyksen muut aktiivit eivät olleet suhtautuneet kotouttamispilotti-ajatuksen tai toiminnan kehittämiseen aluksi myönteisesti.

Me [tämän kokeilun avainhenkilöt] ollaan ehkä vähän asennevammaisia tän suhteen, että me ollaan /Se menee näin ja katotaan tuleeks ketään/. Mut kyllä järjestössä sit yleensä näissä hallituksissa missä minä olen ollut, niin kyllä siellä on aika paljon, että /ei sitä kannata, kun sillon on sählypeli niin ei sinne tuu ketään/. (H2)

Järjestäjät näkivät erilaisia syitä kokeiluun ja kehittämiseen liittyvään negatiivisuuteen. Useat toimijat liittyivät tällaisen suhtautumiseen siihen, että kokeilun ja uudenlaisen toteuttamiseen liittyy riski sen epäonnistumisesta, jota kaikki ihmiset eivät ole valmiita sietämään. Epäonnistumiseen liittyvä pelko saattaa liittyä yleisesti suomalaiseen kulttuuriin tai sitten se on

yksittäisen ihmisen ominaisuus. Toisaalta yksi toimijoista epäili, että kyse on enemmän mielikuvituksen puutteesta kuin epäonnistumisen pelosta.

Yksi toimijoista nosti esiin yhdistyksen sisäisen maailman merkityksen yleensä uusien toimintatapojen kehittämisessä. Yhdistyksen on oltava selvillä siitä mitkä ovat sen arvot ja visiot ja mietittävä, miten niitä voi tuoda esiin muuttuvassa maailmassa. Uuteen toimintakulttuuriin sopeutuminen vaatii rohkeutta yhdistykseltä ja sen toimijoilta. Toisaalta osa toimijoista toi esiin, että itse tekemisen prosessi ei välttämättä ole kokeilemisen avulla muuttunut merkittävästi, vaikka tehdään uusia asioita.

Kokeilukulttuuria muodostuu

Järjestöjen oman toiminnassa tapahtuvan muutoksen lisäksi toimijat korostivat laajemman ajattelutavan muutosta yhteiskunnassa. Kokeilu ja kokeilullisuus-ajattelu nähdään mahdollisuutena muuttaa vallitsevaa toimintakulttuuria laajemmin.

Monet toimijat toivat esiin, miten Suomessa on perinteisesti suunniteltu ensin pitkään ja sen jälkeen pohdittu idean toteuttamiskelpoisuutta, ennen kuin itse idea on lähdetty toteuttamaan. Useat toimijat pitivät tällaista toimintakulttuuria vanhanaikaisena ja kokivat tärkeänä sen, että toimintaympäristön muutokseen pyritäisiin vastaamaan nopeammilla muutoksilla toiminnassa, joita ei ole aina loppuun asti suunniteltu.

Me ollaan jotenkin eletty mun mielestä aikasemmin kulttuurissa, jossa kaikki suunnitellaan ja tuodaan semmosena timanttina ulos, että ne on niin hiottuja sillai. Mutta eihän tänä päivänä kerkii semmosta enää tehdä, se on jo vanha asia, jos se on hirveesti suunniteltu ja tehty. Ja sit se semmonen nopeus ja reagointi, siihen mistä ihmiset on kiinnostuneita tai mikä on sen hetken juttu. Niin semmoseen pitää vaan enemmän uskaltautua. (H5)

Useimmat toimijoista ajattelivat, että Suomessa lähtökohtaisesti suhtaudutaan kokeilemiseen myönteisesti. Monet toimijoista toivat esiin, että uskallusta kokeilemiseen voisi olla enemmän ja osa syynä kokeilemisen vähyyteen on se, että perinteisesti kehittämisen on pitänyt olla hyvin suunniteltua. Yhden järjestäjän mielestä uskallusta kokeilemiseen varmasti löytyy, mutta koska siitä tai uuden kehittämisestä ei ole vielä kokemusta, ei siihen lähdetä niin nopeasti mukaan.

Mun mielestä uskalletaan, mutta tota voidaan uskaltaa kyllä enemmänkin. En nää vastarintaa sille, etteikö lähettäis tekeen jotain, mutta se on ehkä semmosta hidasta. Jos ei oo vielä kokemusta. Kokemusta uuden tekemisestä. (H4)

Uuden toiminnan kokeilemisen mahdollistamisen kannalta yksi keskeinen asia on epäonnistumiset salliva kulttuuri (Berg, 2013, ss. 17–18). Myös haastatellut järjestäjät pitivät tärkeänä sitä, että toiminnan tulos voi olla jotakin muuta kuin alun perin odotettiin. Usean

toimijan mielestä Suomessa yleisesti pelätään epäonnistumista, joka saattaa rajata intoa kokeilla uusia asioita. Yksi toimija totesi, että yleisesti pitäisi tuoda esiin tieto siitä, että kehittämisessä tulos voi olla jonkin asian toimimattomuus. Tällainen tulos ei tarkoita epäonnistumista. Usean toimijan mielestä kotoutumisпилoteissa tai aiemmissa minipiloteissa ei ole hakemusvaiheessa tuotu tarpeeksi esille sitä, että vaikka haetaan ensisijaisesti toimivia ideoita, niin on sallittua myös se, että idea osoittautuu kokeilun aikana toimimattomaksi. Toimimatontakin ideaa voitaisiin kehittää järjestäjien mielestä eteenpäin kehittämisen prosessin aikana.

Ihmiset pelkää sitä, että jos tulos onkin, että tää ei toiminut, mutta sekin on tulos. Eli unohdetaan se, että ei se välttämättä oo epäonnistuminen, mutta se on, se on tulos. Ja se on tulos jostakin, se ei tarkoita sitä, että se on mennyt pieleen, vaan se kertoo tuloksen, että tää ei toimi. [...] Et sitä ei ainakaan mun mielestä tai mulle ei oo ainakaan tullut semmonen kokemus, että [minipiloteissa] ois korostettu sitä, että myös sekin olis tulos. Jos se menis pieleen. Koska, sithän varmaan, se joka on hakenut pelkää, että nythän ne ottaa sen rahan takaisin ja se on käytetty nyt tähän kokeiluun. (H3)

Usean järjestäjän mielestä ideoiden toimimattomuuden mahdollisuuden esiin tuominen voisi tuoda mukaan uusia järjestäjiä, jotka saattaisivat suhtautua ennakkoluulottomammin esimerkiksi siihen, mitä tarkoitetaan kotoutumisella. Minipiloteissa kokeilemista pidettiin niin pienimuotoisena, että yhden kokeilun toimimattomuudella ei katsottu olevan mitään suurempia vaikutuksia. Sen sijaan osa toimijoista toi esiin, että esimerkiksi valtion tason kokeiluilla saattaa olla jo negatiivisia vaikutuksia ihmisiin tai yhteiskuntaan, jos ne osoittautuvat toimimattomiksi. Yhteisötasoa pidettiin sopivana alustana kokeilemiselle.

Yhteenvedona voi todeta, että minipilotti-toimintamallin avulla hallinnolliset rakenteet ovat muuttuneet, koska avustuksen hakeminen on järjestäjien näkökulmasta helppoa ja eikä se edellytä suurta panostusta. Vastaavasti toimintaympäristön muutos on saanut monet toimijat pohtimaan omaa toimintakulttuuriaan ja muuttamaan sitä nopeammin reagoivammaksi. Järjestäjät toisaalta toivoivat, että kaikenlaisten tulokset tulisivat sallituiksi yhteisötasolla ja tätä voisi minipiloteissa tuoda enemmän esiin.

7 TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSEEN VASTAAMASSA

Tässä luvussa tarkastelen järjestäjien kokemuksia suhteessa kirjallisuuteen. Tutkielmassani pyrin selvittämään, miten kotoutuspilotit vaikuttivat järjestöihin, miten kokeiluilla voitaisiin luoda yhteisölähtöisiä käytäntöjä ja miten tällaisia käytäntöjä voitaisiin levittää.

On huomioitava, että tutkielmani perustuu ainoastaan järjestäjien kokemuksiin siitä, mitkä olivat tärkeitä asioita kokeiluissa ja mahdollistivat niiden onnistumisen. En ole huomionut esimerkiksi piloteissa järjestettyyn toimintaan osallistuneiden näkökulmaa. Siksi en ole voinut tuoda kokeilujen kaikkia puolia ja vaikutuksia tai kokeiluiden onnistumiseen vaikuttaneita tekijöitä tässä esiin.

7.1 Kokeilut tukena yhteisötason uudistumisessa

Kokeiluilla voidaan madaltaa kynnystä

Kokeilujen yhtenä tarkoituksena on madaltaa kynnystä jonkin asian tekemiseen, koska ne ovat pienimuotoisia ja ne sallivat epäonnistumisen (Berg ym., 2014, s. 28). Kokeilun tarkoituksena on kokeilla pienellä budjetilla, nopeasti ja tavoitteellisesti ja hallinnollisesti kevyitä samalla virheistä oppien (Tuulenmäki, 2012).

Tutkitut kotoutuspilotit vahvistavat tätä käsitystä kynnyksen madaltumisesta. Toimijat suhtautuivat ennakkoluulottomasti itse kotoutumisen edistämiseen. Tärkeänä asiana pidettiin sitä, että kotoutuspilotit olivat pienimuotoisia, joka mahdollisti kotoutumisen edistämiseen liittyvän idean testaamisen. Etenkin pelkästään vapaaehtoisten voimin toimiville yhdistyksille voi olla haastavaa sitoutua johonkin pitkäaikaiseen toimintaan, joten pientä pyrkimystä pidettiin siinä mielessä sopivana.

Toinen keskeinen asia kynnyksen madaltamisen kannalta minipilotti-toimintamallissa on sen hallinnollinen keveys verrattuna esimerkiksi muihin yhdistysten käytössä oleviin avustuksiin. Pilottien prosessi on tehty sopivan kokoiseksi yhdistysten käytössä oleviin taitoihin ja resursseihin nähden ja toimijat voivat käyttää hallinnon sijaan aikaa itse tekemiseen. Tärkeänä poikkeuksena muihin avustusmuotoihin verrattuna on lisäksi se, että kotoutuspilottia pystyi hakemaan koko vuoden 2016, jolloin toimijoiden ei tarvinnut odottaa seuraavan avustushaun alkamista joskus tulevaisuudessa. Myös Jyväskylässä toteutetuissa ”resurssiviisaissa kokeiluissa” toimijat pitivät hyvänä asiana sitä, että kokeilemiseen liittyneet hallinnolliset prosessit olivat kevyitä (Berg ym., 2014, s. 30).

Kolmas vaikuttava seikka oli kaupungin myöntämä tuki. Vaikka kokeilut olivat kooltaan rajallisia eivätkä vaatineet suurta hallinnollista panostusta, veivät ne joka tapauksessa aikaa järjestäjiltä. Yhteisötasolla toiminnan haasteena on resurssien riittävyys, sillä toimijat voivat helposti palaa loppuun (Seyfang & Smith, 2007). Myös Bergin ym. (2014) selvityksessä tuodaan esiin, että kokeilut saattavat vaatia runsasta ajankäyttöä järjestäjiltä.

Vapaaehtois pohjalta toimivilla järjestöillä menee resursseja yhdistyksen arjen pyörittämiseen. Tästä johtuen yhteisötason toiminta on yhä enemmän siirtymässä epämuodollisten ryhmien harjoittamaan toimintaan, joka ei vaadi yhtä suurta hallinnollista panostusta (Harju, 2010, ss. 168–173). Kotoutuspiloteissa mielenkiintoista oli se, että toimijat olivat pääasiassa perinteisempiä yhdistyksiä eikä vapaamuotoisia ryhmittymiä.

Nopeassa toiminnassa korostuvat aiemmat verkostot

Kokeilujen yksi ominaispiirre on se, että ne tapahtuvat rajatun, usein lyhyen, ajan sisään (Berg ym., 2014). Nopealla aikataululla tapahtuvat kokeilut eivät luo ainoastaan mahdollisuuksia, vaan myös haasteita toimimiselle. Erilaista taustosta tulevien kanssa nopealla aikataululla toiminen ei ole aina mahdollista, vaan saattaa karkottaa joitain potentiaalisia osallistujia. Tällaisissa tapauksissa aiemmin luodut verkostot maahanmuuttajataustaisiin osallistujiin saattavat osoittautua tärkeiksi.

Yksi toimijoista piti oman kokeilun onnistumisen kannalta sitä, että yhteistyöjärjestöjen avulla oli mahdollista saavuttaa myös Hämeenlinnan maahanmuuttajataustaisia asukkaita osallistujiksi. Myös kahdella muulla pilotilla oli ennestään keskeisiä suhteita maahanmuuttajiin muiden järjestöjen tai oman järjestön kautta. Sen sijaan yhdellä pilotilla ei ollut vastaavaa pitkää taustaa maahanmuuttajien kanssa työskentelystä, vaan innoitus tekemiseen lähti nimenomaan yhdistyksen toiminta-alueelle perustetusta vastaanottokeskuksesta ja siellä asuneiden turvapaikanhakijoiden kanssa yhdessä toimimisesta. Kyseisessä pilotissa järjestettyyn toimintaan ei kuitenkaan osallistunut yhtä perhettä lukuun ottamatta maahanmuuttajataustaisia asukkaita. Tutkimuksellani ei ollut mahdollista selvittää, miksi vastaanottokeskuksessa asuneet eivät lähteneet mukaan, vaikka kynnys osallistua oli järjestäjien taholta pidetty matalana. Kirjallisuuden perusteella yksi mahdollisuus on luottamuksen puute kantasuomalaisten toimijoiden ja pakolaistaustaisen henkilöiden välillä, vaikka järjestäjien tarkoituksena on ollut tukea maahanmuuttajien asettumista uuteen asuinmaahan.

Luottamuksen rakentaminen on olennaista toimiessa etenkin pakolaistaustaisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi sosiaalityössä on havaittu, että vaikeat kokemukset lähtömaassa voivat

estää luottamuksen syntymisen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välille, vaikka työntekijän tarkoituksena olisi auttaa asiakasta. Luottamuksen syntymiseen vaikuttaa se, että asiakkaalla on riittävät tiedot työntekijästä ja tämän toimintatavoista. Asiakkaan on vuorovaikutustilanteessa pystyttävä tunnistamaan työntekijän asenteet, motiivit ja tarkoitukset ja työntekijän on tehtävä tunnistaminen mahdolliseksi. (Behnia, 2004.) Vapaaehtois pohjalta pakolaistaustaisten ihmisten kanssa toimiville voi tulla yllätyksenä, että tällaiset henkilöt eivät ole välttämättä avoimia esimerkiksi puhumaan kokemuksistaan, vaikka muista syistä maahan tulleet voivat olla hyvin avoimia. Vapaaehtoiset voivat tulkita tämän pakolaisten haluttomuudeksi toimia yhdessä ja aiheuttaa heille närkästystä. (Behnia, 2007.) Luottamuksen rakentamiseen saattaa kulua aikaa, eikä luottamusta ole välttämättä saavutettavissa nopean kehittämisprosessin aikana.

Aiemmassa tutkimuksessa on korostunut olemassa olevien verkostojen merkitys kokeilujen onnistumisessa. Esimerkiksi Jyväskylässä järjestetyissä ”resurssiviisaissa kokeiluissa” yksi kokeiluista perustui jopa useiden vuosien kuluessa rakennetuille verkostoille. Tämän katsottiin helpottaneen yhdessä toimimista. Kyseisessä tutkimuksessa kokeiluiden järjestäjät pitivät hyviä yhteistyökumppaneita tärkeinä kokeilun onnistumisen kannalta. (Berg ym., 2014, s. 25.) Myös Harju (2010, ss. 186–189) pitää verkostoitumista kansalaisyhteiskunnan toimijoiden voimavarana, joka voi edistää esimerkiksi uuden luomista. Tutkimukseni vahvistaa käsitystä siitä, että aiemmat verkostot ovat olennaisia, jotta kokeilut voivat saavuttaa tavoittelemansa osallistujat ja lopputuloksen. Ne voivat olla erityisen merkityksellisiä, kun kokeilujen piirissä on ihmisiä, joihin luottamuksen rakentaminen on tärkeää.

Yksilöiden merkitys innovaatioiden syntymisessä

Toimijat suhtautuvat kokeilemiseen ennakkoluulottomasti ja jopa kyseenalaistivat Suomessa yleisesti vallitsevan kulttuurin (Tuulenmäki, 2012), jossa suunnitellaan paljon ennen tekemistä. Harju (2010, ss. 178–179) väittää, että kansalaisyhteiskuntaa uhkaa Suomessa sen toimijoiden kyvyttömyys nähdä tulevia yhteiskunnallisia muutoksia ja tehdä niihin pohjautuen ratkaisuja toimintatapojen muuttamisesta. Kokeileva, proaktiivinen toiminta mielletään neljännen sektorin vapaamuotoisten toimijoiden toimintatavaksi, joka korostaa nopeaa aktivismia ja konkreettista toimintaa, muodollisempien kolmannen sektorin toimintatapojen sijaan. (Mäenpää & Faehnie, 2017). On mielenkiintoista, että useimmat kotoutuspilottien järjestäjistä sekä kaikki haastatellut järjestäjät olivat nimenomaan perinteisimpiä kolmannen sektorin järjestötoimijoita.

Harjun (2010, ss. 178–179) mainitsemaa kyvyttömyyttä reagoida muutoksiin ei ollutkaan kotoutumispilottien järjestäjien keskuudessa havaittavissa. Toimijat itse suhtautuivat uuden kokeilemiseen ennakkoluulottomasti ja pitivät kykyä muuttua nopeasti yhteiskunnan mukana yhdistyksen selviytymisen edellytyksenä. Minipilotti-kokeilun tekeminen oli heille vain yksi esimerkki uuden kehittämisestä ja nopeasta reagoinnista. Jotkin yhdistykset olivat alkaneet esimerkiksi tehdä toimintasuunnitelmansa vain puoleksi vuodeksi kerrallaan. Kaikki järjestäjät kokivat, että heidän järjestämänsä kotoutumispilotti oli onnistunut, mutta kokeilut tuottivat erilaisia tuloksia, joiden perusteella järjestäjät pystyivät oppimaan.

Yksilöiden avoimuus uudistumiselle saattaa olla keskeinen asia innovaatioiden syntymisen kannalta. Esimerkiksi Seyfang ja Smith (2007) esittävät, että kehittämistä tekevät yksilöt ovat yksi tärkeä tekijä yhteisölähtöisten innovaatioiden syntymisen ja niissä syntyneen toiminnan pysyvyyden kannalta. Niiden puuttuminen tai poistuminen prosessin aikana saattaa muodostaa esteen toiminnan syntymiselle tai jatkumiselle.

Kokeilujen syntyminen vaatii ennakkoluulottomuutta ja epäonnistumisia sallivan sosiaalisen ilmapiirin, jota Berg (2013) nimittää kokeilukulttuuriksi. Erilaisten toimijoiden mukaan saamiseksi on pohdittava, miten myös sellaisia toimijoita saataisiin suhtautumaan kokeilemiseen avoimemmin, jotka tällä hetkellä suhtautuvat epäröivämmin muutokseen. Ihmisille tulisi luoda mahdollisuuksia toimia vapaasti yhdistyksissä sellaisten asioiden kanssa, jotka he kokevat tärkeiksi. Kaikki yhdistykset eivät kuitenkaan vielä taivu tällaiseen nopeaan toimintaan. (Harju, 2010, ss. 178–179.) Järjestäjien mielestä minipiloteissa ei tuoda vahvasti niiden kokeiluluonnetta esiin. Tämä saattaa olla yksi tekijä, joka liittyy osallistujien halukkuuteen lähteä mukaan.

Erikoisemman asian kokeilussa tarvitaan enemmän uskallusta (Tuulenmäki, 2012). Järjestäjien mielestä minipilotti-toimintamallissa ei tuodakaan merkittävästi esiin sitä, että jos kyse on kokeilusta, voi sen tulokset olla sellaisia kuin ei alun perin odotettu. Tämä asia oli toimijoiden mielestä yksi syy, mikseivät järjestöt välttämättä uskaltaneet tarttua kotoutumispilotti-hakuun tai ylipäättänsä uskalla kehittää toimintaansa. Jotkut toimijat olivat onnistuneet mielestään innostamaan yhteistyökumppaneitaan tulemaan mukaan uudenlaiseen toimintaan, vaikka jotkut toimijat olivat epäilleet kokeillun toiminnan onnistumisen mahdollisuuksia.

On huomattava, että kokeilujen tulee olla mahdollista tuottaa toisenlaisia lopputuloksia kuin odotettiin tai tavoiteltiin, jotta näistäkin ideoista voidaan oppia. Mikään kokeilu ei ole

epäonnistunut, vaan niissä syntyy se mikä pitikin tai ymmärrystä siitä miksi jokin asia ei toiminut. (Tuulenmäki, 2012.)

Esimerkiksi yksi tutkituista kotoutuspiloteista (Pilotti A), ei todennäköisesti pystynyt vaikuttamaan maahanmuuttajien kotoutumiseen, vaikka se oli yhtenä pilotin tavoitteena. Sen sijaan kyseisessä kokeilussa luotiin uusi liikuntapalvelu, jolla voi olla merkitystä esimerkiksi alueen ihmisten terveyden kannalta. Vastaavasti kyseisen pilotin pohjalta voidaan pohtia, miten tulevaisuudessa vastaavaan tapahtumaan saataisiin osallistumaan enemmän maahanmuuttajaosallistujia.

Yhteenvetona voi todeta, että kotoutuspiloteissa merkityksellisiksi asioiksi nousivat niiden hallinnollinen ja suunnitteluun liittyvä keveys ja kaupungin tuki, jotka mahdollistivat osallistumisen. Lisäksi merkityksellistä uusien ideoiden synnylle oli se, että niitä järjestämässä olleet yksilöt olivat avoimia muutokselle ja kehittämistä. Yksilöiden avoimuus muutokselle oli mahdollisesti vaikuttanut siihen, että järjestöt olivat ottaneet jossain määrin käyttöön neljännen sektorin vapaammin organisoituneita toimintatapoja. Myös olemassa olleet verkostot vaikuttivat kokeilujen käynnistymiseen ja niiden onnistumiseen monessa mielessä.

7.2 Kokeilut osana kotoutumisen edistämistä

Kokeiluilla on mahdollista edistää kotoutumisen monitoimijaisuutta

Berg ym. (2014) ovat korostaneet kokeilujen potentiaalia siinä, miten ne voivat tukea ylemmän tason kehittämistavoitteita. Kotoutuspilotteja voidaan pitää onnistuneina tästä lähtökohdasta ajateltuna. Toimintamallin idea arkisen vuorovaikutuksen luomisesta yhteisölähtöisesti näkyy niin kansallisen kuin paikallisen tason kotoutumisohjelmissa. Nämä ohjelmat korostavat erityisesti monitoimijaisuutta ja kumppanuuksien rakentamista sen edistämisessä.

Tässä tutkimuksessa en pyrkinyt selvittämään, miten yksittäiset järjestetyt kotoutuspilotit mahdollisesti vaikuttivat yksittäisen toimintaan osallistuneen maahanmuuttajan kotoutumiseen, mutta sillä voidaan löytää tapoja, joilla ihmisiä voitaisiin osallistaa paremmin kotoutumisen edistämiseen ja näin mahdollistaa kaksisuuntainen kotoutuminen. Vaikka kaikki tutkitut pilotit eivät tavoittaneet maahanmuuttajaosallistujia voidaan ajatella, että kotoutumista tapahtui järjestössä itsessään. Eri yhdistysten toimijat pyrkivät muuttamaan enakkoluulottomasti muuttamaan yhdistyksen toimintaa maahanmuuttajat huomioonottavaksi.

Kotoutuspilotteja voidaan pitää yhtenä mahdollisuutena luoda esimerkiksi uusia kumppanuuslähtöisiä toimintamalleja kotoutumisen edistämiseen. Kotouttamisen

kumppanuusohjelmassa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2016) tavoitellaan yhteisölähtöisten ideoiden löytämistä, vapaaehtoistoiminnan tukemista, uusien toimijoiden mukaan tuomista ja organisaatioiden innoittamista. Nämä tavoitteet toteutuvat ainakin osittain kotoutumispiloteissa ja sen taustalla olevassa toimintamallissa.

Tähän vaikuttavat se, että kotoutumispiloteilla oli hyvin käytännönläheinen lähestymistapa kotoutumisen edistämiseen. Järjestäjät pitivät antoisana sitä, että he pääsivät konkreettisesti kokeilemaan uutta ideaansa liittyen kotoutumisen edistämiseen, joka ei olisi ollut välttämättä mahdollista ilman minipilotti-avustusta. Uusien arkisten käytäntöjen muodostaminen on mainittu yhdeksi yhteisölähtöisten kokeilujen vahvuudeksi, joka voi auttaa luomaan suurempaa muutosta (Seyfang & Haxeltine, 2012).

Vaikka teema, kotoutuminen, oli valittu kaupungin taholta, olivat uuden toiminnan ideat lähteneet itse yhteisölähtöisiltä toimijoilta. Hämeenlinnassa on jo aiemmin ollut aktiivinen järjestötoimijoiden kenttä kotoutumisen edistämisessä ja järjestöjen on todettu haluavan aktiivisempaa roolia (Hämeenlinnan kaupunki, 2017b). Kotoutumispilotteja voitaneen pitää eräänlaisena vastauksena kaupungin havaintoihin järjestöjen aktiivisuudesta.

Osallistumisen vaikuttavuus tarkastelussa

Kuntalaisten ja kansalaisten osallistumisen laajentaminen on kysymys yhteiskunnan eri tasoilla. Häikiön ja Lehtosen (2016) mukaan osallisuus on muodostunut keskeiseksi yhteiskunnallisen ongelmien ratkaisemisen keinoksi. Osallisuuden vahvistamisen ymmärretään usein merkitsevän samassa paikassa asuvien ihmisten, asukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisäämistä heidän omalla alueellaan. Haasteena on se, että kokeiluiden avulla tapahtuva osallistuminen saattaa vahvistaa sellaisten toimijoiden osallisuutta, jotka osallistuvat tai vaikuttavat jo muutenkin aktiivisesti päätöksentekoon. (Albrecht & Åkerman, 2016). Myös minipiloteissa on aiemmin havaittu kaupungin näkökulmasta haasteita osallistumisen vaikuttavuuden suhteen (Lehtola, 2014, ss. 45–46).

Toimintamallin ideana on yhdistää erilaisia toimijoita, jotka eivät välttämättä ole tehneet aiemmin yhteistyötä keskenään (Hämeenlinnan kaupunki, 2012). Kotoutumispilottien tapauksessa kaikki järjestäjät pitivät yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa tärkeänä. Se toi lisää henkilöresursseja tekemiseen, yhdisti erilaisten ihmisten tietotaitoa ja mahdollisti laajemman osallistujajoukon tavoittamisen. Yhteistyön tekeminen vaatii erilaisten toimintakulttuurien yhteensovittamista, mutta sitä toimijat pitivät vain antoisana kehityksenä.

Toisaalta kaikki haastatellut järjestäjät toivat ilmi, että he tekivät kotoutuspilotissa yhteistyötä vain sellaisten toimijoiden kanssa, joihin heillä oli jo aiemmin rakennettu yhteys. He eivät lähteneet tavoittelemaan sellaisia toimijoita yhteistyökumppaneiksi, joilla ei ollut kosketuspintaa kokeiltavaan toimintaan. Yhdeksi syyksi tähän mainittiin se, että pienemmillä asuinalueilla kaikki toimijat ovat muutenkin tekemisissä keskenään. Toisaalta yksi kokeilijoista oli lähtenyt mukaan toisen toimijan innostamana ja monet mainitsivat, että he eivät olisi lähteet tekemään mitään yhteistyötä ilman kotoutuspilotti-avustusta.

Järjestäjät tunnistavat jotain ongelmia, miksi jotkut toimijat eivät lähteneet mukaan kotoutumisen edistämiseen. Esimerkiksi kotoutumisen käsitteestä ei ole jaettua käsitystä. Se voidaan ymmärtää esimerkiksi vain kotoutumiskoulutuksena ja yksilön oman paikkansa löytämisenä, esimerkiksi työllistymisen muodossa. Laajemmin ajateltuna se sisältää muun muassa sosiaalisen yhteyden rakentumisen eri etnisten ryhmien välille (Ager & Strang, 2008). Kuten yhden pilotin järjestäjät kertoivat, että heidän yhteistyöjärjestönsä oli aluksi ajatellut, että kotoutumisen edistämiseen tarkoitettu tapahtuma on tarkoitettu vain maahanmuuttajille. Kotoutumisen edistäminen kokeilujen edellyttää yhteistä käsitystä siitä, mitä kotoutumisella tarkoitetaan.

Kokeiluiden yhdeksi vaikutusmekanismiksi on mainittu mahdollisuus yhdistää erilaisia näkökulmia toisiinsa. Se lisää potentiaalia osallistaa uusia ihmisryhmiä kokeilussa tapahtuvaan toimintaan ja sen toteuttamiseen. (Berg ym., 2014, s. 25.) Esimerkiksi pilotissa A tavoiteltiin kotoutumisen edistämisen lisäksi uutta liikuntapalvelua, jolla voi olla kansanterveydellisiä vaikutuksia. Pilotti B rakensi alueen yhteisöllisyyttä ja levitti käytännön tietoutta maahanmuuttajille. Pilotissa C yhdistettiin puutarhanhoidon ja kierrätyksen avulla ympäristöarvot kotoutumiseen. Lisäksi pilotissa D kotoutuminen yhdistettiin mielenterveyden edistämiseen. Mahdollisuus eri näkökulmien yhdistämiseen voi olla kotoutumisen edistämisen kannalta kokeilujen yksi mahdollisuus, sillä näin käsitteen voi yhdistää johonkin arkipäiväisempään teemaan.

Saukkonen (2013a, ss. 228–229) pitää julkisia avustuksia mahdollisuutena tukea monikulttuurisuutta. Hän tunnistaa jotain ongelmia avustusjärjestelmissä. Esimerkiksi kantasuomalaisia edustaville yhdistyksille ja maahanmuuttajille on jossain tapauksissa omat avustukset. Lisäksi hän pitää tärkeänä, että julkinen hallinto ei vuodesta toiseen tue vain samoja isoja toimijoita, vaan ottaa huomioon myös pienemmät. Kotoutumisen edistämisen kannalta oli tärkeää, että kotoutuspilotti oli suunnattu kaikille hakijoille.

Monet järjestäjät pitivät tärkeänä sitä, että vaikka kansalaisyhteiskuntaa ja sen toimijoita osallistetaan kotoutumiseen edistämiseen, niin yhteisötaso ei voi korvata kaikkia viranomaisten järjestämiä palveluita. Myös Harju (2010) huomauttaa, että julkinen hallinto on yhä enenevässä määrin siirtänyt joitakin palvelutehtäviään järjestöille. Toimijoiden mielestä tärkeintä on erilaisten ihmisten yhdistäminen järjestötoiminnan avulla. Tätä pidetäänkin järjestöjen yhtenä tärkeimpänä tehtävänä kotoutumisessa, sillä viranomaiset eivät voi luoda sosiaalisia suhteita ihmisten välille (ADRA Finland, 2016, s. 19).

Haasteena käytäntöjen levittäminen

Kokeilujen yhteiskunnallista merkitystä voidaan lisätä, jos niissä luotua toimintaa ja käytäntöjä voidaan vakiinnuttaa, laajentaa ja levittää muualle yhteiskunnassa (van den Bosch, 2010). Kokeiluilla voidaan luoda tarinoita pienistä onnistumisista, jotka saattavat innostaa toimimaan organisaatiota asian puolesta edelleen tai levittää tätä onnistumista ulkopuolelle (Tuulenmäki, 2012). Myös kotouttamisen kumppanuusohjelmassa mainitaan yhtenä tavoitteena hyviksi todettujen toimintamallien levittäminen (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2016). Kaikki haastatellut kokeilujen järjestäjät pitivät järjestämäänsä toimintaa onnistuneena, vaikka jotkut olivat kohdanneet haasteita esimerkiksi osallistujien tavoittamisessa. Tässä mielessä kotoutumispiloteissa muodostetuilla käytännöillä olisi potentiaalia toimia myös muualla.

Albrecht ja Åkerman (2016) pitävät yhteiskunnallisen oppimisen kannalta tärkeänä, että kokeilujärjestelmät suunnitellaan hyvin ja kokeiluille toteutetaan huolellista seuranta. Myös minipilottiaavustusten taustalla olevan Uudistuva kylä kaupungissa -hankkeen loppuraportissa todetaan, että kaupungin tulisi osallistua kokeilujen seurantaan jo niiden ollessa käynnissä tai ainakin kerätä kokemukset jälkeen päin (Hämeenlinnan kaupunki, 2012). Nykyisellään kaupungille toimitetaan raportti kokeilusta ja kaupunki käsittelee siitä saatua tietoa sisäisesti. Tutkielmassa en kuitenkaan selvittänyt tätä prosessia kaupungin näkökulmasta.

Järjestäjät eivät tähän mennessä olleet itse levittäneet kehittämiään käytäntöjä kovin laajasti. Osa oli jo pystynyt hyödyntämään esimerkiksi järjestöjen sisäisiä verkostoja ja näin levittäneet tarinaa onnistuneesta toiminnasta. Onnistumisista ei oltu kuitenkaan kerrottu laajemmalle yleisölle. Tiedon levittäminen vie paljon aikaa järjestäjiltä, eikä sitä priorisoida muun järjestötyön ohessa korkealle. Myös Seyfang ja Smith (2007) ovat havainneet, että yhteisötason toiminnassa opittu saattaa kadota toiminnan päätyttyä, sillä järjestäjillä ei ole resursseja levittää niitä.

Tiedon keräämisessä ja levittämisessä haasteena on sen toteuttaminen. Se vie paljon resursseja järjestäjiltä, jotka pitävät toimintamallin keveyttä olennaisena kynnystä madaltavana asiana. Toimintamallissa ei ole raportointia lukuun ottamatta valmiita tiedon levittämisen käytäntöjä. Tästä syystä järjestäjät eivät välttämättä huomaa sitä, että kokeilussa opittua voisi levittää. Voikin olla, että oppimisen prosessi jää järjestäjien näkökulmasta kesken, sillä kokeiluista opittua ei pääse käsittelemään esimerkiksi muiden kokeilijoiden kesken. Järjestäjät eivät ole myöskään saaneet raporteista palautetta kaupungilta.

Uudistuva kylä kaupungissa -hankkeen loppuraportissa todetaan, että kaupungin tulisi ottaa vastuuta oppimisesta ja tiedon levittämisestä, jotta niissä opitun avulla voitaisiin kehittää esimerkiksi kaupungin palveluja (Hämeenlinnan kaupunki, 2012). Toisaalta osa nyt haastatelluista järjestäjistä ei uskonut kaupungin kykyyn ja mahdollisuuksiin toteuttaa seuranta. Tämä aiheuttaa eräänlaisen dilemman siitä, miten voidaan yhdistää seurantaan ja levittämiseen liittyvä järjestäjien työtaakka sekä toimintamallin hallinnollinen keveys.

Toiminnan ja opitun levittämisen merkitystä voi pohtia myös kriittisesti. Yhteisölähtöisesti kehitetyt ja toteutetut innovaatiot ovat sidottuja yhteisöön ja toiminnan tapahtumapaikkaan ja -aikaan (Berg ym., 2014, s. 28; Seyfang & Smith, 2007). Tästä syystä toimintaa ei välttämättä ole mahdollista suoraan skaalata tai siirtää muuhun yhteyteen. Organisaation toimintatapoihin liittyviä innovaatioita on vaikea kopioida, sillä ne edellyttävät kokonaisvaltaista muutosta (Tuulenmäki, 2012). Toisaalta, jos yhteisölähtöisiä innovaatioita pystytään levittämään, voivat ne synnyttää muutosten aallon koko yhteiskunnassa (Seyfang & Smith, 2007).

Yhteenvedona voi todeta, että kotoutuspilotit ovat yksi esimerkki luoda osallistumista ja kumppanuuksia kotoutumisen edistämiseen. Yhteistyötä ja yhteisölähtöisiä ratkaisuja on syntynyt, mutta haasteena on se, miten voidaan saada järjestäjiksi mukaan toimijoita, jotka eivät muuten ole niin aktiivisia. Lisäksi kysymyksenä on se, miten kotoutuspiloteissa luotuja käytäntöjä ja mahdollisesti itse toimintamallia voitaisiin levittää muualle Hämeenlinnaan ja Suomeen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen vielä tiivistetysti tutkimustulokset ja arvioin tutkimusasetelmaa. Sen jälkeen esittelen tutkimustulosten pohjalta tekemäni kehitysehdotukset minipilotti-toimintamalliin. Lopuksi pohdin tutkimustulosteni merkitystä suhteessa laajempaan tieteelliseen keskusteluun ja esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Kotoutuspilotit voi nähdä avauksena yhteisölähtöisen kotouttamisen toteuttamisessa ja kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämisessä. Ne toteuttivat niin valtion kuin paikallisen tason tavoitteita kumppanuuksien ja yhteisölähtöisten toimintatapojen luomisesta. Niiden taustalla ollut minipilotti-toimintamalli on järjestäjien mukaan alentanut merkittävästi kynnystä lähteä kehittämään uudenlaista toimintaa, johon sisältyy myös riski sen epäonnistumisesta. Toimintamallin eduksi mainittiin sen piirissä järjestettyjen kokeilujen rajattu koko, siihen liittyvä hallinnollinen keveys ja sen tuoma taloudellinen tuki järjestämiseen.

Minipilotit ovat luoneet Hämeenlinnaan kokeilukulttuuria ja vahvistaneet kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolia kaupungissa. Uusien toimintamallien syntymisessä keskeiseksi asiaksi nousi yksilöiden avoimuus uusien asioiden kehittämiseksi. Lisäksi olemassa olleet verkostot korostuivat kotoutumisen edistämiseen liittyvissä piloteissa, sillä ne mahdollistivat luottamuksen rakentamisen osallistujiin nopean kehittämisen aikana. Nämä tulokset rohkaisivat Hämeenlinnan kaupunkia jatkamaan toimintaa ja edelleen maltamaan osallistumisen kynnystä, jotta uudenlaisia toimintamalleja syntyy jatkossakin. Myös järjestäjät pitivät tällaista toimintaa tärkeänä.

Tulevaisuudessa keskustelua ja toimintamallin kehittämistä voi jatkaa kokeiluissa opitun levittämisen ja osallistamisen laajentamisen lähtökohdista. Opitun levittäminen voi lisätä kokeiluista saatavaa hyötyä niin järjestäjien kuin kaupungin näkökulmasta. Uusien toimijoiden mukaan saaminen voi synnyttää entistäkin ennakoluulottomimpia ideoita.

Tutkimustuloksissa on huomattava se, että tutkimusaineisto sisältää vain kokeilujen järjestäjien näkemykset kotoutuspiloteista, eikä prosessia tutkittu tällä kertaa kaupungin organisaation tai kokeiluissa järjestettyyn toimintaan osallistuneiden näkökulmasta. Tutkimuksen avulla kaupunkiorganisaatio voi kuitenkin verrata omia kokemuksiaan järjestäjien kokemuksiin. Tämä mahdollistaa toimintamallin kehittämisen tulevaisuudessa. Toinen huomioon otettava asia on se, että kaikki tutkituista piloteista oli suomalaistaustaisten järjestäjien vetämiä. Jos olisi ollut mahdollista haastatella useampia ja eri taustoista olevia järjestäjiä, niin kyseisistä

piloteista olisi voinut tulla esiin esimerkiksi sellaisia esteitä, joita nyt haastatellut järjestäjät eivät kokeneet. Lisäksi, kuten tapaustutkimukselle on ominaista, tutkimukseni tarkoituksena oli tuottaa tiheä kuvaus nimenomaan Hämeenlinnan kotoutuspiloteista vuonna 2016. Tutkimukseni tuloksia ei voi siis yleistää kaikkia yhteisölähtöisiä kokeiluja tai kotouttamista koskevaksi. Se tarjoaa kuitenkin kattavasti näkemyksiä pohdittaessa tulevaisuuden kotouttamisen muotoja.

Kiinnostavaa olisi ollut tutkia piloteissa tapahtuvaa toimintaa itsessään, kuten esimerkiksi Jokinen (2012) on tehnyt pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimustulokset olisivat voineet olla hyvin erilaiset, jos tutkimus olisi päätetty toteuttaa esimerkiksi toimintatutkimuksena. Tällöin olisin pystynyt seuraamaan itse tekemisen prosessia. Tällainen tutkimusasetelma olisi vaatinut huomattavasti enemmän aikaa ja mahdollisesti muita resursseja toteuttamiseen.

8.1 Toimintamallin kehittäminen

Ensiksi toimintamallia voisi kehittää niin, että se houkuttelisi entistä useampia toimijoita kehittämään uusia ratkaisuja kunnassa esiintyviin haasteisiin. Minipilotteja voisi tehdä kaupungin toimesta näkyvimmiiksi ja jopa toimintamallin brändiä voitaisiin vahvistaa. Tunnettavuus voisi tuoda yhä useamman toimijan tietoiseksi toimintamallista. Se voi myös lisätä kaupungin maksamien avustusten legitimeettiä asukkaiden silmissä.

Lisäksi minipilottien kokeiluluonnetta voisi vahvistaa. Hakemusvaiheessa voisi tuoda paremmin esiin, että minipilotti voi tuottaa myös sellaisia tuloksia, joita ei hakemusta tehdessä ajateltu. Hakijoille tulisi kertoa, että avustusta ei peritä takaisin, vaikka tulokset eivät olisi oletetut, ellei kyse ei ole selvästä väärinkäytöksestä. Tämä voisi synnyttää uudenlaista kokeilukulttuuria Hämeenlinnaan.

Toisaalta osallistamisen kannalta voisi teemoja nostaa myös asukkaiden lähtökohdista. Yksi järjestäjistä nosti esiin, että järjestöjen ja asukkaiden osallistaminen teemojen suunnitteluun voisi olla hyvä asia. Näin kaupunki saisi paremmin tietoa palvelualueista, jotka asukkaiden kannalta vaatisivat enemmän huomiota ja olisivat näin potentiaalisia kokeilujen kohteita.

Toiseksi, Hämeenlinnan kaupunki voisi miettiä, miten se voisi tukea käytäntöjen levittämistä. Kokeilujen tulosten arviointi on tällä hetkellä vain kaupungin sisäinen prosessi, eivätkä järjestäjät koe olevansa osallisia siinä. Kokeilijat eivät tiedä toistensa tekemisistä tarpeeksi eikä käytäntöjä pystytä juurikaan levittämään edes eri minipilottien välillä. Eri kokeiluiden välinen vuorovaikutus voisi tuoda uusia yhteistyömahdollisuuksia. Käytäntöjen levittäminen voi tuoda

minipilotti-toiminnalle lisää näkyvyyttä. On mahdollista, että nopeasti vaihtuva teema (vuonna 2016: kotoutuminen, vuonna 2017: nuorten omat kokeilut) saattaa vaikuttaa järjestäjien ja muiden kuntalaisten taholta siltä, että piloteissa edetään liian nopeasti. Järjestäjät toivat esiin sitä, että kotoutumiselle on vielä enemmän tarvetta tulevaisuudessa, kun vuonna 2015 jätetyt turvapaikkahakemukset on käsitelty ja kansainvälistä suojelua saaneet asettuvat aloilleen esimerkiksi Hämeenlinnaan.

Tutkielmani perusteella en pysty suoraan ehdottamaan millainen yksittäinen toimintatapa sopisi käytäntöjen levittämiseen. Kokeilujen noustua viime vuosien aikana laajemmaksi yhteiskunnalliseksi kehittämisen teemaksi, on niiden tukemiseksi pyritty luomaan eri järjestelmiä. Esimerkiksi valtioneuvoston kanslian Kokeileva Suomi -hanke on tuottanut Kokeilun paikka -nimisen palvelun. Palvelussa kansalaiset voivat lähettää omat kokeiluideansa tarkasteltavaksi, hakea rahoitusta ideoille sekä tallentaa mahdollisen toteutuksen tulokset muiden hyödynnettäviksi. (Kokeilun paikka, 2017.)

Kotoutuspilottien tapauksessa järjestäjät ehdottivat, että kaupunki voisi tehdä julkisen vuosikoonnin, josta olisi helposti nähtävissä millaisia minipilotteja järjestettiin. Tällä hetkellä järjestetyt kokeilut eivät ole näkyvissä kaupungin internet-sivuilla. Toimiva ratkaisu voisi olla myös järjestäjien yhteen tuominen esimerkiksi muutaman tunnin kestoisen työpajan muodossa. Näin hyvät käytännöt voisivat levitä suullisesti. Lisäksi hakemusvaiheessa voi korostaa sitä, että järjestäjät hyödyntäisivät omia verkostojaan käytäntöjen levittämisessä ja uusien toimijoiden mukaan saamisessa.

Erilaiset raportit tai muut kokeilijoilta toimenpiteitä vaativat ideoiden keräämiseen tarkoitetut työkalut ovat kuitenkin ristiriidassa kokeiluihin liittyvän hallinnollisen keveyden kanssa. Minipilottien järjestäjien taakkaa on vaikea lisätä ilman, että se alentaa halukkuutta lähteä järjestämään toimintaa. Etenkin vapaaehtois pohjalta toimivat järjestäjät kamppailevat jo monenlaisten hallinnollisten haasteiden edessä. Tämä haaste voidaan mahdollisesti ratkaista etsimällä ratkaisua yhdessä kuntalaisten kanssa. Näin voidaan yhdistää sekä järjestäjien että kuntaorganisaation tarpeet kehittämiselle.

8.2 Kotoutumiskokeiluista kotoutumisen hybridihallinnaksi

Globaalissa maailmassa muuttoliike näyttää olevan trendi, joka ei ole pysähtymässä joistakin poliittisista yrityksistä huolimatta. Ihmiset muuttavat eri maista toisiin niin työn, opiskelujen, perhesuhteiden kuin kansainvälisen suojelun tarpeen vuoksi. Sen seurauksena yhä useamman

ihmisen on löydettävä paikkansa uudessa yhteiskunnassa ja näiden yhteiskuntien on mukauduttava näiden ihmisten tuomaan muutokseen. Erilaisten kulttuurien, kokemusten, kielten ja tapojen yhdistäminen ei ole aina helppoa. Siksi maahanmuutto ja kotoutuminen säilynevät tulevaisuudessa aiheina, jotka herättävät niin tieteellistä kuin poliittista keskustelua.

Maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät kysymykset ovat sellaisia kaupunkipoliittisia haasteita, joissa laaja eri tahojen osallistuminen ratkaisujen löytämiseksi on tarpeellista. Tämä tulee ilmi jo kotoutumisen määritelmässä, jossa sen todetaan olevan kaksisuuntainen prosessi. Tässä tutkielmassa olen korostanut vastaanottavan yhteiskunnan ja sen yhteisöjen asemaa kotoutumisessa ja sen edistämisessä. Kaupunkien ja valtion viranomaisten tulisi aktiivisesti mahdollistaa erilaisten toimijoiden osallistuminen niin maahanmuuttajapolitiikan kuin kotoutumisen edistämisen käytäntöjen muodostamiseen.

Kokeilut ovat mahdollisuus alentaa kansalaisyhteiskunnan ja yhteisötason toimijoiden kynnystä osallistua kaupunkien kehittämiseen eri näkökulmista. Yhteisötaso ja kansalaisyhteiskunta näyttävät ainakin Hämeenlinnassa monista haasteista huolimatta olevan valmiita ottamaan mukaan eri kulttuureista tulevia ihmisiä. Eri toimijat ovat niin Hämeenlinnassa kuin muualla Suomessa lähteneet toimimaan proaktiivisesti kotoutumisen edistämisessä.

Kokeilut eivät kuitenkaan tarjoa laajempia ratkaisuja haasteisiin, jos niissä opittuja asioita ei voida hyödyntää muissa yhteyksissä. Tutkimukseni herättää edelleen tarvetta tarkastella kokeilujen laajempia merkityksiä ja vaikutuksia jonkin asian edistämisessä ja uusien ratkaisujen löytämisessä. Kuten mainitsin edellä, kokeilujen seuranta ei ole helppo järjestää. On tarpeen tehdä tutkimusta siitä, millaisia erilaisia tiedonkeruu- ja jakamisjärjestelmiä on käytetty erilaisissa kokeiluissa ja miten ne ovat toimineet niin järjestäjien kuin rahoittajien näkökulmasta.

Yhteisölähtöisten kokeilujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi tulisi niissä opitut asiat huomioida käytännön päätöksenteossa. Esimerkiksi Mäenpää ja Faehnie (2016, 2017) ovat tutkineet kaupunkien *hybridihallinnointia* (tai hybridihallintaa), jossa hallinto toimii yhteistoiminnassa kaupunkilaisten kanssa hyödyntäen kaupunkilaisten itseorganisoituvaa toimintaa. He asettavat tavoitteeksi huokoisen hallinnon, jossa kaupunki toimii joustavasti ja tapauskohtaisesti kehittäen toimintaa kokeilujen ja oppimisen avulla.

Kuten mainittua, kotoutuminen on kaupunkipolitiikan osa-alue, joka edellyttää yhteistyötä eri tasojen ja niiden toimijoiden välillä. Kotouttamislakia ollaan parhaillaan uudistamassa osana

aluehallinnon sekä sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamista. Uudessa lakiesityksessä painotetaan kansalaisyhteiskunnan merkitystä kotoutumisen edistämässä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2017). Sen puitteissa voisi tutkia laajemman hybridihallinnan toimivuutta kotoutumisen edistämässä. Yhteisötason rooli on siis kasvamassa, mutta on huomioitava, että se kuitenkin pysty hoitamaan tehtävää yksin. Niinpä olisi tarpeen edelleen tutkia sitä, miten valtakunnalliset ja paikallistason viranomaiset voivat tukea yhteisötason toimijoita yhteiskunnan muutokseen sopeutumisessa.

Kokeilut ovat vain yksi osa tähän liittyvää osallistamista ja muutoksen tukemista. Niihin liittyy kuitenkin samoja rajoituksia kuin muihinkin osallistumisen muotoihin. Kaikki yhteiskunnan toimijat eivät pysty tai halua osallistua niidenkään avulla, vaikka kotoutuminen koskettaa koko yhteiskuntaa. Tähän liittyen olen tuonut esiin, että tutkimusasetelmassani on kiinnostavaa se, että pilotteja järjestäneet toimijat olivat enimmäkseen järjestötoimijoita eikä varsinaisia ”aktivistiryhmittymiä” ollut mukana. On toisaalta innostavaa huomata, että perinteisemmät kolmannen sektorin toimijat ovat olleet valmiita omaksumaan kokeilevan kehittämisen toimintatapoja. Onkin mahdollista, että tulevaisuudessa kolmannen ja neljännen sektorin väliset rajat tulevat hämärtyämään. Perinteinen järjestö voi hoitaa esimerkiksi palvelutehtäviä virallisemman kaavan mukaan ja lisäksi sen sisällä voi toimia osia jotka ovat valmiita kehittämään ja sopeuttamaan järjestön toimintaa ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin nopeasti. Julkishallinnon sekä kolmannen ja neljännen sektorin välisiä rajapintoja olisikin syytä tutkia edelleen tarkemmin. Lisäksi on pohdittava, miten kynnystä osallistua kotoutumisen edistämiseen saataisiin alennettua niin, että yhä useampi kansalainen tai järjestö haluaisi osallistua siihen.

Edelleen on tärkeää huomata se, että vaikka yksittäisen järjestön kannalta kokeilut voivat olla tärkeitä, niin laajemmassa mittakaavassa kokeilut ovat vain pieniä askelia kohti suurempaa muutosta. Koska kotoutuminen on pitkäaikainen prosessi, joka riippuu niin yksilöistä kuin yhteiskunnasta, ei pienille kokeiluille voi antaa kohtuuttoman suurta painoarvoa tarkasteltaessa kotoutumisen ja sen edistämisen kokonaiskuvaa. Kotoutumiseen liittyvät kokeilut ovat joka tapauksessa askelia kohti uutta, yhdessä muodostettua käsitystä kaupungista.

LOPUKSI

Tutkimusprosessi on ollut hyvin innostava ja aihetta on ollut mielenkiintoista tutkia. Uskon, että sain haasteista huolimatta kattavan näkemyksen järjestäjien kokemuksista. Mielestäni tutkielmani osoittaa kuinka tärkeänä järjestäjät pitivät mahdollisuutta kokeilla uudenlaista toimintaa kotoutumisen edistämiseen liittyen. Toivon myös, että näiden kokemusten perusteella toimintamallia voitaisiin kehittää jatkossa edellä esittämieni kehitysehdotuksien pohjalta. Vaikka kokeilut ovat vain pieniä askelia kohti kotoutunutta kaupunkia ja yhteiskuntaa, uskon, että tutkimustulokseni voivat rohkaista myös muita kuntia ottamaan vastaavia toimintatapoja käyttöön kotoutumisen edistämiseksi.

Lopuksi haluan kiittää Hämeenlinnan kaupunkia myönteisestä suhtautumisesta tutkielmani toteuttamiseen. Haluan myös kiittää graduprosessin aikana saamastani tuesta ohjaajaani, perhettäni ja kummitätiäni – unohtamatta tietenkään opiskelutovereitani ja yhdessä pitämäämme gradupajaa. Suurimmat kiitokset kuuluvat kuitenkin haasteltaville, ilman heidän ennakkoluulottomuuttaan ja aikaansa en olisi voinut toteuttaa tutkimusta tässä muodossa.

LÄHTEET

- ADRA Finland. (2016). *Uusi me - koko kaupunki kotoutumassa*. Noudettu osoitteesta <http://adra.fi/wp-content/uploads/2016/10/ADRA-Finland-Uusi-me-selvitys-7.10..pdf>
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Akkila, I. (2016). Kotoutuminen suomalaisen kaupunkipolitiikan haasteena. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 54(3).
- Albrecht, E., & Åkerman, M. (2016). Soidensuojelun osallistaminen ympäristöpolitiikan kokeiluna. *Alue ja ympäristö*, 45(2).
- Arabianranta. (2017). Living Lab -konsepti. Noudettu 23. huhtikuuta 2017, osoitteesta http://www.arabianranta.fi/info/helsinki_living_lab/living_lab_konsepti/
- Behnia, B. (2004). Trust Building from the Perspective of Survivors of War and Torture. *Social Service Review*, 78(1), 26–40. <https://doi.org/10.1086/380768>
- Behnia, B. (2007). An Exploratory Study of Befriending Programs with Refugees. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 5(3), 1–19. https://doi.org/10.1300/J500v05n03_01
- Berg, A. (2013). Kokeilun paikka! Suomi matkalla kohti kokeiluyhteiskuntaa. *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2013*.
- Berg, A., Hildén, M., & Lahti, K. (2014). *Kohti kokeilukulttuuria: Analyysi Jyväskylän resurssiviisaista kokeiluista strategisen kehittämisen työkaluina*. Helsinki: Sitra.
- Bulkeley, H., & Castán Broto, V. (2013). Government by experiment? Global cities and the governing of climate change. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 38(3), 361–375. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2012.00535.x>
- Emilsson, H. (2015). A national turn of local integration policy: multi-level governance dynamics in Denmark and Sweden. *Comparative Migration Studies*, 3(7). <https://doi.org/10.1186/s40878-015-0008-5>
- European Council on Refugees and Exiles ECRE. (2002). Position on the integration of Refugees in Europe. Noudettu osoitteesta <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/168.html>
- Evans, J. (2016). Trials and Tribulations: Problematizing the City through/as Urban Experimentation. *Geography Compass*, 10(10), 429–443. <https://doi.org/10.1111/gec3.12280>
- Evans, J. P. (2011). Resilience, ecology and adaptation in the experimental city. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 36(2), 223–237. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2010.00420.x>
- Häikiö, L., & Lehtonen, P. (2016). Osallisuus aluekehittämisessä: menetelmät ja prosessit. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 54(1).
- Häikiö, L., & Niemenmaa, V. (2007). Valinnan paikat. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, & P. Jokinen (Toim.), *Tapaustutkimuksen taito* (ss. 41–56). Helsinki: Gaudeamus.
- Hämeenlinnan kaupunki. (2012). *Uudistuva kylä kaupungissa* (Loppuraportti).
- Hämeenlinnan kaupunki. (2016a). Kotoutumispilotti 2016. Noudettu 1. joulukuuta 2016, osoitteesta <http://www.hameenlinna.fi/Asiointi/Avustukset/Minipilotti/>

- Hämeenlinnan kaupunki. (2016b). Turvapaikanhakijat Hämeenlinnassa. Noudettu 9. tammikuuta 2017, osoitteesta <http://www.hameenlinna.fi/Kaupunki-info/Viestinta/Tiedotteet/Turvapaikanhakijatilanne-Hameenlinnassa/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2017a). Historia. Noudettu 16. maaliskuuta 2017, osoitteesta <http://www.hameenlinna.fi/Kaupunki-info/Historia/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2017b). *Kansainvälistyvä Hämeenlinna: Toimintamalli maahanmuuttajien kotoututtamiseksi 2016-2020*.
- Hämeenlinnan kaupunki. (2017c). Minipilotti 2017. Noudettu 11. huhtikuuta 2017, osoitteesta <http://www.hameenlinna.fi/Asiointi/Avustukset/Minipilotti/>
- Harju, A. (2010). *Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta*. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holm, G., & Londen, M. (2010). The discourse on multicultural education in Finland: education for whom? *Intercultural Education*, 21(2), 107–120. <https://doi.org/10.1080/14675981003696222>
- Jokinen, O. (2012). *Elämäntoimintatila osana Uudistuva kylä kaupungissa -hanketta*. Itä-Suomen yliopisto.
- Kallio, K., Lappalainen, I., & Tammela, K. (2013). Co-innovation in public services: Planning or experimenting with users? *Innovation Journal*, 18(3), 1–16.
- Karjalan liitto. (2017). Siirtokarjalaisten historia. Noudettu 10. huhtikuuta 2017, osoitteesta https://www.karjalanliitto.fi/karjala_ja_karjalaisuus/siirtokarjalaisuus
- Kokeileva Suomi. (2017). Kokeilutoiminnan kolme tasoa. Noudettu 21. helmikuuta 2017, osoitteesta <http://kokeilevasuomi.fi/kokeilutoiminnan-kolme-tasoa>
- Kokeilun paikka. (2017). Kokeilun paikka kehittyy. Noudettu 25. huhtikuuta 2017, osoitteesta <https://www.kokeilupaikka.fi/fi/info/>
- Kotimaisten kielten keskus. (2017a). Ruohonjuuritaso. Noudettu 15. maaliskuuta 2017, osoitteesta <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/ruohonjuuritaso>
- Kotimaisten kielten keskus. (2017b). Yhteisö. Noudettu 16. maaliskuuta 2017, osoitteesta <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/yhteisö>
- Laine, M., Bamberg, J., & Jokinen, P. (2007). Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, & P. Jokinen (Toim.), *Tapaustutkimuksen taito* (ss. 9–38). Helsinki: Gaudeamus.
- Lehtola, J. (2014). *Vaikuttavuutta vuoropuhelulla - reuna-alueen asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet kunnan päätöksenteossa*. Tampereen yliopisto.
- Maahanmuuttovirasto. (2016). Vastaanottokeskuksista vähennetään vajaat 6 000 majoituspaikkaa. Noudettu 9. tammikuuta 2017, osoitteesta http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/vastaanottokeskuksista_vahennetaan_vajaat_6_000_majoituspaikkaa_67927
- Maahanmuuttovirasto. (2017). Tilastot: Kansainvälinen suojelu. Noudettu 15. maaliskuuta 2017, osoitteesta <http://tilastot.migri.fi/#applications/23330?start=540>
- Mäenpää, P., & Faehnie, M. (2016). Kaupunkiaktivismi voimavarana. *Kvartti*. Noudettu

- osoitteesta <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupunkiaktivismi-voimavarana>
- Mäenpää, P., & Faehnie, M. (2017). Kaupunkiaktivismi - kohti hybridihallinnointia. Teoksessa *Esitys Kaupunkitutkimuksen päivillä 27.4.2017*. Noudettu osoitteesta https://kaupunkiaktivismi.files.wordpress.com/2017/04/ktp_2017_kohti_hybridihallinnointia.pdf
- Martikainen, T., Saari, M., & Korkiasaari, J. (2013). Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 23–54). Helsinki: Gaudeamus.
- Martikainen, T., Saukkonen, P., & Säävälä, M. (2013). Johdanto: Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 13–19). Helsinki: Gaudeamus.
- Moilanen, R. (2004). Miten uudissanat kotoutua ja kotouttaa ovat kotiutuneet kieleemme? *Kielikello*. Noudettu osoitteesta <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1511>
- Oksanen, M., & Santaaja, M. (2016). Kokeiluilla kestävyteen? *Alue ja ympäristö*, 45(2), 2–4.
- Opetushallitus. (2014). Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus. Noudettu 29. huhtikuuta 2017, osoitteesta <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/428619>
- Poskela, J., Kutinlahti, P., Hanhike, T., Martikainen, M., & Urjankangas, H. (2015). Kokeileva kehittäminen. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja*, (67/2015). Noudettu osoitteesta <http://www.tem.fi/julkaisut>
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Pyykkönen, M., & Martikainen, T. (2013). Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 281–300). Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, P. (2013a). *Erilaisuuksien Suomi: Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, P. (2013b). Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen, & M. Säävälä (Toim.), *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (ss. 81–100). Helsinki: Gaudeamus.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: SAGE.
- Seppo, M. (2013). *Kansalaisyhteiskunta nyt. Selvitys suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksistä, tilasta ja asemasta*. Helsinki: Kepa.
- Seyfang, G., & Haxeltine, A. (2012). Growing grassroots innovations: Exploring the role of community-based initiatives in governing sustainable energy transitions. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 30(3), 381–400. <https://doi.org/10.1068/c10222>
- Seyfang, G., & Smith, A. (2007). Grassroots Innovations for sustainable development: Towards a new research and policy agenda. *Environmental Politics*, 4016(4), 37–41. <https://doi.org/10.1080/09644010701419121>

- Tilastokeskus. (2016). Väestörakenne (Suomen virallinen tilasto). Noudettu 9. tammikuuta 2016, osoitteesta http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html?_ga=1.197512556.236287569.1483956865
- Truffer, B., Murphy, J. T., & Raven, R. (2015). The geography of sustainability transitions: Contours of an emerging theme. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 17, 63–72. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2015.07.004>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (6. p.). Helsinki: Tammi.
- Tuulenmäki, A. (2012). *Lupa toimia eri tavalla* (2.). Helsinki: SanomaPro.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2016). *Kotouttamisen kumppanuusohjelma : Kotouttaminen on kumppanuutta – tule mukaan. TEM oppaat ja muut julkaisut* (Vsk. 2016). Helsinki.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2017). Uusi kotoutumislaki vastaa maakunta-, sote- ja kasvupalvelu-uudistukseen. Noudettu 6. toukokuuta 2017, osoitteesta http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-kotoutumislaki-vastaa-maakunta-sote-ja-kasvupalvelu-uudistukseen
- Valtion kotouttamisohjelma. (2016). Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019.
- Valtioneuvoston kanslia. (2015). *Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma*.
- van den Bosch, S. (2010). *Transition Experiments - Exploring societal changes towards sustainability*. Erasmus University, Rotterdam.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research: Design and Methods* (5.). Los Angeles, CA: SAGE.

Lainsäädäntö

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999 (kumottu)

Haastattelumateriaali

Kotoutumispilottien järjestäjät

Kokeilun tunnus	Haastateltavan tunnus	Kokeilijan asema	Kokeilun vaikutusalue	Haastattelun toteutuspäivämäärä
Pilotti A	H1	Urheiluseuran vapaaehtoinen	Ö ent. Kalvolan alue	19.1.2017
	H2	Urheiluseuran vapaaehtoinen	Ö	19.1.2017
Pilotti B	H3	Järjestön työntekijä	Å Kanta-Hämeenlinnan asuinalue	19.1.2017
Pilotti C	H4	Järjestön työntekijä	Å Kanta-Hämeenlinna	23.1.2017
	H5	Järjestön toiminnanjohtaja	Z	2.2.2017
Pilotti D	H6	Järjestön työntekijä	Y Kanta-Hämeenlinna	30.1.2017

Asiantuntija (tallennettu vain muistiinpanoina, ei äänitettä)

A1, Hämeenlinnan kaupunki, maahanmuuttajapalvelut, palvelupäällikkö, 26.2.2017

LIITE

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teema 1: Oma pilotti

- Kerro vapaasti pilotista ja järjestäjistä
- Mikä innoitti lähtemään mukaan? Mistä saitte idean?
- Mitä opitte pilottinne aikana ja mikä oli teille uutta?
- Millaisia muita onnistumisia tai haasteita järjestelyissä oli?
- Aiotteko jatkaa tai kehittää pilotissa kokeiltua toimintaa tai onko se jatkunut?

Teema 2: Kotoutuminen

- Miten ymmärrät kotoutumisen käsitteen ja kotoutumisen edistämisen?
 - Millaiseksi koet oman roolisi kotoutumisessa?
- Millaiseen kaupunkiin mielestäsi olisi helppo kotoutua? Onko Hämeenlinna tai asuinalueesi sellainen paikka jo nyt?
- Pitäisikö Hämeenlinnan tai hämeenlinnalaisten olla aktiivisempia tai muuttaa omaa toimintaansa, jotta maahanmuuttajat pystyisivät kotoutumaan paremmin?
 - Ovatko pilotit mielestänne hyvä tapa auttaa kansalaisyhteiskuntaa tulemaan mukaan kotoutumisen edistämiseen?
- Miten mielestänne pilottinne edisti kotoutumista Hämeenlinnassa tai asuinalueella?
 - Suhtaudutteko monikulttuurisuuteen/kotoutumiseen eri tavalla tämän jälkeen?
 - Luuletteko, että osallistujat suhtautuvat monikulttuurisuuteen/kotoutumiseen eri tavalla?

Teema 3: Kokeilullisuus & minipilotit

- Olisiko pilottia toteutettu ilman kaupungin minipilottihakua?
- Millaiseksi koette minipilottitoiminnan yleensä?
- Millaiseksi koette kaupungin ohjauksen ja roolin piloteissa, esimerkiksi teemojen kautta?
- Miten kehittäisitte minipilotteja?
- Miten muuten suhtaudut kokeilevaan toimintatapaan ja kokeilukulttuuriin?
- Missä määrin kokeilu madalsi kynnystä jonkin muun kotouttamista edistävän asian tekemiseen jatkossa? (Berg ym., 2014)
- Miten kaupungin kannattaisi ottaa huomioon piloteissa tapahtuneet asiat palvelujen ja kaupungin kehittämisen näkökulmasta?
- Voisiko kokeiltua asiaa viedä muualle kaupungissa/ylipäättään?
- Pitäisikö kokeilevaa toimintatapaa ja kokeilukulttuuria ylipäättään edistää Suomessa?
 - Mitä erityishaasteita kokeilujen toteuttamiselle on suomalaisessa toimintaympäristössä (esim. epäonnistumisen pelko)? (Berg ym., 2014)
- Mitä ajattelette, että mitä tapahtuu nyt kokeilun jälkeen?